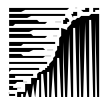

Stimulering van de biologische landbouw

*Rapportage deelonderzoek Verkenning maatregelen
ter stimulering van de biologische sector via het
primaire gedeelte van de sector in het kader van de
nieuwe nota biologische landbouw 2005 - 2007*

Laurens Meijer
Theo Janssen

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2004 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport EC-LNV nr. 2004/309
Ede, 2004

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2004/309 en het aantal exemplaren.

Oplage 100 exemplaren

Samenstelling Laurens Meijer, Theo Janssen

Druk Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41
Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon : 0318 822500
Fax : 0318 822550
E-mail : Balie@minlnv.nl

Voorwoord

De nota 'een biologische markt te winnen' heeft een looptijd tot en met 2004. De ambitie van deze nota is 10% biologisch areaal in 2010. De Taskforce Biologische Landbouw heeft de ambitie uitgesproken om in 2004 5% van de consumentenbestedingen aan biologische producten te halen. Deze ambities zijn hoog en nog niet gerealiseerd.

Er wordt nu een nieuwe nota voorbereid voor de periode 2005-2007. In het kader van deze nieuwe nota worden een aantal onderzoeken gedaan; dit onderzoek is er daar een van. In dit rapport wordt vooral aandacht besteed aan het stimuleren van de biologische productie.

Stimulering van het aanbod is noodzakelijk om de eerder uitgesproken ambities aangaande de biologische sector te bewerkstelligen. De belangrijkste reden voor boeren om om te schakelen is een goed marktperspectief. Een financiële ondersteuning aan boeren maakt de overstap van gangbaar naar biologisch financieel makkelijker.

Een groot deel van dit onderzoek is uitgevoerd en beschreven door Laurens Meijer als afstudeerscriptie voor de Wageningen Universiteit en Researchcentrum.

Dank is de projectgroep verschuldigd aan allen die hun medewerking hebben verleend aan het project. Met name ook aan de geïnterviewden, wiens meningen en ideeën tot vernieuw(en)de gezichtspunten hebben geleid.

Ik verwacht dat deze verkenning een bijdrage zal leveren aan het toekomstige beleid en daarmee aan een groeiende en bloeiende biologische sector.

Ir. H. de Wilde
Waarnemend Directeur Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

Samenvatting	9
1 Inleiding en werkwijze	11
1.1 Inleiding	11
1.1.1 Aanleiding	11
1.1.2 Probleemstelling	11
1.2 Omschrijving resultaat	11
1.2.1 Doel	11
1.2.2 Resultaat	11
1.2.3 Afbakening	11
1.3 Werkwijze	12
1.3.1 Werkwijze	12
1.3.2 Literatuurstudie	12
1.3.3 Interviews	12
1.3.4 Analyse en criteria	12
2 Regelgeving van de EU	13
2.1 Geschiedenis van biologische landbouw	13
2.2 Regelgeving van de Europese Unie	13
2.2.1 De basisregels	13
2.2.2 Latere verordeningen	14
2.2.3 Tweede pijler GLB	15
3 Regelingen met betrekking tot de biologische landbouw in Nederland	19
3.1 Inleiding	19
3.2 Regelingen aanwezig in Nederland	20
3.2.1 Inleiding	20
3.2.2 RSBP	20
3.2.3 IBV	21
3.2.4 Kaderregeling kennis en advies	21
3.2.5 Regeling Groenprojecten	21
3.2.6 VAMIL	22
3.2.7 MIA	22
3.2.8 Demoregeling	22
3.2.9 Task Force Marktontwikkeling Biologische Landbouw	23

3.3	Alternatieve regelingen	23
3.3.1	Een investeringsregeling	23
3.3.2	DOA	23
3.3.3	BTW-verlaging op biologische producten	23
3.3.4	Heffing op gewasbeschermingsmiddelen	24
3.3.5	Heffing op kunstmest	24
3.3.6	Biologische productie als een groene dienst zien	24
3.3.7	Opzetten van een fonds om overproductie te voorkomen	24
3.4	Stimulering in andere sectoren dan de landbouw	25
3.4.1	Inleiding	25
3.4.2	Groene stroom	25
3.4.3	Filminvesteringen	25
3.4.4	Loodvrije benzine	26
3.4.5	Investeringspremies voor consumenten	26
3.4.6	Kilometerheffing	26
3.4.7	Conclusie	27
4	Wat andere landen doen, in vergelijking met Nederland, binnen het GLB in het kader van de stimulering van de biologische landbouw	29
4.1	Inleiding	29
4.2	Omschakeling- en voortzettingspremie	29
4.3	Georganiseerde informatievoorziening	30
4.4	Advisering	31
4.5	Ondersteuning bij investeringen	31
4.6	Ondersteuning in de certificeringkosten	31
4.7	Tabel Europese landen	32
5	Opties voor toekomstig beleid	35
6	Criteria	39
7	Plus/min tabel	41
8	Kansrijke opties nader bekeken	47
8.1	Optie 1: RSBP behouden	47
8.2	Optie 2: groenfinanciering behouden	48
8.3	Optie 3: MIA/VAMIL behouden, Optie 6: opzetten investeringsregeling	48
8.4	Optie 4: verruimen van de financiële mogelijkheden voor het opstellen van een bedrijfsplan en advies	49
8.5	Optie 5: demonstratiebedrijven subsidiëren	49
8.6	Optie 7: certificeringkosten subsidiëren	50

8.7	Optie 8: invoering hectarepremie	51
8.8	Optie 11: biologisch zien als een groene dienst	51
8.9	Optie 16: uitbreiding/voortzetting onderzoek	51
8.10	Optie 17: lesprogramma's over landbouw op scholen	51
9	Aanbevelingen en conclusies	53
Bijlage 1	Geraadpleegde literatuur	57
Bijlage 2	Interviewverslagen	61
Bijlage 3	Situatie en regelgeving andere Europese landen	71
Bijlage 4	Samenvatting verordening (EG) 1257/99	85
Bijlage 5	Skaltarieven	89

Samenvatting

De groei van de Nederlandse biologische sector lijkt niet voldoende te zijn om de gestelde doelstellingen te halen. Om meer boeren geïnteresseerd te krijgen in een omschakeling van gangbare naar biologische productie zijn twee zaken van het grootste belang: voldoende marktperspectief en een goede stimulering van de sector. De stimulering kan worden onderverdeeld in stimulering van de hele keten en stimulering van de primaire sector. Dit onderzoek is voornamelijk gericht op stimulering van de primaire sector.

Werkwijze

Een verkenning op basis van literatuur en websites vormen de basis van dit onderzoek. Gesprekken met deskundigen zijn gebruikt voor verdere verkenning en als eye-opener. Er is een inventarisatie gemaakt van subsidies in andere Europese landen binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en een inventarisatie van subsidiemogelijkheden in Nederland inclusief duurzaamheidssubsidies in andere sectoren dan de landbouw. Het geheel leidt tot een aantal aanbevelingen voor vervolgsbeleid.

Bevindingen

Stimulering van de biologische sector gebeurt in de hele Europese Unie, maar de invulling hiervan kent verschillende vormen. Omschakelingsregelingen zijn gemeengoed in de gehele Europese Unie. Een premie voor het voortzetten van de biologische productiewijze is minder wijd verbreid, maar kan op verschillende plaatsen gevonden worden. Vaak zijn deze voortzettingssubsidies ingebouwd in agrarisch milieuprogramma's. Andere verschillen liggen op punten zoals investeringsregelingen, advisering en ondersteuning in de certificeringkosten. Het beleid van veel Europese landen blijkt sterk aanbod gericht te zijn. De programma's van de verschillende landen lijken erg veel op elkaar. Er zijn geen nieuwe stimuleringsmaatregelen gevonden.

Criteria

Uit de inventarisaties en de interviews zijn zeventien mogelijke opties voor vervolgsbeleid opgesteld. Deze zijn aan de hand van de volgende criteria beoordeeld.

Level playing field: helpt een mogelijke regeling mee om er voor te zorgen dat alle boeren in de Europese Unie dezelfde subsidiemogelijkheden hebben?

EU-cofinanciering: is het mogelijk om voor een mogelijke maatregel cofinanciering te krijgen vanuit de Europese Unie?

Er is ook gekeken of een mogelijke maatregel binnen het huidige beleid past.

Belangrijke thema's in dit kader zijn administratieve lastenverlichting en marktgerichtheid. Deze laatste is niet als zeer zwaarwegend criterium behandeld omdat stimulering van de primaire sector vaak aanbodgericht is. Ook is gekeken wat voor signaal een mogelijke maatregel geeft aan boeren en burgers.

Aanbevelingen en conclusies

Uit de uitgevoerde analyse zijn een aantal opties als meest kansrijk beoordeeld.

Deze zijn:

- RSBP behouden.
- Groenfinanciering behouden.
- MIA/VAMIL behouden.
- Verruimen van de financiële mogelijkheden voor het opstellen van een bedrijfsplan en advies.

- Demonstratiebedrijven subsidiëren.
- Opzetten investeringsregeling.
- Certificeringkosten subsidiëren.
- Invoering hectarepremie.
- Biologische productie zien als groene dienst.
- Uitbreiding/voortzetting onderzoek.
- Lesprogramma's over landbouw op scholen.

Deze opties zijn nader bekeken. Dit is uitgemond in een aantal aanbevelingen voor toekomstig te ontwikkelen beleid. Deze zijn opgedeeld in twee delen, te weten directe en indirecte stimulering van de biologische sector.

Voor de directe stimulering van de biologische primaire sector zijn de volgende conclusies getrokken:

- Een omschakelingspremie is van belang, zonder een goed alternatief moet de RSBP niet afgeschaft worden.
- Een voortzettingspremie voor biologische landbouw is een goede steun in de rug zijn van biologische bedrijven die aan grote oppervlakten zijn gebonden.
- Certificeringkosten zijn eenvoudig te verlagen door ze onder de hierboven genoemde voortzettingspremie te brengen, echter de effectiviteit van de bestede gelden is dan niet erg hoog dus het geld kan beter anders ingezet worden.
- Een investeringssteun is een goede aanvulling op een hectaresteen omdat deze ook voor de kapitaalintensieve sectoren interessant is.

Naast de directe ondersteuning zijn er nog een aantal zaken naar voren gekomen waar de volgende aanbevelingen uit naar voren zijn gekomen:

- Het is van belang om het onderzoek naar biologische productiemethoden verder uit te breiden.
- Door goede lespakketten en daarop afgestemde demobedrijven ontstaan kritische consumenten voor de toekomst en kan op de lange termijn de kloof tussen burger en boer verkleind worden.
- Een goede subsidieregeling voor bedrijven die mensen een kijkje laten nemen op hun bedrijf zou een wenselijke aanvulling op de huidige subsidieregeling zijn.
- Een internetportaal voor het verstrekken van informatie over biologische landbouw zou meer duidelijkheid en begrip bij consumenten kunnen brengen.

Nader onderzoek naar de laatstgenoemde thema's is gewenst.

1 Inleiding en werkwijze

1.1 Inleiding

1.1.1 Aanleiding

De groei van het areaal biologische landbouw stagneert. Er zijn nog maar weinig boeren die omschakelen van gangbare naar biologische productie. De groei van het aantal consumenten dat biologische producten koopt is niet groot en de biologische producten komen maar moeilijk in de supermarkten. Om de door oud-minister Brinkman van het ministerie van LNV uitgesproken doelstellingen te halen zal de sector komende jaren nog flink moeten groeien. Uit het EC-LNV rapport 'Trekken of duwen aan het biologisch product' blijkt dat, als de doelstellingen gehaald willen worden, er naast voldoende marktperspectief (trekken) ook financiële ondersteuning (duwen) zal moeten plaats vinden. In het kader van de nieuwe nota biologische landbouw is een breed onderzoek opgezet. Dit project is een onderdeel daarvan en is gericht op de mogelijkheden het aanbod te stimuleren.

1.1.2 Probleemstelling

Het probleem is dat als er geen verandering in de groeicijfers komt de doelstellingen niet gehaald zullen worden. Deze doelstellingen zijn 10% biologisch areaal in 2010 en 5% van de consumentenbestedingen aan biologische producten in 2004. Er moet dus, naast het werk in de keten en richting de consument wat ook erg van belang is, ook iets gebeuren aan de kant van de primaire productie. In dit project is gekeken naar de mogelijkheden om de primaire biologische productie te stimuleren.

1.2 Omschrijving resultaat

1.2.1 Doel

Het doel van dit project is om een overzicht te presenteren van maatregelen, die bij dragen aan de stimulering van de primaire biologische productie.

1.2.2 Resultaat

Het resultaat van dit project is een rapport met beschrijvingen van regelingen in Nederland, beschrijvingen van regelingen in het buitenland binnen het gemeenschappelijk landbouwbeleid, een beschouwing van kansrijke opties en aanbevelingen voor toekomstig beleid.

1.2.3 Afbakening

Dit project levert geen uitgewerkte maatregel of pakket van maatregelen op. Het is slechts een beschrijving van een aantal mogelijkheden. De uitwerking tot echte regeling hoort niet bij dit project.

1.3 Werkwijze

1.3.1 Werkwijze

De werkwijze van het project bestaat uit een aantal onderdelen. Allereerst is er een grote inventarisatieperiode geweest waarin een literatuurstudie is uitgevoerd. Daarna zijn gesprekken gevoerd met andere partijen om beter inzicht te krijgen in de praktijk, of er nieuwe en onbekende ideeën leven en is naar meningen gevraagd over door ons aangedragen nieuwe ideeën. De aangedragen mogelijke maatregelen zijn geanalyseerd aan de hand van opgestelde criteria en leveren een aantal aanbevelingen op.

1.3.2 Literatuurstudie

De literatuurstudie is eerst gericht op regelingen die op dit moment in Nederland aanwezig zijn en betrekking hebben op de biologische sector. Daarna is gekeken wat er in andere Europese landen op dit gebied gebeurt binnen het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Verder is er gekeken naar wat er in andere sectoren dan de landbouw gebeurt op het gebied van de stimulering van gewenste ontwikkelingen. Ook is er naar de regelgeving van de Europese Unie gekeken op mogelijkheden voor Europese cofinanciering.

1.3.3 Interviews

Er zijn interviews gehouden met verschillende partijen, een viertal mensen werkzaam in de primaire sector en twee daar buiten, namelijk het onderzoek. De interviews zijn allen mondeling geweest en gehouden gedurende de fases na de literatuurstudie. Verslagen van deze interviews zijn te vinden in bijlage 2.

1.3.4 Analyse en criteria

De analyse van de opties die uit eerdere fases van het project zijn gekomen, is uitgevoerd aan de hand van criteria die belangrijk zijn voor de overheid en boeren.

2 Regelgeving van de EU

2.1 Geschiedenis van biologische landbouw

Vanaf de Tweede Wereldoorlog was de landbouw vrijwel alleen gericht op uitbreiding van de productie. De zelfvoorzieningsgraad moest omhoog. De landbouw kreeg een sterk intensief karakter in de jaren die volgden. Aandacht voor de stromingen binnen de alternatieve landbouw was er nauwelijks. Vanaf eind jaren '60 en in sterkere mate in de jaren '70 wordt men zich er steeds meer van bewust dat het milieu beschermd moet worden, dit gaat gepaard met de opkomst van de Ekolandbouw. In de jaren '70 ontstaan de eerste verenigingen van producenten die op een alternatieve wijze de landbouw willen bedrijven. Maar pas vanaf de jaren '80 begint de biologische landbouw een echte rol te spelen. Verschillende landen "erkenden" het bestaan van de biologische productiewijze door het opnemen van bij de sector passende regelgeving. Bovendien heerste er bij de consumenten flinke verwarring rond het begrip biologische landbouw. En dit werd nog eens versterkt door een mengelmoes van verschillende aanduidingen en kreten, en het bestaan van de verschillende stromingen. Om het geheel te verduidelijken zijn er internationale regels vastgesteld en heeft de EU een aantal verordeningen neergelegd.

De Europese Unie heeft in een aantal verordeningen een regelgevend kader neergelegd voor de biologische landbouw. Deze verordening had tot doel de handel in biologische producten tussen lidstaten mogelijk te maken en om de consument de zekerheid te bieden dat het biologische product aan de minimale eisen voldoet. Lang voor de eerste verordening ontstonden er verschillende "scholen" binnen de alternatieve landbouw. Er zijn 3 stromingen die in het bijzonder vermeld moeten worden:

- de biologisch-dynamische landbouw, deze is ontstaan in Duitsland onder impuls van Rudolph Steiner in 1924,
- de natuurlijke landbouw (organic farming), deze is in Engeland ontstaan op basis van de stellingen van Sir Howard in zijn Agricultural Testament uit 1940,
- organic-biologic farming, ontstaan in Zwitserland onder impuls van Hans Peter Rausch en Hans Müller eind jaren '40.

2.2 Regelgeving van de Europese Unie

2.2.1 De basisregels

De eerste verordening van de Europese Unie met betrekking tot de biologische landbouw is verordening (EEG) nr. 2092/91. Deze verordening is goedgekeurd op 24 juni 1991 en geeft een regelgevend kader voor de biologische productiemethode en de aanduidingen daaromtrent op landbouwproducten en levensmiddelen. De verordening heeft ten doel regels vast te stellen voor de plantaardige biologische productie in de Europese Gemeenschap. De regels zijn in 1992 en 1995 aangevuld met de mogelijkheid om een specifiek logo voor de biologische landbouw te ontwikkelen en met een aantal technische voorschriften voor onder andere de etikettering en de invoer van producten. Later heeft de Europese Commissie nog verschillende verordeningen vastgesteld om technische bijlagen bij Verordening (EG) 2092/91 toe te

voegen of de bestaande aan te vullen. Eerst heeft de Raad voor elke taal de term vastgesteld waarop de in de verordening beschreven productiemethode betrekking heeft. Op 19 juli 1999 werd met het aannemen van verordening (EG) 1804/99 de regels voor dierlijke biologische productie vastgesteld. Deze verordening beschermt ook de afkortingen, afgeleide termen en verkorte termen. De basisregels voor omschakeling voor de biologische dierlijke productie geven aan dat de omschakeling tweeledig is namelijk omschakeling van de grond en van de dieren. Daarnaast dient de veehouderij grondgebonden te zijn, de voeding voor zover mogelijk van eigen land te zijn en moeten de dieren in staat gesteld worden hun natuurlijke gedrag zoveel mogelijk tot expressie te laten komen. De regels voor gangbare producten blijven gewoon geldig, de regels van de Verordening (EEG) nr. 2092/91 kunnen alleen maar strenger zijn dan de regelgeving voor gangbare producten. Verordening 2092/91 stelt ook minimumeisen aan controle: minimaal 1 maal per jaar, eventueel aangevuld met extra onaangekondigde controles. Het bedrijf moet door controleorganisatie en door landbouwer geheel beschreven worden: opslag en productieplaatsen, mestuitrijdschema's, teeltprogramma's per perceel en maatregelen die genomen worden om de communautaire regels na te leven.

Verordening 2092/91 stelt ook controleregels voor verwerking, vervoer en import. De regelgeving probeert een evenwicht te bewaren tussen de vraag van de consument naar zo natuurlijk mogelijke producten en aan de andere kant dat er ook een ruim assortiment moet kunnen zijn. Verordening 2092/91 legt gebruik van ingrediënten van niet-agrarische herkomst en hulpstoffen aan banden, maar sluit deze niet volledig uit. In een bijlage van de verordening staat welke van deze ingrediënten wel en niet gebruikt mogen worden. Het gebruik van genetisch gemodificeerde organismen is verboden, ioniserende behandelingen zijn ook niet toegestaan. Om fraude verder uit te sluiten is gebruik van één ingrediënt dat zowel van biologische als van gangbare productie verkregen wordt verboden. Ingrediënten uit gangbare productie zijn tot op bepaalde hoogtes toegestaan namelijk:

- een product dat 95% biologische ingrediënten bevat mag gewoon als biologisch verkocht worden,
- een product wat tussen 70 en 95% biologische ingrediënten bevat mag in de lijst met ingrediënten aangeven dat er biologische ingrediënten inzitten
- producten met minder dan 70% biologische ingrediënten mogen niets op de verpakking hebben staan wat refereert aan biologische

Deze ingrediënten van gangbare agrarische productie zijn alleen toegestaan als ze niet of onvoldoende in de biologisch landbouw verkrijgbaar zijn. (de Raad voor de Europese Unie, 1991 en Europese Commissie Directoraat Generaal Landbouw, 2000)

2.2.2 Latere verordeningen

Verordening 2092/91 biedt nog geen houvast voor stimulering van de biologische sector, deze kwam pas een jaar later met verordening (EEG) nr. 2078/92 van de Raad betreffende landbouwproductiemethoden die verenigbaar zijn met de eisen inzake milieubescherming, en betreffende natuurbeheer. Later, op 17 mei 1999, is deze verordening opgevolgd door Verordening (EG) Nr. 1257/99 inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit Europese Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) en tot wijziging en instelling van een aantal verordeningen. Aanvullingen en wijzigingen op deze verordening zijn 29 september 2003 vastgelegd met Verordening (EG) nr. 1783/2003 tot wijziging van Verordening (EG) Nr. 1257/1999 inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het EOGFL. (de Raad voor de Europese Unie, 1992, 1999 en 2003)

Reclame voor biologische producten moet ook aan bepaalde extra voorwaarden voldoen: het mag de transparantie van de etikettering niet verminderen. Verder geldt ook Richtlijn 84/450/EG van de Raad van 10 september 1984 inzake misleidende en vergelijkende reclame: reclame mag niet misleidend zijn of de concurrentie nadeel toebrengen.

In maart 2000 is via Verordening (EG) nr. 331/2000 de mogelijkheid voor het gebruik van een communautair 'biologisch' logo geschapen. Het is niet verplicht dit logo te

gebruiken, het mag op vrijwillige basis en gratis worden gebruikt door producenten op voorwaarde dat ze gecertificeerd biologisch zijn.

EU logo voor biologische landbouw

2.2.3 Tweede pijler GLB

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) valt uiteen in twee delen, twee zogenaamde pijlers. De eerste pijler is het markt- en prijsbeleid, de tweede pijler is de plattelandsontwikkeling. De eerder genoemde Verordening 1257/99 is de uitwerking van de tweede pijler; gewijzigd door Verordening (EG) 1783/2003. Het GLB kent 9 hoofdstukken, deze zullen kort besproken worden, een meer volledige inhoud hiervan is te vinden in bijlage 4. Voor de regelingen geldt dat het bedrijf economisch levensvatbaar moet zijn, moet voldoen aan de minimumeisen op het gebied van milieu, hygiëne en dierenwelzijn en de landbouwer moet over voldoende vakbekwaamheid en deskundigheid beschikken.

Hoofdstuk 1: investeringen in landbouwbedrijven, artikel 4 tot en met 7. Het is mogelijk om een investeringssteun aan landbouwbedrijven toe te kennen. De investeringen mogen niet gericht zijn op productieverhoging waarvoor op de normale markt geen afzetmogelijkheden kunnen worden gevonden. Het totale steunbedrag mag maximaal 40% van het investeringsvolume zijn, in probleemgebieden is dit 50%. Als het gaat om investeringen gedaan door jonge boeren mogen deze percentages nog eens 10% omhoog.

Hoofdstuk 2: vestiging van jonge landbouwers, artikel 8. Als een boer jonger is dan 40 jaar en zich voor het eerst ergens vestigt als bedrijfshoofd is het mogelijk hierin financiële ondersteuning te bieden. Dit kan een eenmalige premie zijn, maar ook een rentesubsidie voor leningen ter dekking van de kosten die gemoeid zijn met de vestiging. Aan beide opties zijn maxima gesteld.

Hoofdstuk 3: opleiding, artikel 9. Beroepsopleidingen in de landbouw kunnen steun krijgen omdat deze de vakbekwaamheid en deskundigheid verbeteren van boeren en andere personen betrokken bij de landbouw.

Hoofdstuk 4: vervroegde uittreding artikel 10 tot en met 12. Als een boer tenminste 55 jaar oud is, maar nog niet de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt is het mogelijk om deze boer bij beëindiging van zijn landbouwbedrijf een inkomen te geven met Europese steun. De boer moet wel de laatste tien jaar de landbouw hebben beoefend. Ook voor werknemers en meewerkende gezinsleden zijn er voorzieningen.

Hoofdstuk 5: probleemgebieden en gebieden met specifieke beperkingen op milieugebied, artikel 13 tot en met 21. In gebieden die door hun natuurlijke eigenschappen minder geschikt zijn voor het bedrijven van de landbouw kunnen landbouwers steun ontvangen. Deze steun is er op gericht de gronden in gebruik te

houden als landbouwgrond en zo bij te dragen aan een levensvatbare plattelandsgemeenschap, de natuur in stand te houden en duurzame landbouwsystemen. Boeren die steun krijgen vanuit deze maatregel gaan een contract aan voor tenminste 5 jaar. De hoogtes van de premies zijn afhankelijk van de ernst van de natuurlijke handicap, het type productie en de specifieke milieuproblemen die opgelost moeten worden en inkomensverlies als er door omzetting van communautaire milieuvoorschriften specifieke problemen worden veroorzaakt.

Hoofdstuk 6: milieumaatregelen in de landbouw en dierenwelzijn, artikel 22 tot en met 24. Het is mogelijk om met Europees geld steun te verlenen aan landbouwproductiemethoden, die ontworpen zijn met het oog op milieubescherming, natuurbeheer (milieumaatregelen in de landbouw) of verbetering van het dierenwelzijn. Boeren die steun krijgen vanuit deze maatregel gaan een contract met de overheid aan voor tenminste 5 jaar. De hoogte van de te ontvangen premies worden jaarlijks berekend op basis van gedeelde inkomsten, de extra kosten die met de verbintenis gemoeid zijn en de noodzaak van het geven van een stimulans.

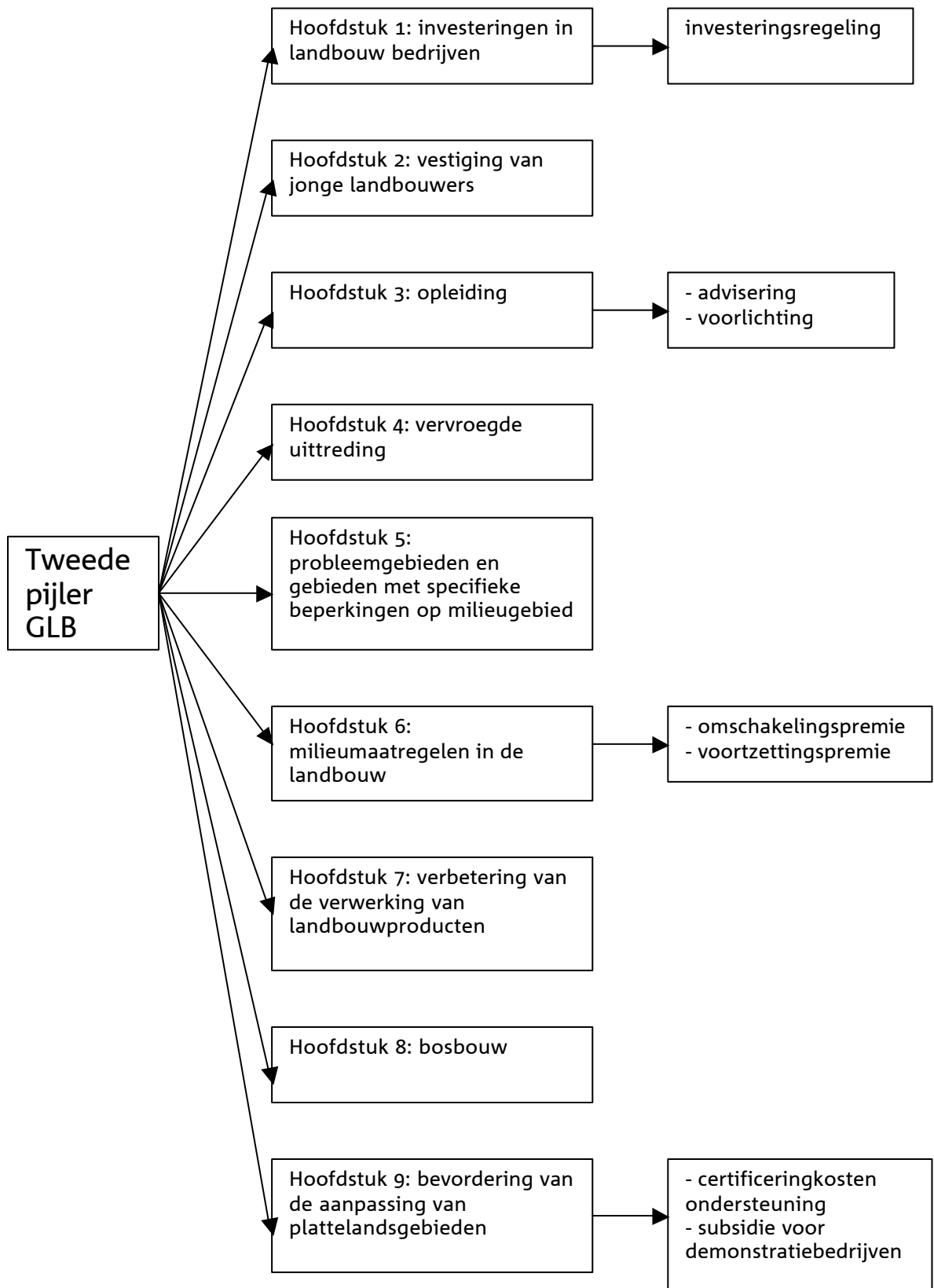
Hoofdstuk 7: verbetering van de verwerking en afzet van landbouwproducten, artikel 25 tot en met 28. Om de verwerking en de afzet van landbouwproducten te verbeteren kan er een investeringssteun worden gegeven van maximaal 40%, met voor sommige uitzonderingen een maximum van 50%. Er moet aangetoond worden dat voor de producten normale afzetmogelijkheden op de markt gevonden kunnen worden. Uitgesloten van steun zijn investeringen op het niveau van detailhandel en investeringen in de verwerking of afzet van producten uit derde landen.

Hoofdstuk 8: bosbouw, artikel 29 tot en met 32. De steun voor bosbouw is ontwikkeld om bij te dragen aan de economische, ecologische en maatschappelijke functies van bossen in plattlandsgebieden. De steun is ingesteld voor duurzaam beheer en ontwikkeling van bossen, het onderhoud en verbetering van bosrijdommen en de uitbreiding van bosoppervlakten. De premie bestaat uit een steun ter dekking van de aanlegkosten, een premie per beboste hectare voor maximaal 5 jaar ter dekking van de onderhoudskosten en een steun van maximaal 20 jaar ter dekking van de gedeelde kosten voor landbouwers die voor de bebossing het land bewerken.

Hoofdstuk 9: bevordering van de aanpassing en de ontwikkeling van plattlandsgebieden, artikel 33. Er wordt steun verleend aan plattlandsactiviteiten en de omschakeling daarvan en hiermee verband houdende activiteiten die buiten de werkingssfeer van andere onderdelen van deze verordening vallen.

Op de volgende pagina is het voorgaande schematisch uitgebeeld. In de kolom achter de hoofdstukken staan mogelijke regelingen die interessant zijn voor de biologische primaire productie die uit deze hoofdstukken volgen.

Figuur 1: tweede pijler GLB, verdeeld in hoofdstukken.

3 Regelingen met betrekking tot de biologische landbouw in Nederland

3.1 Inleiding

Om bepaalde gewenste ontwikkelingen of gedrag te stimuleren is het mogelijk om financiële prikkels uit te delen. Financiële prikkels kunnen ook bedoeld zijn om ongewenst gedrag/ontwikkelingen af te remmen. Voorbeelden van positieve prikkels zijn subsidies en fiscale regelingen. Een voorbeeld van een negatieve prikkel is een heffing.

Heffingen zijn op te delen in twee categorieën. Heffingen op verontreinigende emissies en heffingen op producten (bijvoorbeeld op bestrijdingsmiddelen en accijnzen op brandstoffen). Het idee achter heffingen is ongewenst gedrag/ontwikkelingen af te remmen door gebruik van het zogenaamde ‘de vervuiler betaald’ principe.

Positieve financiële prikkels kunnen ook in twee delen worden opgedeeld. Directe steun aan personen of bedrijven, subsidies, en via fiscale regelingen. Subsidie is een, al dan niet periodiek, uit te keren geldbedrag. Met fiscale regelingen zijn veel meer verschillende opties mogelijk. Voorbeelden hiervan zijn een bijzonder tarief, een aftrekpost, de mogelijkheid tot willekeurige afschrijving en afdrachtvermindering. Uit onderzoeken blijkt dat fiscale maatregelen vaak de voorkeur hebben bij de doelgroep van de financiële prikkel. Ten grondslag hieraan ligt dat de administratieve verplichtingen van fiscale regelingen minder zijn dan bij subsidies, ook het positievere imago van fiscale regelingen speelt een belangrijke rol. Doordat de fiscale regelingen gelijk met de belastingopgave, die toch al gedaan moet worden, kunnen worden verwerkt scheelt dit in de administratieve lasten. Voor de overheid geldt dit argument ook, naast de administratieve lasten zijn ook de uitvoeringskosten bij fiscale regelingen lager.

Naast voordelen zijn er ook nadelen aan fiscale regelingen. De budgettaire beheersbaarheid is bij fiscale regelingen minder goed dan bij subsidies.

Er zijn bij subsidies verschillende mogelijkheden om de budgettaire beheersbaarheid te regelen. Deze zijn het beste bij een op-is-op principe en bij het systeem waarbij de hoogte van het uit te keren bedrag pas wordt berekend bij het sluiten van de aanmeldingstermijn. Het nadeel van deze twee systemen is dat de aanvrager niet zeker is van het toekennen van de subsidie en de hoogte hiervan. Positief is dat de administratieve lasten voor de overheid en aanvrager bij deze systemen overzichtelijker zijn dan bij de andere mogelijke systemen. Een ander systeem is bij overschrijding van het budget deze overschrijding te korten op het budget van toekomstige jaren. Dit geeft wel meer zekerheid voor de aanvrager, maar heeft hogere uitvoeringskosten en administratieve verplichtingen en geeft minder budgettaire beheersbaarheid. Een negatief punt van subsidies is dat het kan leiden tot onnodig gecompliceerde circulatie van overheidsmiddelen, mede doordat veel subsidies belastbaar zijn. Als kanttekening bij fiscale regelingen kan worden gemaakt dat ze weinig tot niet relevant zijn als het om lage inkomens gaat, bij een laag belastbaar inkomen kan er ook niet veel afgetrokken worden. Verder moeten zowel

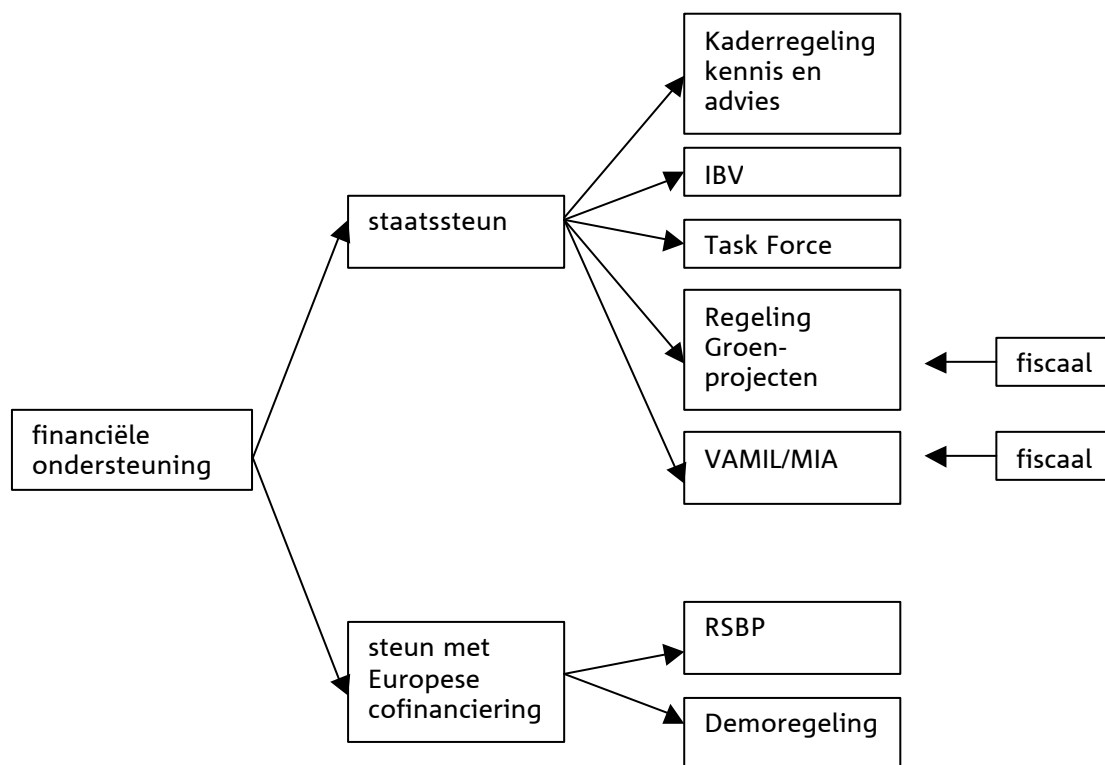
subsidiereregelingen als fiscale regelingen voldoen aan internationale en EU regelingen. Toch is er voor de lidstaten binnen de EU nog de nodige manoeuvreerruimte. Langdurige subsidies kunnen de marktconforme werking verstoren, kortdurende subsidies om een innovatieproces te ondersteunen worden als minder negatief ervaren. (Battjes et al., 2000 en Ministerie van Financiën, 2001.)

3.2 Regelingen aanwezig in Nederland

3.2.1 Inleiding

De regelingen die in Nederland aanwezig zijn, kunnen onderverdeeld worden naar de wijze van financiering van deze regelingen. De te onderscheiden categorieën zijn: regelingen met Europese steun en Staatssteun. Fiscale regelingen zijn een onderdeel van Staatssteun. In de onderstaande figuur 2 zijn de regelingen die later in deze paragraaf worden besproken onderverdeeld in deze categorieën.

Figuur 2: aanwezige regelingen onderverdeeld naar financieringswijze

3.2.2 RSBP

Sinds mei 1994 kent Nederland de Regeling Stimulering Biologische Productiemethode (RSBP). Het doel van deze regeling, zoals deze beschreven staat in de toelichting in de Staatscourant van 25 mei 1994, luidt: “De Regeling Stimulering Biologische Productiemethode beoogt door omschakeling naar, respectievelijk voortzetting van de biologische productiemethode een minder intensieve productie te bevorderen teneinde de belasting voor het milieu en de natuur door de landbouw te verminderen en aldus bij te dragen tot het marktevenwicht” (toelichting bij Regeling in Staatscourant, 1994). Ondernemers (natuurlijke personen of rechtspersonen) die een landbouwbedrijf exploiteren kunnen in aanmerking komen voor de subsidie. De RSBP bestaat uit twee delen, namelijk een omschakelingsgedeelte en een

voortzettingsgedeelte. Het is niet verplicht het hele bedrijf om te schakelen, het is toegestaan het bedrijf gedeeltelijk om te schakelen. Wel dient minimaal een gehele productierichting te worden omgeschakeld/voortgezet als biologische productierichting.

Voor de verschillende productierichtingen zijn verschillende bedragen per hectare beschikbaar. Er wordt subsidie gegeven aan de volgende productierichtingen:

- akkerbouw/vollegrondstuintbouw, inclusief de teelt van veevoedergewassen,
- glastuintbouw,
- fruitteelt.

De premies voor omschakeling zijn ingesteld omdat er de eerste twee jaar van de biologische productie wel de meerkosten van de biologische productie zijn, maar er geen hogere prijs voor de producten wordt betaald omdat deze pas na twee jaar het predikaat biologisch mogen dragen.

Belangrijke voorwaarde van deze subsidie is dat er minimaal vijf jaar biologisch geproduceerd moet worden, anders dient het gehele ontvangen bedrag terug betaald te worden. De subsidiebedragen per hectare blijven over de vijf jaren gelijk. Er is een maximum aan de subsidie ingesteld, over 5 jaar opgeteld is dit maximum 181.512 euro per bedrijf.

In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, heeft Nederland ook een voortzettingspremie. Het is namelijk mogelijk om subsidie te krijgen op hectares die al biologisch zijn. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is echter wel dat er niet eerder 'biologische' subsidie is aangevraagd voor die gronden. Het houdt feitelijk dus in dat als er nog geen gebruik gemaakt is van de RSBP voor bepaalde gronden die al wel geruime tijd gecertificeerd biologisch zijn er een voortzettingspremie is. De subsidiebedragen nemen jaarlijks af om gewinning te voorkomen. Het maximale bedrag per bedrijf aan voortzettingspremie is 22.689 euro.

Bedrijven die én omschakelen en één of meer productierichtingen op biologische wijze voortzetten kunnen maximaal 204.201 euro per bedrijf ontvangen. (Arendse et al., 2002)

3.2.3 IBV

Om varkenshouders te stimuleren de omschakeling van gangbare naar biologische productie te maken is de Investeringsregeling Biologische Varkenshouderij ontworpen. Varkenshouders kunnen een subsidie van 30% krijgen voor de kosten van omschakeling, zoals voor de bouw van onroerende zaken, de aankoop van machines en apparatuur. Om er voor te zorgen dat de subsidie terecht komt bij varkenshouders die in vraggestuurde ketens werken, is het alleen mogelijk om deze subsidie te ontvangen als men in het bezit is van een afzetcontract van minimaal 2 jaar. Ook moet de boer over voldoende vakbekwaamheid en deskundigheid beschikken (door opleiding of werkervaring) en aangemeld zijn bij Skal. (Fischler, 2002 en Brinkhorst, 2002)

3.2.4 Kaderregeling kennis en advies

De Kaderregeling kennis en advies is gericht op het stimuleren van de duurzame ontwikkeling van de agrarische sector. Op basis van deze regeling worden agrarische ondernemers financieel ondersteund bij het inwinnen van kennis en advies bij deskundigen met het oog op ontwikkeling, omschakeling of beëindiging van een landbouwbedrijf. De Kaderregeling kennis en advies kan voor verschillende doelgroepen worden opengesteld, zo is er de openstelling biologische landbouw. (Fischler, 2003)

3.2.5 Regeling Groenprojecten

De Regeling Groenprojecten is een regeling van het ministerie van VROM, waarmee ondernemers vreemd kapitaal kunnen aantrekken tegen gunstigere voorwaarden dan de normaal geldende marktvoorwaarden. Het is mogelijk om goedkoper aan kapitaal te komen doordat de belegger in Groenfonds ook financieel voordeel krijgt en met een lagere rente genoegen neemt.

De Groenfondsen waarin men kan beleggen geven een lagere rente dan de marktconforme rente, maar om de belegger financieel tegemoet te komen ontvangt de belegger een vrijstelling op de vermogensrendementheffing van 30% (box 3) en mag 1,3% van het belegde bedrag als heffingskorting aftrekken van de inkomensbelasting (box 1). De maximale vrijstelling geldt voor een bedrag van ongeveer 45.000 euro, grotere beleggingen vallen wel onder het normale belastingrecht.

Voor ondernemers is het mogelijk om goedkoper geld te lenen als men in het bezit is van een groenverklaring. Een groenverklaring wordt afgegeven als een project van belang is voor milieu en/of natuur, biologische landbouw valt hier onder andere onder. De regeling richt zich op projecten met een zodanig rendement dat ze zonder de regeling niet of niet volledig of later gerealiseerd zouden worden. Het rendement kent grenzen, zowel een boven- als een ondergrens. Het project mag niet verliesgevend zijn (onderkant) en de bovengrens is dat het onder normale marktcondities ook tot stand zou zijn gekomen. De meeste projecten (ongeveer de helft) die onder de Regeling Groenprojecten tot stand zijn gekomen zijn projecten in de landbouw, maar het gaat om relatief weinig projectvermogen (ongeveer 15%). (Projectbureau Duurzame Energie, 2003 en Scholtens, 2001)

3.2.6 VAMIL

Vamil is een regeling waarmee investeringen in milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen worden gestimuleerd. Ondernemers kunnen deze investeringen op een willekeurig moment afschrijven, bijvoorbeeld ineens in het jaar van aanschaf. Dit drukt de fiscale winst en er ontstaat een liquiditeits- en rentevoordeel. In aanmerking voor Vamil komen de aanschaf- en voortbrengingskosten van nieuwe bedrijfsmiddelen die op de Milieulijst staan. Deze bedrijfsmiddelen moeten wel in Nederland gebruikt worden, tenzij het inzetten van deze bedrijfsmiddelen in het buitenland in belangrijke mate kan bijdragen aan het Nederlandse milieu. (Projectbureau Duurzame Energie, 2003 en www.vamil.nl)

3.2.7 MIA

Om investeringen in milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen te stimuleren is de MIA in het belastingstelsel opgenomen. MIA staat voor Milieu Investerings Aftrek. Met de regeling is een percentage van de relevante investeringskosten in mindering te brengen op de fiscale winst. Het percentage dat kan worden afgetrokken is afhankelijk van onder andere het milieueffect en de meerkosten ten opzichte van minder milieuvriendelijke alternatieven. In aanmerking voor de MIA komen de aanschaf- en voortbrengingskosten van nieuwe bedrijfsmiddelen die op de Milieulijst staan. Ook een milieuadvies wordt financieel aantrekkelijker gemaakt omdat de kosten hiervoor mogen worden opgeteld bij de investering waarop het advies betrekking heeft. (Projectbureau Duurzame Energie, 2003 en Zaalmink et al., 2000)

3.2.8 Demoregeling

De Demoregeling is een regeling met als doel het stimuleren van verspreiding van vernieuwingen op beleidsmatig gewenste thema's. In de regeling zijn categorieën van aanvragers en thema's benoemd. De regeling is een zogenaamde 'kapstokregeling'. Dit betekent dat in de regeling het kader voor subsidies is vastgelegd en dat de minister bij iedere openstelling kan bepalen voor welke (sub)thema's en door welke categorieën aanvragen kunnen worden ingediend. De Nederlandse Demoregeling is een aanvulling op de Europese Demoregeling, officieel heet deze 'bijdragerregeling demonstratie- en bewustwordingsprojecten milieu en natuurvriendelijke landbouwproductiemethoden'. Het verschil tussen deze regelingen is dat de Nederlandse regeling wel kan worden opengesteld voor individuele bedrijven en de Europese variant niet. Via deze regeling is het mogelijk om subsidie te krijgen voor het inrichten van een bedrijf zodat er bezoekers ontvangen kunnen worden. De Demoregeling is opgenomen in het stimuleringskader (SMK). Het stimuleringskader is een overkoepelend subsidie-instrument voor een aantal subsidieregelingen van het Ministerie van LNV met als doel vernieuwende projecten en beleidsmatig gewenste ontwikkelingen te stimuleren. Tegenwoordig heet de

Demoregeling officieel de Subsidieregeling demonstratie- en kennisoverdrachtprojecten en valt deze onder het plattelandsontwikkelingsprogramma (POP). (Besseling en Hermsen, 1998)

3.2.9 Task Force Marktontwikkeling Biologische Landbouw

Het Ministerie van LNV heeft de Task Force Marktontwikkeling Biologische Landbouw ingesteld als onderdeel van de invulling van de nota 'een biologische markt te winnen'. De Task Force bestaat uit vertegenwoordigers van de schakels in de keten. In de Task Force hebben Stichting Merkartikel, Stichting Natuur en Milieu, LTO, CBL, Platform Biologica, Rabobank, Triodos, LNV en Stichting AKK zitting. Stichting AKK verzorgt het secretariaat in opdracht van LNV. LNV heeft een onafhankelijke voorzitter aangesteld. De Task Force heeft als doelstelling een consumentenbesteding van 5% aan biologische producten in 2004. Om deze doelstelling te verwezenlijken probeert de Task Force de samenwerking tussen de schakels te verbeteren en te komen tot ketenbusinessplannen. In de praktijk bleken deze ketenbusinessplannen te onduidelijk en ondoorzichtig waardoor ze niet goed werkten, daarom is de package-deal geïntroduceerd. Ambities van een onderneming worden hierin gekoppeld aan een pakket van ondersteunende activiteiten (bijvoorbeeld co-financiering vanuit de Task Force). Ook ligt er steeds meer nadruk op het instrument ketenmanager, de persoon die ervoor zorgt dat er afspraken in de gehele keten worden gemaakt. (Arendse et al., 2002)

3.3 Alternatieve regelingen

Uit de literatuur, de gesprekken en voorbeelden uit andere landen komen een aantal mogelijkheden naar voren welke een positieve invloed zouden kunnen hebben op de biologische primaire sector. Deze worden in de volgende paragraaf besproken, het gaat hier om regelingen die op dit moment niet in Nederland bestaan.

3.3.1 Een investeringsregeling

Een aantal andere landen kennen een investeringsregeling voor de landbouw. Het is dan mogelijk om subsidie te krijgen op investeringen die gedaan worden. Door milieuvriendelijke investeringen te belonen is het voor de overheid mogelijk om ontwikkelingen in de richting van duurzamere productie te stimuleren. Voor biologische boeren worden de investeringskosten lager en dat maakt de stap om biologisch te gaan produceren kleiner. Nederland kent een investeringspremie voor biologische varkensboeren maar geen investeringsregeling die gericht is op andere sectoren.

3.3.2 DOA

DOA staat voor duurzame ondernemersaftrek, een extra aftrekpost voor bedrijven die op biologische wijze produceren. Ieder bedrijf mag hetzelfde bedrag aftrekken. Deze fiscale regeling is niet in werking getreden omdat de Europese Commissie hier waarschijnlijk geen goedkeuring aan zou geven. En zonder deze goedkeuring kan Nederland deze niet uitvoeren. Een belangrijk punt van kritiek van de Europese Commissie op de opzet van de DOA is dat het geen rekening houdt met de meerkosten en minder opbrengsten van het individuele bedrijf. Voor communautaire toelaatbaarheid van de steunverlening is dit wel van belang. (Zaalmink et al., 2000)

3.3.3 BTW-verlaging op biologische producten

Eén van de remmen op de aankoop van biologische producten is het prijsverschil tussen gangbare en biologische producten. Een manier om de prijzen te verlagen zou kunnen zijn door de BTW op biologisch geproduceerde producten te verlagen of zelfs naar een nultarief te brengen. De BTW tarieven binnen de EU zijn zeer uiteenlopend, met als uitersten Denemarken met 25% en aan de andere kant Ierland en het Verenigd Koninkrijk met 0% BTW op voedsel. Uit een studie van het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) blijkt dat een BTW-verlaging een groot positief effect heeft op de consumptie van biologische producten, in Nederland tot 10% extra bij sommige producten. Maar in deze studie gaan de schrijvers er van uit dat de gehele verlaging

van de BTW ten goede zal komen aan de prijs voor de consumenten dat is niet waarschijnlijk. Wat daarnaast ook nog meespeelt is dat ertussen de natuurvoedingswinkels en de verschillende supermarkten (ook onderling) flinke prijsverschillen zijn en het feit dat prijs niet de enige factor is die de aankoop van producten bepaald. Een nadeel van het geld aan de kant van de consument inzetten is dat het geld over de landsgrenzen kan gaan en dus niet meer meewerkt aan het behalen van de areaaldoelstelling. Het werkt wel mee aan het behalen van de consumentenbestedingdoelstelling. Op grond van de zesde EU-richtlijn inzake omzetbelasting is een nultarief op biologische producten niet toegestaan. (Verschuur en Van Well, 2001 en ministerie van LNV, 2000)

3.3.4 Heffing op gewasbeschermingsmiddelen

Een heffing op gewasbeschermingsmiddelen werkt in het voordeel van de biologische landbouw, omdat deze veel minder gebruik maakt van deze middelen dan de gangbare landbouw. Het vergroot dus de concurrentiekracht van de biologische landbouw ten opzichte van gangbare landbouw. Met de theorie van de negatieve prijselasticiteit kan men stellen dat als de prijs omhoog gaat, de omzet zal dalen. In een rapport van EIM/Haskoning uit 1999 wordt gesteld dat een heffing op gewasbeschermingsmiddelen op twee wijzen kan worden ingevoerd. Eén manier is op alle middelen een en dezelfde hoogte van de heffing, een andere is om de hoogte te differentiëren naar de zwaarte van de milieubelasting die het product vormt. Het minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen hoeft niet te betekenen dat er meer biologische productie komt. De verwachting is dat er ook op gangbare landbouwbedrijven meer aan biologische bestrijding gedaan zal worden. Dit is uit het oogpunt van de verduurzaming van de landbouw en milieukwaliteit positief. Ook de houding van gangbare boeren tegenover de biologische productiemethode zou hierdoor kunnen veranderen.

In 1996 heeft Denemarken een heffing op gewasbeschermingsmiddelen ingevoerd, in 1998 was de gemiddelde hoogte van deze heffing 35% van de prijs. Een deel van de opbrengst wordt gebruikt om de biologische landbouw te ondersteunen. Andere Scandinavische landen samen met Oostenrijk en Frankrijk hebben dit voorbeeld gevolgd. (Verschuur en van Well, 2001)

3.3.5 Heffing op kunstmest

Een heffing op kunstmest werkt ook in het nadeel van de gangbare landbouw en zal daardoor de concurrentiekracht van de biologische landbouw versterkt, omdat er bij de biologische productie geen gebruik gemaakt wordt van kunstmest. Bij een heffing op kunstmest zal men op zoek gaan naar vervangende meststoffen, bijvoorbeeld dierlijke mest. Dit suggereert dat boeren die hiertoe makkelijk toegang hebben, bijvoorbeeld melkveehouders, het minste probleem hiermee zouden hebben en dit zou een stimulans kunnen zijn om om te schakelen van gangbaar naar biologisch (Verschuur en van Well, 2001). Toch is het niet waarschijnlijk dat dit veel extra omschakelaars tot gevolg zal hebben, omdat het over te marginale bedragen gaat. Slechts bij hoge heffingen wordt een omschakeling naar biologisch om deze reden interessant.

3.3.6 Biologische productie als een groene dienst zien

Als biologische productie als een groene dienst gezien wordt kunnen boeren subsidie krijgen voor hun manier van produceren. Het zou kunnen gaan om bedrijven die in kwetsbare gebieden liggen, bijvoorbeeld in en rond de ecologische hoofdstructuur (EHS). In geval van overproductie moeten de producten gewoon als gangbaar worden afgezet.

3.3.7 Opzetten van een fonds om overproductie te voorkomen

In een van de gesprekken werd het idee opgeworpen om een fonds op te richten wat in geval van overproductie van biologische producten zou dit fonds producenten kunnen uitkopen. Waardoor er een redelijke markt over voor de overgebleven producenten. Het biedt zekerheid voor nieuwe omschakelende boeren, dat als het fout gaat in de sector ze niet meteen financieel in problemen raken. Het biedt ook een bescherming tegen de grote macht van supermarkten, als deze hun inkoopprijzen

willen verlagen bij een te grote productie, kan de productie worden verkleind zodat weer een acceptabele prijs betaald kan worden gevraagd.

3.4 Stimulering in andere sectoren dan de landbouw

3.4.1 Inleiding

Het is interessant om eens te kijken naar de wijze waarop gewenste ontwikkelingen, buiten de landbouw, in het verleden door de overheid zijn gestimuleerd. Gekeken is naar de stimulering in de verkoop van groene stroom, de invoering van de film CV, de stimulering van de verkoop van loodvrije benzine, diverse investeringspremies voor consumenten en een eventueel in de toekomst in te voeren kilometerheffing voor automobilisten.

3.4.2 Groene stroom

Om het gebruik van energie van huishoudens en bedrijven terug te dringen is de REB ingevoerd. REB staat voor Regulerende Energiebelasting. Gebruikers van elektriciteit en aardgas betalen REB. In de prijzen per kilowattuur elektriciteit en kubieke meter aardgas is een tarief aan belasting verwerkt. Afnemers van groene elektriciteit betalen een lager tarief, ongeveer de helft van de gebruikelijke 6,39 eurocent, namelijk 3,49 cent. Hierdoor zijn de prijzen van normale stroom en groene stroom ongeveer gelijk. Er wordt gecontroleerd dat de stroom daadwerkelijk in Nederland is geproduceerd, anders komt dit belastingvoordeel niet ten goede aan het Nederlandse milieu en de vermindering van uitstoot aan koolstofdioxide in Nederland. (Projectbureau Duurzame Energie, 2003)

Het principe achter de stimulering van het gebruik van groene stroom is overeenkomstig met een milieuheffing op gangbare producten. Door op de gangbare producten een heffing te leggen en die dan voor milieuvriendelijke producten lager te maken wordt hetzelfde effect bereikt. Is de wens echter, net als in het geval van de groene stroom, er voor zorgen dat de prijzen van het milieuvriendelijke alternatief ongeveer gelijk liggen met het gangbare alternatief, dan zal dit een enorme prijsverhoging van eerste levensbehoeften betekenen.

3.4.3 Filminvesteringen

Door het scheppen van fiscale mogelijkheden is het interessant gemaakt om te investeren in een film CV. Een CV is een besloten Commanditaire Vennootschap. Deze fiscale mogelijkheden bestaan uit: stakingswinstvrijstelling, filminvesteringsaftrek (FIA) en willekeurige afschrijving film (WA Film). Het idee achter deze mogelijkheden was de wens de Nederlandse filmsector te steunen door een vergroting van het volume durfkapitaal in de sector. Naast in de filmindustrie zijn ook in de scheepsbouw CV's veelvuldig aanwezig, de principes zijn grotendeels vergelijkbaar daarom is hier alleen het voorbeeld van de filmindustrie uitgewerkt.

Het bedrijf Fine BV (opgezet met steun van het Ministerie van Economische Zaken) investeert in films en houdt zich bezig met het opzetten van film CV's. Bij de start van Fine BV hadden de investeringen van Fine het doel nieuw kapitaal te genereren en zo een revolving fund te worden. Echter door het feit dat Fine een BV is gelden bij deelname aan een CV niet dezelfde fiscale voordelen als bij particuliere investeerders. Hierdoor is minder geïnvesteerd dan de planning was. Fine richt zich nu meer op de rol als kennismakelaar.

Een film CV is transparant voor de heffing van inkomsten- en vennootschapsbelasting. Dit heeft tot gevolg dat voor de heffing van de inkomsten- en vennootschapsbelasting de inkomsten en het vermogen aan ieder van de participanten worden toegerekend naar rato van hun kapitaalsinbreng. Op 16 juli 2002 is het vernieuwde fiscale kader voor de film van kracht gegaan. De filminvesteringsaftrek en de willekeurige afschrijving film zijn alleen van kracht als er voor de film een verklaring is afgegeven door Senter, een agentschap van het Ministerie van Economische Zaken. Om

zekerheid te hebben aangaande de fiscale behandeling van de investeringen van de participanten in een film CV, worden er vooraf bindende afspraken gemaakt met de belastingdienst. Deze worden vastgelegd in een winstvaststellingsovereenkomst. (Wils en Crum, 2001, www.minocw.nl, www.filmfund.nl en www.fine.nl)

Het principe van commanditaire vennootschappen zou eventueel kunnen worden ingevoerd voor de (biologische) landbouw, maar de vraag blijft of hier überhaupt interesse voor is. Het is namelijk niet waarschijnlijk dat in tijden van verregaande bezuinigingen dergelijke regelingen, die belastinggeld kosten, goedgekeurd zullen worden. Voor kapitaalintensieve landbouwsectoren is het vergaren van kapitaal erg van belang. Voor boeren zijn er verschillende mogelijkheden om aan kapitaal te komen zonder het vrij ondernemerschap te verliezen, wat wel enigszins het geval is als er met een CV zaken gedaan zou worden.

3.4.4 Loodvrije benzine

Een ander voorbeeld van het stimuleren van een gewenste ontwikkeling is de verhoging van het gebruik van loodvrije benzine. Loodvrije benzine is minder schadelijk voor het milieu dan de loodhoudende variant, maar is duurder. Om de verkoop van loodvrije benzine een steun in de rug te geven, werd besloten de accijnzen op de loodvrije benzine te verlagen zodat de prijs onder die van de loodhoudende variant kwam te liggen. Het gevolg is dat er steeds meer loodvrije benzine verkocht wordt.

Het principe achter de stimulering van het gebruik van loodvrije benzine is gelijk aan dat van een BTW verlaging op biologische producten en het principe van de REB op groene stroom. Er zit al een flinke heffing op brandstoffen, door deze voor de milieuvriendelijke variant te verlagen wordt de milieuvriendelijke variant prijstechnisch interessant voor de consument. Op alle producten zit een heffing, de BTW. Door deze te verlagen voor de milieuvriendelijke variant zou het biologische product mogelijk interessant worden voor de consument. Toch is dit niet waarschijnlijk omdat het verlaagde tarief op voedsel van 6% niet voldoende financiële ruimte biedt tot prijsverlaging tot het prijsniveau van gangbare producten. Bovendien staat de Europese Unie een BTW verlaging voor biologische producten niet toe. Op sommige producten zitten accijnzen, bijvoorbeeld alcohol. Het zou wel mogelijk zijn om de accijnzen op biologische alcohol te verlagen, echter het is niet waarschijnlijk dat een product als alcohol goedkoper gemaakt gaat worden.

3.4.5 Investeringspremies voor consumenten

De laatste jaren zijn er verschillende investeringspremies geweest voor consumenten. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de subsidie op het investeren in een hoogrendement ketel, in zonnepanelen en in energiezuinige huishoudelijke apparaten. Het gaat om een milieuvriendelijke investering die door de subsidie wordt gestimuleerd. Geprojecteerd op de consumptie van biologische producten levert dit een systeem op waarbij consumenten voordeel krijgen als ze de biologische variant kopen. Alle biologische aankopen zouden dan geregistreerd moeten worden. De beloning zou bijvoorbeeld in de vorm van een belastingvoordeel kunnen zijn. Het gevaar bestaat dat het geld over de landsgrenzen gaat via import van biologische producten en dus niet meewerkt aan de areaaldoelstellingen. Wel werkt het mee aan de doelstellingen op het gebied van de consumenten bestedingen. Groter nadeel is echter dat de administratieve lasten bij een dergelijk systeem enorm zullen zijn.

3.4.6 Kilometerheffing

De kilometerheffing voor automobilisten is een idee wat al jaren speelt maar altijd op veel verzet heeft kunnen rekenen. In de 2007 zou het tot invoering kunnen komen als het aan minister Peijs ligt. Deze regeling is gebaseerd op het 'de vervuiler betaald principe'. Naarmate er meer kilometers worden gereden, zal er meer betaald moeten worden. De opbrengsten hiervan kunnen ingezet worden voor beter openbaar vervoer en het terugdringen van de files. Vanuit het eerder genoemde principe is kilometerheffing een stuk eerlijker dan de huidige situatie, want niet het bezit van een auto wordt belast maar het feitelijke gebruik er van. (www.verkeerenwaterstaat.nl)

Als we dit door trekken naar de landbouw, is het vergelijkbaar met een heffing op gangbare producten.

3.4.7 Conclusie

Uit deze paragraaf zijn enkele conclusies te trekken:

- Op veel verschillende terreinen worden consumenten beloond voor het consumeren van milieuvriendelijkere producten.
- Dit gebeurt vaak door het verlagen van heffingen op het 'groene' alternatief voor het gangbare product.
- Veel van deze maatregelen zijn succesvol.
- Les voor biologisch: verlaging heffing niet mogelijk omdat er geen heffing op gangbare producten aanwezig is. Dit zou in principe wel mogelijk zijn bij een BTW-verlaging op biologische producten, maar dit is niet toegestaan door de EU.

4 Wat andere landen doen, in vergelijking met Nederland, binnen het GLB in het kader van de stimulering van de biologische landbouw

4.1 Inleiding

Om te weten hoe de Nederlandse overheid, qua stimuleringsbeleid van de biologische landbouw, gepositioneerd is ten opzichte van de rest van Europa is het van belang om te weten wat er in die landen op dit gebied gebeurt. Globaal zijn de maatregelen op te delen in hectaregebonden omschakeling en voortzettingpremies, georganiseerde informatievoorziening en advisering, ondersteuning bij investeringen en fiscale maatregelen en ondersteuning in de certificeringkosten. Voor meer informatie per land zie bijlage 3. Samenvattend kunnen de verschillen tussen de landen worden weergegeven in een tabel zoals deze hier beneden is afgebeeld, paragraaf 3.7 bevat een uitgebreidere tabel.

	Bel	Dk	Dld	Fin	Fr	UK	Lux	Ned	O	No	Zwe	Zwit
Omschakelingspremie	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Voortzettingpremie	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-
Investeringspremie	X	X	X	0	0	0	0	X	X	0	0	0
Ondersteuning certificeringkosten	-	X	X	-	-	-	X	-	X	X	-	-
Advisering/voorlichting	X	X	X	X	0	0	X	X	0	0	X	X

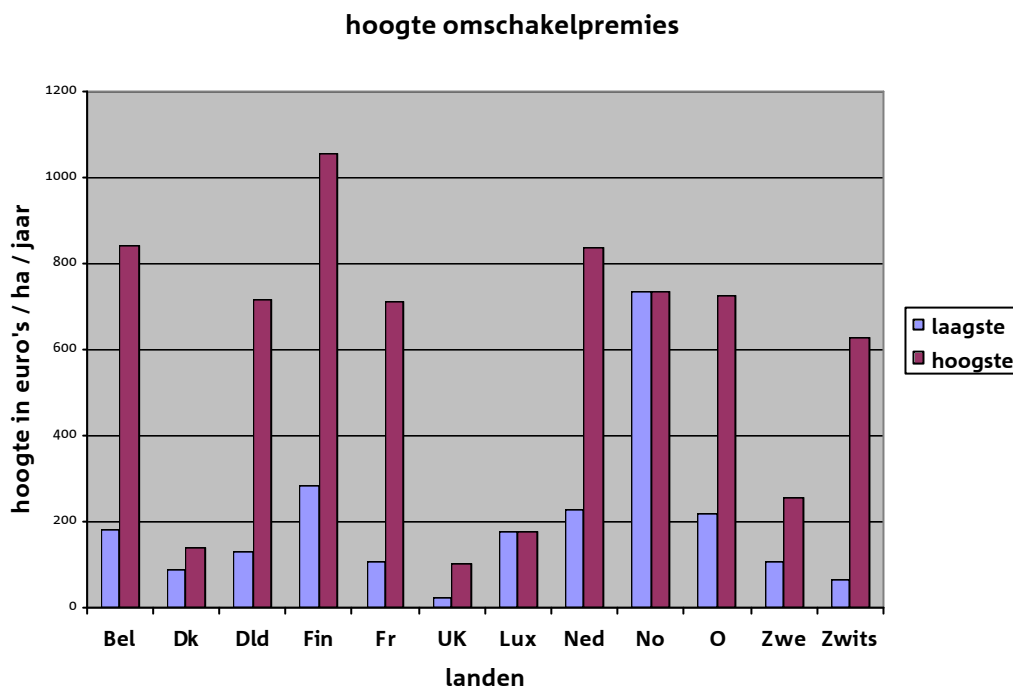
X = regeling aanwezig
 - = regeling niet aanwezig
 0 = onbekend/geen informatie

4.2 Omschakeling- en voortzettingpremie

Alle landen van de Europese Unie hebben een premie voor de omschakeling van gangbare naar biologische productie dit in tegenstelling tot een voortzettingpremie deze is niet overal aanwezig. Nederland heeft een omschakelingsregeling en een voortzettingregeling. De meeste landen hebben de premies ingebouwd in een agrarisch milieuprogramma. Een mooi voorbeeld van een voortzettingpremie onder een agrarisch milieuprogramma is het ÖPUL programma in Oostenrijk. Dit programma is opgezet om het platteland bevolkt te houden, de natuur in stand te houden en het landschap zo te houden dat het een interessant recreatiegebied blijft. De hoogte van de premie per hectare is afhankelijk van het aantal punten dat de grond heeft, ieder punt is 13,08 euro waard. De punten worden toegekend op basis van een breed scala van onderwerpen, van het aantal wilde planten en bloemen tot het al of niet aanwezig zijn van heggetjes en houtwallen. De biologische productiewijze is 3 punten per hectare waard. De punten van meerjarige teelten tellen dubbel. Dit programma is een milieumaatregel in de landbouw (verordening (EG) 1257/99) het betreft daarom steeds contracten voor 5 jaar.

De hoogtes van de premies voor omschakeling en voortzetting verschillen nogal per land, dit komt omdat ieder land de vrijheid heeft slechts een deel van de, onder Europese Unie regelgeving mogelijke, premie uit te keren. Daarnaast mag een land ook nog besluiten de premie te verhogen met 20%. Ook verschilt de hoogte van een premie binnen landen zelf nog vaak in hoogte door de staatsstructuren van die landen, zo geven bijvoorbeeld de Duitse Bundesländer allen hun eigen invulling aan de regelgeving. In figuur 2 zijn de verschillen in hoogtes van de omschakelpremies zichtbaar gemaakt.

Figuur 3: hoogte omschakelpremies van enkele Europese landen

De voortzettingssubsidies die worden betaald uit Europese gelden, dienen berekend te worden met als grondslagen: gedeelde inkomsten, extra kosten en de noodzaak van het geven van een stimulans. Over het algemeen zijn de hoogtes afhankelijk van gewas of gewasgroep, met als uitzonderingen Groot-Brittannië en Finland die een vastgesteld bedrag per hectare hebben. De Nederlandse voortzettingssubsidie wordt alleen toegekend als er voor deze gronden nog geen gebruik is gemaakt van de RSBP.

4.3 Georganiseerde informatievoorziening

Informatievoorziening kan op vele manieren worden ingevuld. Een steeds belangrijker medium in het verspreiden van informatie is het internet. Veel landen hebben een internetportaal opgericht waar boeren en burgers informatie kunnen vinden over biologische landbouw en producten. In Nederland zijn de sites van de organisaties zelf en niet met overheidsgeld opgezet. In andere landen zoals bijvoorbeeld België (www.biotheek.be of www.bioforum.be), Oostenrijk (www.bioinfo.at) en Duitsland (www.oekolandbau.de) zijn deze gekoppeld tot één internetportaal. Deze drie internetportalen zijn opgericht met overheidssteun. De Europese Unie heeft een verordening waaronder dit met cofinanciering kan (verordening (EG) 2826/2000 betreffende voorlichtings- en afzetbevorderingsacties van landbouwproducten op de binnenmarkt).

Een andere, meer op professionals gerichte, manier van informatie verspreiden is het demonstratiebedrijf. Deze bedrijven worden in veel landen ondersteund. In Nederland

kennen we de Demoregeling die voorziet in de inrichting van het bedrijf tot demobedrijf. In Denemarken is met het DARCOF-project een researchcentrum zonder muren opgericht. Alle wetenschappers die er bij betrokken zijn doen hun werk vanuit hun eigen instituten maar ook onderling in interdisciplinaire groepen. DARCOF zorgt voor een betere coördinatie in het onderzoek en een goede verspreiding van de resultaten. (www.darcof.dk)

4.4 Advisering

Advisering en voorlichting van boeren wordt in vrijwel alle landen gesubsidieerd. Verschillen in principes van subsidie binnen de Europese landen bevinden zich vooral in wie het geld ontvangt, de boeren of de adviesinstantie. In Nederland kennen we de kaderregeling kennis en advies op dit vlak. Deze regeling is een stuk minder uitgebreid dan regelingen die andere landen op dit terrein hebben. In Nederland kunnen boeren als de regeling is opengesteld subsidie aanvragen op advies, en kunnen dus zelf kiezen wie ze daar voor inschakelen. In Vlaanderen is het mogelijk om startsubsidie te krijgen voor het opzetten van studieclubs, er is ook subsidie per bijeenkomst van boeren die deze studieclubs organiseren. Daarnaast is het in Vlaanderen ook de mogelijkheid subsidie te krijgen voor het opstellen van een bedrijfsontwikkelingsplan en bedrijfsbegeleiding bij de omschakeling van gangbare naar biologische productie. De Zwitserse overheid brengt een aantal maal per jaar zoveel mogelijk landbouwadviseurs samen zodat een ieder op de hoogte blijft van nieuwe ontwikkelingen en zodat ze hier samen over kunnen discussiëren.

4.5 Ondersteuning bij investeringen

Investeringen kunnen worden ondersteund met gedeeltelijk Europees geld (verordening (EG) 1257/99 artikel 4 tot en met 7) In een aantal landen gebeurt dit dan ook. Vlaanderen kent een uitgebreide investeringsregeling genaamd het VLIF. Investeringen in biologische landbouw genieten het maximum door de EU toegestane tarief van 40%. De verkregen steun is onafhankelijk van de wijze waarop deze verkregen is (investeringspremie en/of rentesubsidie), wel is deze afhankelijk van de aard van de investering. Ook Denemarken kent een investeringsregeling maar deze is minder gul dan de Vlaamse variant. Deze investeringsregelingen zijn niet gekoppeld aan de markt in tegenstelling tot de Nederlandse investeringsregeling voor biologische varkenshouders (IBV). De IBV heeft een directe relatie met de markt doordat de premie slechts betaald wordt als er een contract met een afzetorganisatie voor minimaal twee jaar getekend is.

4.6 Ondersteuning in de certificeringkosten

Zoals eerder besproken is het mogelijk om boeren te ondersteunen in de certificeringkosten. Sommige landen betalen de gehele certificering (Luxemburg en Hongarije), andere landen betalen helemaal niet mee aan de certificering (Nederland). Hierin is dus nogal wat verschil binnen Europa en tussen deze twee uitersten zit een heel spectrum aan tussenvormen. Enkele voorbeelden hiervan zijn het Deense, Noorse en Duitse systeem. De Deense gecertificeerde bedrijven betalen alleen de directe kosten van inspectie, de andere kosten van de hele certificeringinstelling zijn voor rekening van de Deense Staat. De Noorse Staat betaalt tweederde van het budget van de Noorse certificeringorganisatie Debio, de rest moet de organisatie van de aangesloten bedrijven ontvangen. In enkele Duitse Bundesländer worden de certificeringkosten van de eerste 5 of 10 hectare betaald door de deelstaat. Zweden heeft de certificeringplicht voor biologisch laten vallen als voorwaarde voor het toekennen van een omschakelpremie en voortzettingssubsidie. Er worden wel door de EU verplichte steekproefcontroles uitgevoerd. De producten van deze bedrijven worden als gangbaar afgezet (Lampkin, 1999a en 1999b en www.skala.nl).

4.7 Tabel Europese landen

In de volgende tabel is een overzicht gegeven van hoe andere Europese landen de stimulering van de biologische primaire sector hebben aangepakt. Door de vaak summiere en incomplete informatie gaat het hier slechts om een indicatie van wat er in die landen gebeurt. In bijlage 3 is een uitgebreider verslag te vinden over de situatie van de biologische landbouw en de bijbehorende regelgeving in de landen die in de tabel staan. Naast een aantal landen uit de Europese Unie zijn ook Noorwegen en Zwitserland meegenomen. Omdat deze zich in de Europese handelsruimte bevinden komen veel regels overeen met die van de Europese Unie.

Land	EU lid	Regionale variatie	laagste omschakelpremie (afhankelijk van gewas, in €/ha)	Hoogste omschakelpremie (afhankelijk van gewas, in €/ha)	Voortzettingssubsidie	Aantal ha biologisch	% areaal is biologisch	Politieke doel % biologisch areaal	Ondersteuning certificeringskosten	Andere financiële mogelijkheden voor (biologische) boeren
België	Ja	ja	180	838	In Wallonië wel, 5 jarig, Vlaanderen waarschijnlijk binnenkort ook	20.241	1,45%	5% in 2005	Nee	VLIF, investeringsregeling
Denemarken	Ja	nee	87	140	Nee, maar vanaf 2004 nieuwe subsidieregeling	178.360	6,65%	10% in 2003	ja	Extra steun voor varkenshouders (hectare), boeren in gebieden met handicap en voor akkerbouw
Duitsland	Ja	ja	127	713	Ja, hoogte afhankelijk van het betreffende Bundesland	696.978	4,1%	20 % in 2010	Sommige Bundesländer wel	"Agrarinvestitionsförderungsprogramm" Een investeringsregeling. Er is een extensiveringprogramma, MEKA, sommige BL extra subsidie tijdens omschakeling, goedkopere seizoensarbeid door "Polenregeling"
Finland	Ja	ja	280	1056	5 jarig, 103 euro per ha per jaar	156.692	7,00%	15% in 2010	nee	Agrarisch milieu beheer programma's: FAEP en SPS
Frankrijk	Ja	ja	106	711	nee	509.000	1,70%	3% in 2005	nee	Er is een extensiveringprogramma: CAD
Groot-Brittannië	Ja	ja	20	101	Ja 30 pond per ha	724.523	4,22%	Zelfvoorzieningsgraad naar 70%	Via extra subsidie per unit, kan ook ergens anders voor gebruikt worden dus niet specifiek gericht op c.k.	Nu nog countryside stewardship en sensitive area schemes, vanaf 2005 Environmental Stewardship Scheme. Er zijn ook investeringsregelingen: Farm Improvement Grant en Lump Sump. Regeling SAWS: goedkopere seizoensarbeid
Luxemburg	Ja	nee	175	175	nee	2004	2,00%	Geen informatie	ja	Rentmeesterschapssubsidie
Nederland	Ja	nee	226	837	Alleen als niet eerder subsidie aangevraagd is	42.610	2,19%	10% in 2010	nee	Regeling Groenfinanciering, Vamil, MIA, IBV, kaderregeling kennis en advies

Land	EU lid	Regionale variatie	laagste omschakel-premie (afhankelijk van gewas, in €/ha)	Hoogste omschakel-premie (afhankelijk van gewas, in €/ha)	Voortzetting-premie	Aantal ha biologisch	% areaal is biologisch	Politieke doel % biologisch areaal	Ondersteuning certificering-kosten	Andere financiële mogelijkheden voor (biologische) boeren
Noorwegen	Nee	nee	731	731	Ja 134 tot 183 euro per ha/j	32.546	3,13%	9% in 2009	Ja	De Noorse staat betaald veel subsidie om mensen in het rurale gebied te houden
Oostenrijk	Ja	Nee	217	723	Soort van, onder het ÖPUL programma	297.000	11.60%	13,5% in 2006	ja	ÖPUL-programma
Zweden	Ja	ja	104	254	Ja, hoogte verschilt per gewas	187.000	6.09%	20% in 2005	nee	De Zweedse staat betaald veel subsidie om rurale gebieden leefbaar te houden en heeft certificeringsplicht laten vallen voor biologisch
Zwitserland	nee	ja	62,50	625	Ja, vallend onder agri-milieu programma	107.000	10.00 %	Geen doelstelling meer, de markt bepaalt	nee	Onder agri-milieu programma subsidies voor milieuvriendelijker produceren

De data over hoogtes van omschakelpremies zijn afkomstig van Lampkin (2002), OECD Workshop on Organic Agriculture, Washington DC

De data over ha en percentages areaal zijn afkomstig van www.organic-europe.net en zijn van 31-12-2002

5 Opties voor toekomstig beleid

Uit literatuuronderzoek en gesprekken met deskundigen zijn er 17 opties naar voren gekomen die nader bekeken zullen worden. De opties die niet eerder genoemd zijn, maar wel bekeken zullen worden zijn opties nr. 11, 13, 15, 16 en 17. Opties 5, 11, 13 en 16 zijn (deels) afkomstig uit de gevoerde gesprekken. Nummer 15 en 17 zijn min of meer zelf bedachte opties. In dit hoofdstuk worden de opties beschreven, in latere hoofdstukken worden kansrijke opties geselecteerd en nader uitgewerkt. De volgorde van de opties is zo gekozen dat eerst de bestaande regelgeving aanbod komt en daarna mogelijke opties voor vervolgbeleid. Daarbinnen is weer de verdeling gemaakt tussen maatregelen die wel en niet voor Europese cofinanciering in aanmerking komen. De maatregelen die in aanmerking komen voor cofinanciering worden eerst genoemd.

Optie 1: RSBP behouden

Deze optie houdt in dat de RSBP behouden blijft en opengesteld zal blijven worden in de komende jaren.

Optie 2: groenfinanciering behouden

Deze optie houdt in dat de huidige regeling groenfinanciering blijft bestaan.

Optie 3: MIA/VAMIL behouden

Deze optie houdt in dat de fiscale regelingen MIA en VAMIL blijven bestaan.

Optie 4: verbeteren van de financiële mogelijkheden rondom voorlichting en opleiding van boeren

Op dit moment is er de kaderregeling kennis en advies voor voorlichting, deze wordt specifiek opengesteld voor bepaalde groepen boeren in bepaalde periodes. In andere Europese landen is er een intensiever begeleidingsbeleid voor omschakelende boeren. Deel a) van deze optie houdt een subsidie in voor het opstellen van een omschakelingsplan, deel b) een subsidie op bedrijfsbegeleiding en teeltadvies.

Optie 5: demonstratieboerderijen subsidiëren

Het idee van deze optie is om bepaalde boerenbedrijven, die daarvoor geschikt zijn, aan te wijzen als demonstratiebedrijven(a) of kijk- en leerobjecten(b). Deze bedrijven kunnen gesubsidieerd worden voor het ontvangen en rondleiden van groepen. Deel a) van deze optie is naast de huidige demoregeling, waar de verbouwing en inrichting vanuit gefinancierd kunnen worden, er een subsidiebedrag per bezoeker is voor de boer. Hierbij gaat het om een voorbeeld te laten zien aan collega boeren en professionals. Optie b) is gericht op de burgers/consumenten. Door te laten zien wat er op een boerenbedrijf gebeurt, is het mogelijk dat er meer begrip voor de landbouw ontstaat in de samenleving. Bij deze optie krijgt de boer een bedrag per maand voor het ontvangen van burgers en voor representatiekosten.

Optie 6: opzetten van een investeringsregeling

Door het opzetten van een investeringsregeling komt er veel geld beschikbaar voor boeren om te investeren in de randvoorwaarden van biologische productie als aanpassingen aan stallen en het aanschaffen van speciale machines die nodig zijn omdat gangbare alternatieven niet toegestaan zijn. Voor de varkenshouderij is er al een investeringsregeling (IBV), voor andere sectoren is er nog geen investeringsregeling. De IBV heeft een directe koppeling met de markt, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de investeringsregeling VLIF in België.

Optie 7: certificeringkosten subsidiëren

Boeren betalen jaarlijks een bedrag aan Skal om gecertificeerd te worden danwel te blijven als biologisch bedrijf. In veel andere Europese landen worden boeren ondersteund in de kosten voor certificering. Skal krijgt op dit moment geen subsidie van de Nederlandse Staat, de gecertificeerde bedrijven betalen de gehele organisatie. In bijlage 4 is te zien hoe de bedragen worden berekend die boeren moeten betalen. Deze optie is onderverdeeld in twee gedeeltes, namelijk a) boeren subsidiëren als tegemoetkoming in de kosten en b) Skal subsidiëren zodat de tarieven verlaagd kunnen worden.

Optie 8: hectarepremies invoeren

In een aantal andere Europese landen is het mogelijk om als biologische boer langdurig een voortzettingpremie te krijgen in de vorm van hectarepremies. Deze optie houdt in om dat ook in Nederland in te voeren, ook voor ondernemers die al van het omschakeldeel van de RSBP gebruik hebben gemaakt.

Optie 9: heffing op kunstmest en/of pesticiden

Een nationale heffing op kunstmest en/of pesticiden kan een concurrentievoordeel opleveren voor biologische boeren omdat zij deze middelen in tegenstelling tot de gangbare boeren niet mogen gebruiken.

Optie 10: een BTW verlaging op biologische producten

Door biologisch geproduceerde producten van het huidige verlaagde tarief (6%) naar een nieuw lager tarief te brengen, bijvoorbeeld nul procent. Hierdoor zou de prijs voor consumenten lager kunnen worden waardoor meer consumenten geïnteresseerd zouden kunnen zijn in biologische producten.

Optie 11: biologische productie als een vorm van een groene dienst zien

Als biologische productie als een groene dienst gezien wordt kunnen boeren subsidie krijgen voor hun manier van produceren. In geval van overproductie moeten de producten gewoon als gangbaar worden afgezet.

Optie 12: risicokapitaal injectie via CV's

In de filmindustrie en de scheepsbouw is het gebruik van risicokapitaal vanuit CV's een goed ingeburgerd principe. Deze optie houdt in om een zelfde principe als in de filmindustrie en de scheepsbouw mogelijk te maken voor de biologische sector.

Optie 13: het opzetten van een fonds om overproductie te voorkomen

Als er een fonds is dat dusdanig goedgevuld is dat het in geval van een te grote productie een aantal producenten kan uitkopen, blijft er een redelijke markt over voor de overgebleven producenten. Het biedt de zekerheid voor nieuwe omschakelende boeren, dat als het fout gaat in de sector ze niet meteen financieel in problemen raken. Het biedt ook een bescherming tegen de grote macht van supermarkten, als deze hun inkoopprijzen willen verlagen bij een te grote productie, kan de productie worden verkleind zodat weer een acceptabele prijs betaald kan worden gevraagd.

Optie 14: een milieuheffing op gangbare producten invoeren

'Gangbare producten liggen onder de kostprijs in de winkel, zeker als de negatieve milieueffecten worden meegerekend' is een veel gehoorde klacht vanuit de biologische sector. Door het instellen van een heffing op gangbare producten kan gecorrigeerd worden voor deze negatieve milieueffecten en krijgt de biologische sector een klein concurrentievoordeeltje. Maar wat van groter belang is, is dat de opbrengst van deze heffing weer kan worden geïnvesteerd, bijvoorbeeld in de biologische sector.

Optie 15: belastingaftrek voor consumenten

Via een bio-punten systeem zou het mogelijk zijn om voor de consument een belastingaftrekpost te creëren. Er zou een systeem kunnen worden opgezet waarbij geregistreerd wordt hoeveel iemand aan biologische producten uitgeeft, naar rato daarvan zou een belastingaftrek kunnen plaats vinden.

Optie 16: uitbreiding en voortzetting onderzoek

Er is nog veel onderzoek nodig om onder andere teelttechnische problemen te ondervangen. De biologische sector is nog te klein en heeft te weinig financiële kracht om dit onderzoek zelf te betalen.

Optie 17: voorlichting over landbouw op scholen via lesprogramma's

Het idee van deze optie is er voor te zorgen dat de kinderen op school weer weten waar het voedsel vandaan komt. Op deze manier wordt er meer begrip in de samenleving voor de landbouw gecreëerd en worden op de lange termijn kritische consumenten gecreëerd. Via lesprogramma's en bezoeken aan boerenbedrijven (zie optie 5) zou dit gestalte kunnen krijgen. De eerste stap in de lesprogramma's is landbouw in het algemeen, een volgende stap is het belichten van verschillende soorten van landbouw.

Naast deze opties zijn er in de interviews nog een aantal andere voorstellen naar voren gekomen. Deze zijn van dien aard dat de overheid er geen zeggenschap over heeft. Ondanks het feit dat de overheid er eigenlijk niets over te zeggen heeft verdienen ze het hier genoemd te worden.

De Heer Leo Verbeek (biologisch glastuinder) opperde, op 17 maart 2004 in het gesprek dat met hem gevoerd is, om natuur- en milieuorganisaties meer te betrekken in de consumentenvoorlichting. Deze organisaties hebben in Nederland een aanzienlijk ledenbestand en vormen een goede ingang naar consumenten. Op 6 april 2004, op het jaarcongres van de biologische sector in Amersfoort, werd bekend gemaakt dat een dertigtal grote maatschappelijke en milieuorganisaties hun leden gaan oproepen tot meer biologische voeding te kopen.

Een veelgehoorde opmerking in de interviews was dat de promotiecampagnes, die op dit moment lopen, niet goed zijn. Waar de reclame nu nog op het volledige publiek gericht is zou het beter zijn de reclames meer op een bepaalde doelgroep te richten. Ook zou er een prominentere plaats voor de primaire sector moeten komen in de reclamecampagnes. Een andere inventieve methode van reclame maken is het benutten van kook- en lifestyleprogramma's in de promotiecampagnes. Het is zo mogelijk om in te spelen op de trend van meer tijd nemen voor de bereiding van voedsel. Goede voorbeelden van deze 'slimme' sponsoring is de bollensector, deze sponsoren tuinprogramma's die veel aandacht besteden aan het planten van bollen in de tuin.

Vanuit een heel andere hoek, het Centrum SmaakOnderzoek (CSO), werd voor een meer op kwaliteit gerichte invalshoek gepleit. Niet richten op hetzelfde product als gangbaar, maar proberen een product te produceren dat van een hogere kwaliteit is. Een boer alleen kan dit nooit vermarkten, het zal moeten gaan om een grotere groep in samenwerking met een verwerkend bedrijf. Initiatieven in deze richting zouden ondersteund kunnen worden met geld vanuit de tweede pijler van het GLB, onder het hoofdstuk afzet en verwerking van kwaliteitsproducten. Hoofdstuk 7 van verordening (EG) 1257/99 is gericht op de verwerkende industrie en niet op de primaire productie. Het is daarom niet als optie meegenomen in dit project.

6 Criteria

Een optie moet aan een aantal criteria voldoen om als interessant aangemerkt te kunnen worden. Een elementair onderdeel van het beschouwen van een mogelijke maatregel is de effectiviteit: hoeveel kost iets en wat levert het op. Gedacht kan worden aan hogere verkoop van biologische producten en vergroting van het areaal aan biologische landbouw, beide zijn LNV doelstellingen. Naast de vergelijking van kosten en opbrengsten dient er bij effectiviteit ook gekeken te worden naar het aantal potentiële gebruikers dat voor een regeling in aanmerking komt of daar gebruik van zou willen maken. Het is niet zo dat een stimuleringsinstrument voor alle sectoren even interessant is, maar dat hoeft op zichzelf ook geen doel te zijn. Een ander onderdeel van effectiviteit is het neveneffect. De vraag die dan dient gesteld te worden luidt: levert een maatregel op andere plaatsen en terreinen een positieve of negatieve bijdrage? Hierbij kan in dit geval gedacht worden aan bijdrages aan de Ecologische Hoofdstructuur (E.H.S.), water en milieu.

Naast effectiviteit moet gekeken worden of de mogelijke maatregel wel haalbaar is, het moet enigszins passen in het beleid dat gevoerd wordt. Dit is niet als een zeer zwaarwegend criterium behandeld, omdat dit document gericht is op vervolgbeleid. Een mogelijke maatregel moet natuurlijk wel binnen de Europese wetgeving passen. Een item waar veel naar gekeken wordt vanuit de overheid is de administratieve lastenverlichting, een nieuwe maatregel mag niet te veel administratieve lasten met zich meebrengen. Het LNV-beleid aangaande de biologische landbouw is sinds de nota 'een biologische markt te winnen' erg gericht op de markt. Toch is aanbodgerichtheid geen negatief punt voor een mogelijke maatregel omdat deze meewerken aan de areaaldoelstelling van het Ministerie van LNV. Als een mogelijke maatregel vraaggericht is, is dit aangemerkt als positief punt. Gevraagd, in de opdrachtstelling, is om ook te kijken of het mogelijk is om cofinanciering van de Europese Unie te krijgen voor de mogelijke maatregelen.

Om ervoor te zorgen dat de Nederlandse boeren geen slechtere concurrentiepositie hebben dan de boeren in de ons omringende landen, is er gekeken naar wat er in die landen gedaan wordt aan stimulering van de biologische landbouw. Door hier op in te spelen wordt een level playing field te gecreëerd/gehandhaafd.

Verder wordt gekeken naar wat voor signaal er met een maatregel wordt gegeven aan boeren en/of de maatschappij. Er is aandacht voor de vraag of een optie überhaupt wel interessant is voor een boer om mee te werken en of het een bijdrage zou leveren in de beslissing om om te schakelen.

Er wordt ook gekeken of een maatregel geen grote ongelijkheid creëert tussen al lang omgeschakelde boeren en nieuw omschakelenden. Dit gevoel van een oneerlijke situatie kan namelijk gaan leven bij de pioniers die de grote risico's hebben genomen en alle kennis hebben vergaard als ze ineens achtergesteld worden. Al is dit natuurlijk heel moeilijk uit te sluiten.

7 Plus/min tabel

optie	overheid		boeren	
	positief	negatief	positief	negatief
Optie 1: RSBP behouden	<ul style="list-style-type: none"> • afschaffen zonder goed alternatief is negatief signaal • andere landen hebben dit ook, houdt level playing field in stand • cofinanciering van de EU mogelijk 	<ul style="list-style-type: none"> • hoge administratieve lasten 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt inkomensverhogend, de omschakelbaren zijn financieel zwaar • werkt drempelverlagend vooral voor akkerbouw, melkveehouderij en vollegronds groenteteelt 	<ul style="list-style-type: none"> • hoge administratieve lasten • werkt niet voor grondarme sectoren
Optie 2: groenfinanciering behouden	<ul style="list-style-type: none"> • afschaffen zonder goed alternatief is erg negatief signaal • werkt drempelverlagend voor boeren 	<ul style="list-style-type: none"> • geen EU cofinanciering mogelijk • andere landen hebben dit niet, dus niet bevorderend voor het level playing field 	<ul style="list-style-type: none"> • belangrijk voor de kapitaalintensieve sectoren • werkt kostprijsverlagend • concurrentievoordeel op omringende landen 	
Optie 3: MIA/VAMIL behouden	<ul style="list-style-type: none"> • administratieve lasten niet erg hoog • is investeringssteun, bevordert het level playing field • afschaffen is erg negatief signaal 	<ul style="list-style-type: none"> • geen EU cofinanciering 	<ul style="list-style-type: none"> • deze regelingen zijn alleen interessant als het bedrijf winst maakt omdat het fiscale regelingen zijn, maar worden als belangrijk ervaren 	<ul style="list-style-type: none"> • Werkt alleen als er winst gemaakt wordt

Optie	overheid		boeren	
	positief	negatief	positief	negatief
<p>Optie 4: financiële mogelijkheden verruimen voor:</p> <p>a) opstellen bedrijfsplan</p> <p>b) advies</p>	<ul style="list-style-type: none"> • administratieve lasten niet groot • EU cofinanciering mogelijk • bevordering level playing field, andere landen hebben dit ook • signaal is positief • omschakeling gebeurt financieel verantwoord • EU cofinanciering mogelijk • Bevorderend voor level playing field • Minder mislukkingen bij biologische bedrijven (draagt bij aan LNV areaaldoelstelling) 	<ul style="list-style-type: none"> • administratieve lasten mee verbonden 	<ul style="list-style-type: none"> • wegnemen onzekerheid over openstelling kaderregeling k & a • werkt drempelverlagend • leerproces wordt versneld door beter en meer bedrijfs- en teeltadvies • werkt drempelverlagend 	
<p>Optie 5: demonstratiebedrijven subsidiëren</p> <ul style="list-style-type: none"> • demobedrijf voor professionals • kijk- en leerobject voor burgers/consumenten 	<ul style="list-style-type: none"> • EU cofinanciering mogelijk • bevordering level playing field • signaal aan boeren positief • professionals beter onderlegt • weinig administratieve lasten • mogelijk EU cofinanciering • begrip bij consumenten kan leiden tot meer vraag • signaal aan consumenten 	<ul style="list-style-type: none"> • administratieve lastengroei • fraudegevoelig 	<ul style="list-style-type: none"> • extra inkomstenbron • extra inkomstenbron • creëert zelf meer afzet 	<ul style="list-style-type: none"> • administratieve lasten • kost tijd • bedrijf dient er op ingericht te worden
Optie 6: opzetten investeringsregeling	<ul style="list-style-type: none"> • administratieve lasten niet groot • EU cofinanciering mogelijk • draagt bij aan beter level playing field • positief signaal aan boer, overheid neemt sector serieus 	<ul style="list-style-type: none"> • telt dubbel met VAMIL/MIA 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt kostprijs verlagend, kostprijsverschil tussen gangbaar en biologisch wordt verkleind • werkt drempelverlagend 	<ul style="list-style-type: none"> • wordt als erg oneerlijk ervaren door de pioniers

overheid	overheid		boeren	
	positief	negatief	positief	negatief
Optie 7: certificeringkosten subsidiëren a) in het algemeen b) geld naar boeren c) geld naar Skal	<ul style="list-style-type: none"> positief signaal aan boeren, overheid neemt sector serieus draagt bij aan level playing field EU cofinanciering mogelijk Weinig administratieve lasten 	<ul style="list-style-type: none"> niet echt stimulerend om om te schakelen, weinig effectief veel administratieve lasten EU cofinanciering waarschijnlijk niet mogelijk 	<ul style="list-style-type: none"> geen ongelijkheid tussen pioniers en nieuw omschakelenden geen extra administratieve lasten en toch minder kosten 	<ul style="list-style-type: none"> werkt niet voor kapitaalintensieve sectoren werkt niet echt drempelverlagend veel administratie voor weinig geld
Optie 8: hectarepremie invoeren	<ul style="list-style-type: none"> EU cofinanciering mogelijk draagt bij aan level playing field, een aantal andere landen doen hier ook aan minder terugschakelaars van biologisch naar gangbaar wat bijdraagt aan LNV areaaldoelstelling 	<ul style="list-style-type: none"> administratieve lasten worden verhoogd effectiviteit is niet zo groot, er zullen niet veel boeren omschakelen alleen om een voortzettingpremie 	<ul style="list-style-type: none"> extra inkomen langdurige financiële ondersteuning biedt zekerheid geen ongelijkheid tussen pioniers en nieuwe omschakelaars 	<ul style="list-style-type: none"> hectaresteun werkt niet in kapitaalintensieve, minder grondgebonden, sectoren
Optie 9: heffing op kunstmest en/of gewasbeschermingsmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> administratieve lasten niet hoog het vervuiler betaald principe wordt toegepast, positief signaal aan maatschappij gangbare boeren gaan misschien minder kunstmest/pesticiden gebruiken wat de landbouw milieuvriendelijker maakt 	<ul style="list-style-type: none"> verslechtering concurrentiepositie gangbare Nederlandse boeren dus negatieve invloed op level playing field EU cofinanciering niet mogelijk werkt alleen goed als het EU breed wordt ingevoerd weinig effectief, er zullen niet veel boeren omschakelen vanwege een heffing 	<ul style="list-style-type: none"> kostprijs gangbaar omhoog, prijsverschil tussen gangbaar en biologisch wordt verkleind, maar daadwerkelijke effect is beperkt 	

overheid	overheid		boeren	
	positief	negatief	positief	negatief
Optie 10: BTW verlaging op biologische producten	<ul style="list-style-type: none"> vraaggericht positief signaal aan maatschappij en biologische boeren mogelijk meer verkoop biologische producten, werkt mee aan LNV doelstelling 	<ul style="list-style-type: none"> administratieve lasten worden verhoogd goedkeuring EU is nodig en die is vrij onzeker niet alleen Nederlandse boeren worden gestimuleerd 	<ul style="list-style-type: none"> prijsverschil tussen biologisch en gangbaar wordt verkleind als de verlaging ten goede komt aan de prijzen van biologische producten dan kan dit leiden tot grotere vraag naar biologische producten 	
Optie 11: biologische productie zien als groene dienst	<ul style="list-style-type: none"> meer duurzame landbouw met aandacht voor natuur, milieu, water EU cofinanciering mogelijk 	<ul style="list-style-type: none"> veel administratieve lasten markt wordt uitgeschakeld kost waarschijnlijk veel geld 	<ul style="list-style-type: none"> geldelijke vergoeding voor publieke diensten 	<ul style="list-style-type: none"> boer wordt sterkt afhankelijk van subsidies
Optie 12: risicokapitaal injectie via CV's mogelijk maken voor biologische landbouw	<ul style="list-style-type: none"> meer geld beschikbaar kan leiden tot meer biologische productie, werkt mee aan LNV areaal doelstelling positief signaal 	<ul style="list-style-type: none"> veel administratieve lasten EU cofinanciering niet mogelijk andere landen hebben dit niet dus negatieve invloed op level playing field 	<ul style="list-style-type: none"> extra financieringsmogelijkheid als er op andere wijzen geen geld beschikbaar kan komen concurrentievoordeel ten opzichte van boeren in andere landen 	<ul style="list-style-type: none"> groenfinanciering werkt goed dus dit is overbodig gedeeld eigenaarschap
Optie 13: opzetten fonds om overproductie uit de markt te halen	<ul style="list-style-type: none"> weinig administratieve lasten 	<ul style="list-style-type: none"> EU cofinanciering niet mogelijk werkt alleen als er sprake is van nationale productie 	<ul style="list-style-type: none"> gegarandeerde prijs zorgt voor zekerheid 	
Optie 14: milieuheffing op gangbare producten	<ul style="list-style-type: none"> kan leiden tot meer vraag naar biologische producten, werkt mee aan LNV doelstelling opbrengsten kunnen weer worden geïnvesteerd 	<ul style="list-style-type: none"> prijsverhoging van een eerste levensbehoefte leidt tot sociaal economische problemen (bijvoorbeeld uitkeringen die moeten stijgen) 	<ul style="list-style-type: none"> prijsverschil tussen gangbaar en biologische producten wordt verkleind, dit kan leiden tot meer vraag naar biologische producten 	

overheid	overheid		boeren	
	positief	negatief	positief	negatief
Optie 15: belastingaftrek voor consumenten die biologische producten kopen	<ul style="list-style-type: none"> vraaggericht kan leiden tot meer vraag naar biologische producten, wat weer leidt tot meer duurzame productie en een bijdrage levert aan overheidsdoelstellingen positief signaal 	<ul style="list-style-type: none"> administratieve lasten zijn enorm, ofwel bij de overheid ofwel bij de detailhandel, waardoor er een vergoeding tegenover zal moeten staan voor het geaccepteerd wordt of de prijzen gaan omhoog EU cofinanciering niet mogelijk 	<ul style="list-style-type: none"> via indirecte beloning aan de consument wordt het prijsverschil tussen biologisch en gangbaar verkleind wat tot meer vraag zou kunnen leiden 	
Optie 16: uitbreiding/voortzetting onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> weinig administratieve lasten mogelijke spin-off naar gangbare productie wat kan leiden tot verduurzaming van de landbouw, levert bijdrage aan LNV doelstelling meer biologische boeren door verhoogde zekerheid, levert bijdrage aan LNV doelstelling 	<ul style="list-style-type: none"> geen EU cofinanciering mogelijk effectiviteit is onzeker 	<ul style="list-style-type: none"> verlaging kostprijs verhoging opbrengsten en teeltzekerheid 	
Optie 17: lesprogramma's over landbouw op scholen	<ul style="list-style-type: none"> weinig administratieve lasten vraaggericht bevordert level playing field, meer landen doen dit positief signaal kinderen worden opgeleid tot kritische burgers/consumenten 	<ul style="list-style-type: none"> geen EU cofinanciering mogelijk langzaam proces, duurt jaren voor er resultaten zijn scholen worden bestookt met lespakketten, het wordt één van de vele heeft voor scholen niet de hoogste prioriteit, kans dat het naar het 2de plan wordt geschoven is aanwezig 	<ul style="list-style-type: none"> kan op den duur leiden tot meer vraag, maar eigenlijk heeft de boer niet veel met dit plan te maken, alleen met de uitkomst, die is van belang 	

8 Kansrijke opties nader bekeken

Uit de uitgevoerde analyse komen de volgende opties als meest interessant naar voren:

- Optie 1: RSBP behouden.
- Optie 2: groenfinanciering behouden.
- Optie 3: MIA/VAMIL behouden.
- Optie 4: verruimen van de financiële mogelijkheden voor het opstellen van een bedrijfsplan en advies.
- Optie 5: demonstratiebedrijven subsidiëren.
- Optie 6: opzetten investeringsregeling.
- Optie 7: certificeringkosten subsidiëren.
- Optie 8: invoering hectarepremie.
- Optie 11: biologische productie zien als groene dienst.
- Optie 16: uitbreiding/voortzetting onderzoek.
- Optie 17: lesprogramma's over landbouw op scholen.

8.1 Optie 1: RSBP behouden

Er is veel kritiek op de RSBP geweest, deze ging voornamelijk over de hoogte van administratieve lasten en de hoogte van de uitgekeerde bedragen. Voor sectoren met weinig grond is de RSBP erg ongeschikt, veel van deze bedrijven vragen deze steun niet eens aan. Voor de meer aan grote oppervlaktes gebonden bedrijven is de RSBP echter wel een redelijk instrument en een pleister op de financiële wonde die de eerste jaren van de omschakeling van gangbaar naar biologisch is. Deze regeling stoppen zou voor bedrijven in de minder kapitaalintensieve sectoren erg ongunstig zijn. Daarnaast is het onjuist om deze regeling af te schaffen als het level playing field van de EU in stand gehouden wil worden omdat de ons omringende landen ook een dergelijke regeling kennen. Indien daar behoefte aan is, is het overigens mogelijk om de bedragen die betaald worden onder de RSBP stevig te verhogen zonder dat het in EU verband problemen geeft. Op dit moment worden de bedragen per hectare per jaar als volgt berekend:

$$\text{premie per jaar per hectare} = \left(\frac{\text{biologische productie in Kg} \times \text{prijzverschil biologisch-gangbaar} \times 2}{5} \right) \times 65\%$$

De 65%-regel is een Nederlandse regel. Hier mag volgens de Europese regelgeving ook de volledige 100% worden uitbetaald en zelfs 20% meer als stimulans voor biologische landbouw. Wel heeft de Europese Unie een maximum bedrag per hectare

ingesteld dat voor cofinanciering in aanmerking komt. Deze is 600 euro per jaar en per hectare voor 1 jarige gewassen en voor blijvende teelten geldt 900 euro per hectare per jaar als maximum.

Een verdubbeling van de huidige premies is dus mogelijk onder Europese wetgeving. Op dit moment is het aantal omschakelende boeren erg laag, met name omdat de marktperspectieven gering zijn. Als de marktperspectieven wat gunstiger worden, is de RSBP met name voor de akkerbouw en melkveehouderij een stimulans waardoor meer boeren omschakelen vergeleken met de situatie zonder RSBP. Nagedacht moet worden hoe de administratieve lastendruk bij zowel boer als overheid kan verminderen. Een reële mogelijkheid is het instellen van 1 premie per ha, dus zonder differentiatie naar productierichting.

8.2 Optie 2: groenfinanciering behouden

Voor de kapitaalintensieve sectoren die niet zoveel hebben aan de RSBP, is de regeling groenfinanciering van belang. Deze boeren staan als ze omschakelen vaak voor een grote investering, met deze regeling wordt de kosten hiervan iets verlicht. Overigens is een investeringsregeling effectiever in het verlagen van de financieringskosten. In het kader van een Europees level playing field is deze regeling eigenlijk van negatieve invloed, maar het is vergelijkbaar met een rentesubsidie die andere landen hebben ondergebracht in hun investeringsregelingen. Afschaffen zonder goed alternatief zou een negatief signaal zijn.

8.3 Optie 3: MIA/VAMIL behouden, Optie 6: opzetten investeringsregeling

Deze beide opties richten zich op investeringen, vandaar dat ze hier samengenomen worden. De Europese Unie heeft een maximum van 40% gesteld voor ondersteuning bij investeringen. Er dient bij het opzetten van een investeringsregeling zeer goed gelet te worden op wat er met de MIA/VAMIL regeling gebeurt omdat, uitgaande van de Belgische VLIF als voorbeeld, veel van de voor een investeringsregeling in aanmerking komende zaken ook onder de huidige MIA/VAMIL regeling vallen en er zo een situatie kan ontstaan dat de eerder genoemde 40% kan worden overschreden. Het grote voordeel van een investeringsregeling boven de huidige MIA/VAMIL regeling is dat er voor een investeringsregeling geen winst gemaakt hoeft te worden op een bedrijf, bij de MIA/VAMIL regeling is dit wel het geval omdat het een fiscale regeling betreft.

Een nadeel is dat ze beide aanbodgericht zijn, daar waar het ministerie van LNV sinds de nota 'een biologische markt te winnen' eigenlijk marktgericht wil zijn. Een investeringsregeling kan gekoppeld worden aan afzetcontracten en op die manier marktgericht worden, maar dat is geen eenvoudige zaak. In de biologische varkenshouderij is dit wel gedaan met de IBV (Investeringsregeling Biologische Varkenshouderij), maar het lijkt er op dat contracten in deze sector makkelijker af te sluiten zijn dan in bepaalde andere sectoren. Ook wordt een investeringsregeling als erg oneerlijk ervaren door de pioniers, die de kennis en ervaring voor eigen risico en kosten hebben vergaard. Bij de crisis in de biologische varkenshouderij van februari 2004 waren zij het die als eerste hun contract dreigden te verliezen omdat de opzegtermijn van hun contracten korter was dan de nieuw omgeschakelden. Er zitten dus een aantal haken en ogen aan de invoering van een investeringsregeling, maar het is wel onder EU cofinanciering te brengen, namelijk onder Verordening (EG) 1257/99, artikel 4.

8.4 Optie 4: verruimen van de financiële mogelijkheden voor het opstellen van een bedrijfsplan en advies

Op dit moment is er de periodieke openstelling van de kaderregeling kennis en advies met de openstelling biologische landbouw welke aangesproken kan worden voor het opstellen van een bedrijfsplan. Een goed opgezet bedrijfsplan werkt drempelverlagend voor boeren die geïnteresseerd zijn in een eventuele omschakeling van gangbare naar biologische productie. Er zitten veel meer positieve dan negatieve punten aan een verruiming van subsidies op het opstellen van een bedrijfsplan. Aandacht verdient wel aan wie deze subsidie uitgekeerd wordt, de adviseurs of de boeren. Ook dient gekeken te worden naar de manier van openstellen van deze subsidie om de budgettaire beheersbaarheid hoog genoeg te houden. Voor deze regeling kan cofinanciering van de Europese Unie gevraagd worden, hiervoor is Verordening (EG) 1257/99, artikel 9 geschikt. De hierboven genoemde aandachtspunten gelden ook voor het tweede deel van deze optie, het verruimen van de financiële mogelijkheden rondom bedrijfsbegeleiding en teeltadvies. In een aantal andere landen om ons heen gebeurt dit al. Het werkt drempelverlagend als een boer de zekerheid heeft dat hij geholpen wordt de nieuwe manieren die samenhangen met de nieuwe teeltwijze zich eigen te maken. Het leerproces wordt versneld en er zullen minder bedrijven met mislukkingen in de teelt te maken krijgen. Net als bij het eerste deel van deze optie is het ook hier weer de vraag wie de subsidie moet ontvangen, de adviseur of de boer. De voorkeur gaat uit naar het geven van de subsidie aan de boer, zodat deze zelf kan kiezen wie hij het advies vraagt. Om de budgettaire beheersbaarheid te waarborgen is het het beste om een maximumbedrag vast te leggen en evenals de tijdsduur van de gesubsidieerde bedrijfsbegeleiding, bijvoorbeeld twee jaar (de omschakeljaren), te begrenzen.

8.5 Optie 5: demonstratiebedrijven subsidiëren

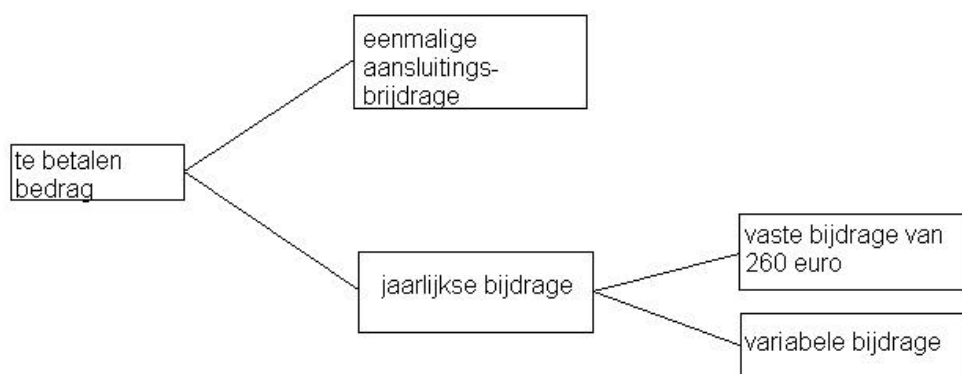
In Nederland kennen we de Demoregeling. Met deze regeling is het mogelijk om subsidie te krijgen voor het inrichten van het bedrijf zodat het geschikt is voor het ontvangen van bezoekers. Een vervolg hierop is het belonen van boeren die ook daadwerkelijk bezoekers ontvangen. Het is niet verantwoord om dit in alle gevallen per bezoeker te doen: fraude ligt nadrukkelijk op de loer en de administratieve lasten zijn torenhoog. Daarom is het interessant om een tweedeling aan te brengen tussen de ontvangst van professionals en de ontvangst van burgers.

Bij professionals zou een beloning per bezoekende persoon wel mogelijk zijn omdat deze beter traceerbaar zijn. Een idee zou kunnen zijn dat professionals een logboek moeten tekenen, zoals nu al in een aantal veehouderijsectoren gebruikelijk is, en dat aan de hand daarvan betalingen plaatsvinden. Hier zal ook weer een bepaalde controle op moeten plaatsvinden en het zal zeker administratieve lasten met zich mee brengen. Maar de boeren die nu ook al bezoekers ontvangen krijgen dan echt een vergoeding voor de diensten die ze leveren. Het is mogelijk om cofinanciering te ontvangen, verordening (EG) 1257/99 artikel 33 streepje 7 is geschikt hiervoor.

Misschien is er een mogelijkheid om toch cofinanciering voor het tweede deel van de optie te krijgen vanuit Verordening (EG) 2826/2000. In tegenstelling tot het eerste deel is het tweede deel wel marktgericht. Eén vaste beloning per maand voor het toelaten van bezoekers is niet wenselijk. Diegenen die er veel werk aan hebben en aandacht aan besteden krijgen dan even veel als iemand die dat nauwelijks doet. Een onderverdeling in een beperkt aantal categorieën, met bijbehorende hoogte van subsidie, lijkt het beste alternatief ondanks dat het de nodige administratieve lasten en controles met zich meebrengt. Een interessante gedachte bij een maatregel als deze is dat de boer zelf bezig is met de consument, consument en producent staan dichtbij elkaar. Deel twee van deze optie kan een hele goede connectie hebben met de laatste optie namelijk les op scholen over voedsel en landbouw, een kijk- en leerobject kan prima dienen als praktijkgedeelte van het lesprogramma.

8.6 Optie 7: certificeringkosten subsidiëren

Al gaat het niet om enorme bedragen die deelnemers aan Skal moeten betalen, een steuntje in de rug zou een aardig positief signaal van de overheid aan de boeren (en eventueel verwerkers) zijn. In het licht van de totale bedrijfsfinanciering gaat het om kleine bedragen, zeker als gekeken wordt naar de kapitaalintensieve sectoren waarvoor dergelijke bedragen helemaal van marginale invloed zijn. Er zal niemand omschakelen van gangbare naar biologische productie omdat de certificeringkosten verlaagd worden. Bij de effectiviteit van een dergelijke maatregel kunnen dus grote vraagtekens gesteld worden. De signaalfunctie lijkt dus belangrijker dan de daadwerkelijke bijdrage. Gevaar is echter als het om zulke kleine bedragen gaat dat de administratieve lasten hoger zijn dan de opbrengsten, zowel voor de boer als voor de overheid. Om een uitspraak te doen of wat voor mogelijkheden er zijn om de certificeringkosten te subsidiëren is het van belang te weten hoe die kosten in elkaar zitten. De tarieven van Skal voor boerenbedrijven zijn opgebouwd uit twee delen, namelijk een aansluitingsbijdrage en een jaarlijkse bijdrage. De jaarlijkse bijdrage valt ook weer uiteen in twee delen, namelijk een vast basisbijdrage van 260 euro en een variabel bedrag dat afhangt van bedrijfsgrootte (aantallen hectares en eventueel aanwezige dieren).

Er zijn twee mogelijkheden om de certificeringkosten te verlagen:

- de boeren ontvangen geld om Skal te betalen,
- Skal krijgt geld om de kosten niet bij de boeren in rekening te hoeven brengen.

Op het eerste gezicht lijkt het tamelijk onlogisch om voor de eerste optie te kiezen omdat optie b een beweging van het geld minder is. Als Skal het geld ontvangt is er maar één aanvrager en dat scheelt aanzienlijk in de administratieve lasten. Daarnaast zijn de bedragen die de boeren zouden ontvangen als ze het zelf aan moeten vragen zo laag dat er een flink aantal niet eens de moeite zullen nemen om deze subsidie überhaupt aan te vragen. Het grote voordeel van optie a is wel dat er cofinanciering vanuit de EU mogelijk is onder EU Verordening 1257/99, artikel 33, 4^e streepje.

Om deze problematiek het hoofd te bieden is een volgende oplossing mogelijk:

- Basisbijdrage (en eventueel aansluitingsbijdrage) worden door de overheid aan Skal betaald.
- Variabele bijdrage wordt aan de boeren betaald. Deze variabele bijdrage kan meegenomen worden bij de invoering van een hectarepremie omdat er extra kosten voor de boer aan verbonden zijn ten opzichte van gangbare boeren.

8.7 Optie 8: invoering hectarepremie

De invoering van een hectarepremie draagt zeker bij aan een level playing field in de EU omdat veel andere landen een bepaald soort hectaresteun hebben. Maar er dient gezegd te worden dat deze landen zulke maatregelen meestal inbouwen als onderdeel van een agrarisch milieuprogramma. Cofinanciering van de Europese Unie is mogelijk onder Verordening (EG) Nr. 1257/99, artikel 22 tot en met 24. De hoogte van de premie die gegeven mag worden wordt gebaseerd op de gedeelde inkomsten, de extra kosten die met een dergelijke verbintenis gepaard gaan en een eventuele noodzaak van het geven van een stimulans. Het gaat hier om een landbouwmilieumaatregel, wat inhoudt dat het minimaal een 5 jarige verbintenis dient te zijn. Het verlagen van de certificeringkosten kan een onderdeel van een hectarepremie zijn, omdat het hier gaat om extra kosten die gemaakt worden om biologisch te zijn. Deze kosten kunnen dus gewoon mee berekend worden.

Er zijn nog een aantal positieve dingen te noemen over de invoering van een hectaresteun. Langdurige financiële ondersteuning biedt boeren zekerheid voor tijden dat het wat minder gaat op de markt. Een hectarepremie is een goede steun in de rug voor sectoren met veel grond. Al zal een hectaresteun ook weer niet het belangrijkste motief van een boer zijn om om te schakelen van gangbare naar biologische productie. Maar het kan het aantal terugschakelaars van biologisch naar gangbaar wel verkleinen.

8.8 Optie 11: biologisch zien als een groene dienst

Als biologische productie als een groene dienst gezien wordt kunnen boeren extra subsidie krijgen voor hun manier van produceren. Het biologisch geteelde areaal kan groeien. De producten van deze boeren kunnen als gangbaar worden afgezet als er te weinig markt is voor deze producten zodat de huidige biologische boeren op de biologische markt kunnen blijven afzetten. Het meest wenselijk lijkt het om een dergelijke mogelijkheid open te houden voor een beperkte groep boeren, bijvoorbeeld voor boerenbedrijven die in kwetsbare gebieden liggen, bijvoorbeeld in en rond de ecologische hoofdstructuur (EHS). Een invoering voor de gehele sector is niet wenselijk omdat de markt wordt uitgeschakeld en het daarnaast erg veel geld zal gaan kosten. Het is mogelijk hier cofinanciering voor te krijgen vanuit de EU.

8.9 Optie 16: uitbreiding/voortzetting onderzoek

De uitbreiding/voortzetting van onderzoek wordt door de meeste betrokkenen als zeer belangrijk ervaren omdat er nog veel onbekend is en het meehelpt de kostprijs te verlagen en de teeltzekerheid te verhogen. De sector is veel te klein om de onderzoeksprogramma's zelf te betalen, daarom is ondersteuning hierin van groot belang. Ook de mogelijkheid dat er spin-off plaats vindt naar de gangbare sector wordt als belangrijk gezien. Dit draagt bij aan de verduurzaming van de landbouw, een van de LNV doelstellingen. Enige minpunten die aangegeven kunnen worden zijn het feit dat er geen EU cofinanciering beschikbaar is en dat het onzeker is hoe groot de effectiviteit van de bestede gelden is.

8.10 Optie 17: lesprogramma's over landbouw op scholen

Een opmerking die veel gehoord is, luidt: de Nederlandse burger wil van alles maar dezelfde persoon als consument wil er niet voor betalen. Dit is het zogenaamde burger-consument-dilemma. Veel consumenten weten niet waar hun voedsel vandaan komt, de meesten interesseert het ook vrij weinig. Het is niet mogelijk van de

ene op de andere dag iedere consument om te toveren in een kritische consument, dit is een langdurig proces. Een van de mogelijkheden die hieraan een bijdrage levert, is de kinderen op scholen leren waar het voedsel vandaan komt en wat landbouw is. Hiervoor is een duidelijk en begrijpelijk lespakket met zomogelijk een of meerdere bezoeken aan een kijk- en leerobject (zie optie 5) een middel. Een belangrijk positief punt van deze optie is dat het vraaggericht werkt. Er kleven ook een aantal negatieve kanten aan deze optie. Een daarvan is dat het een van de vele lespakketten wordt en deze lespakketten sowieso al niet de hoogste prioriteit hebben bij scholen. Toch zijn er meerdere landen die de schoolkinderen leren wat landbouw is en waar hun voedsel vandaan komt.

9 Aanbevelingen en conclusies

Dit project is uitgevoerd ter verkenning van mogelijke opties voor vervolgbeleid aangaande de stimulering van de primaire biologische productie. De meeste uitkomsten van dit project zijn daarom aanbodgericht. Echter alle mogelijke maatregelen die hieruit volgen zijn weinig tot niet effectief als er geen goed marktperspectief is. Marktgerichtheid van een mogelijke maatregel hoeft niet als zwaarwegend criterium gebruikt te worden omdat het project over toekomstig beleid gaat en niet over het huidige beleid. Toch kan worden gezegd dat marktgerichtheid een minder prominente plaats inneemt in de huidige discussies. Er wordt gesproken over onderwerpen als de invoering van een hectarepremie, dit was enkele jaren geleden ondenkbaar. Ondersteunend voorbeeld is het feit dat de RSBP dit jaar weer is opengesteld, daar waar meermaals is aangekondigd dat dit niet meer zou gebeuren.

Zoals uit de tabel in paragraaf 4.1 blijkt, zijn er niet veel verschillen tussen de stimuleringsregelingen in de verschillende landen. Alle landen hebben een omschakelingspremie, veel landen hebben een voortzettingsspremie, investeringspremie en een vergoeding voor advies/voorlichting. In een aantal landen, zoals Oostenrijk, is de premie voor biologische landbouw opgenomen in een uitgebreid milieu- en natuurprogramma. Echt nieuwe regelingen zijn in dit onderzoek niet naar boven gekomen.

Het is gebleken dat ook andere Europese landen problemen hebben aan de marktkant. Er zijn een groot aantal voorbeelden bekend van biologische producten die als gangbaar afgezet moeten worden omdat er te weinig vraag is naar deze producten.

Het is gebleken dat een aantal andere landen in Europa een premie hebben voor het voortzetten van de biologische productiewijze. Een belangrijk criterium voor nieuwe maatregelen is dat deze bij moeten dragen aan het creëren van een level playing field binnen de EU. Een invoering van een voortzettingsspremie is dan ook niet vreemd. Aangezien het mogelijk is om een voortzettingsspremie ook onder de huidige RSBP kan worden gebracht, ligt het voor de hand om de RSBP enigszins aan te passen in plaats van een geheel nieuw fiche op te zetten. De beperking in de huidige RSBP voor een voortzettingsspremie is de voorwaarde dat er niet eerder gebruik gemaakt is van subsidie voor biologische productie. Met het schrappen van deze voorwaarde heeft Nederland eigenlijk al een voortzettingsspremie. De bedragen die onder de huidige RSBP vallen worden jaarlijks minder vanaf de eerste premie. Het eerste jaar ontvangt men onder dit gedeelte een premie van € 181,51 per biologisch geteelde hectare, in het vijfde en laatste jaar ontvangt men nog € 90,76. De premies nu zijn onafhankelijk van het geteelde product. Het is aan te bevelen deze premie over de jaren heen gelijk te trekken omdat het argument waarom dit nu niet gebeurt (om gewinning te voorkomen) geen waarde meer heeft. Wat de hoogte van deze premie zou moeten zijn is nog een punt van discussie. Het moet een bedrag zijn wat niet het Europese level playing field verstoort. Maar het moet ook de moeite lonen om het aan te vragen. Ter illustratie: Denemarken betaald € 81 aan voortzettingsspremie per jaar per hectare, maar betaald ook mee aan de certificeringkosten en dit is niet meegerekend in de premie. Vraagtekens kunnen worden gezet bij de effectiviteit van een premie per hectare, er zullen niet veel boeren omschakelen vanwege een voortzettingsspremie.

Voortzettingssubsidie voor biologische landbouw is een steun in de rug van biologische bedrijven die aan grote oppervlakten zijn gebonden, voor kapitaalintensieve sectoren is dit geen interessante optie.

De certificeringkosten zijn gemakkelijk te verlagen door een extraatje per hectare mee te nemen onder de voortzettingssubsidie, dit is geen enkel probleem onder de Europese verordeningen. Het zal voor boeren geen doorslaggevend argument zijn om de omschakeling naar biologisch te maken maar het is wel een positief signaal naar de consument en de boeren toe. Ook het feit dat dit in een aantal andere landen gebeurt speelt mee in de overweging. Om de volledige certificering gratis te maken moet er ook nog een directe subsidie aan Skal worden toegekend om de jaarlijkse bijdrage en de aansluitingskosten op te vangen. Deze subsidie zal niet onder Europese cofinanciering vallen. Het bedrag wat hiermee gemoeid is, is redelijk overzichtelijk omdat de vaste bijdrage van boeren 260 euro per boer bedraagt.

Certificeringkosten zijn eenvoudig te verlagen door ze onder de, bij conclusie 1 genoemde, voortzettingssubsidie te brengen, echter de effectiviteit van de bestede gelden is dan niet erg hoog dus zou het geld beter anders ingezet kunnen worden.

Als een mogelijke voortzettingssubsidie onder de RSBP verder gaat, is het niet vreemd het omschakeldeel ook in stand te houden. Er zal sowieso een regeling moeten zijn die de hoge meerkosten van het omschakelen van gangbaar naar biologisch en het gebrek aan extra inkomsten in de eerste jaren enigszins dekt om deze drempel niet te verhogen. Gezien vanuit de level playing field gedachte is dit ook evident.

Omschakelingssubsidie is van belang, de RSBP moet niet afgeschaft worden zonder een goed alternatief.

Hectare gebonden steun is voor kapitaal intensieve sectoren niet van belang. Veel glastuinders nemen niet eens de moeite om de RSBP aan te vragen, voor een voortzettingssubsidie zal waarschijnlijk ook niet bijster veel animo zijn. Het gaat in deze gevallen om te kleine bedragen in verhouding tot de moeite en tijd die de aanvraag kost. Een investeringssubsidie is in deze gevallen wel een interessante optie. Ook hier is de hoogte van de subsidie weer een punt van discussie. Een te hoog bedrag van deze subsidie levert scheve gezichten bij de huidige biologische boeren die de investeringen zelf moesten betalen. Een te lage subsidie levert weinig extra boeren op die omschakelen. Een ander punt waar grote oplettendheid op zijn plaats is zijn de huidige MIA/VAMIL regelingen omdat deze voor de Europa Unie mee tellen bij investeringssteun en hier een maximum van 40% aan gesteld is. De MIA/VAMIL regelingen zouden moeten worden aangevuld met een bepaling voor biologische investeringen, zodat er geen mogelijkheid is om boven de 40% investeringssteun terecht te komen. Ter illustratie: Belgische boeren kunnen de volledige 40% van hun biologische investeringen gesubsidieerd krijgen.

Investeringssteun is een goede aanvulling op een hectaresteen omdat deze vooral voor de kapitaalintensieve sectoren interessant is.

De voorgaande aanbevelingen zijn allen aanbodgericht. Het is van belang dat er ook een markt voor de producten is. Goede marktvooruitzichten zijn van een groter belang dan subsidies. Natuurlijk werken subsidies drempelverlagend en maken ze de stap om om te schakelen naar biologische productie minder groot maar er zal verder

gekeken moeten blijven worden dan het stimuleren van productie. Een van de problemen waarmee de biologische sector te kampen heeft is het prijsverschil in de winkel tussen gangbare en biologische producten. De kostprijs van de producten kan nog een stuk lager worden als er meer kennis aanwezig is. De oogstzekerheid en teelttechnische problemen zijn voor verbetering vatbaar bijvoorbeeld. Het is dus van belang dat er voldoende onderzoek gedaan kan worden. Door de mogelijkheid van spin-off van ontwikkelingen in de biologische naar de gangbare sector levert dit een bijdrage aan een duurzamere landbouw, wat een LNV doelstelling is.

Het is van belang om het onderzoek naar biologische productiemethoden verder uit te breiden om de kostprijs te verlagen.

Een ander veel gehoord probleem is dat de Nederlandse consument niet wil betalen voor zijn voedsel en zeker niet voor extra zorg voor dieren en/of milieu. Een mogelijke oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat veel mensen niet weten waar hun voedsel vandaan komt. Kinderen kunnen door gerichte educatie op scholen leren wat landbouw is en in latere stadia wat voor soorten landbouw er zijn. Goede lespakketten zouden kunnen helpen maar wat werkt er beter dan iets in het echt zien? Goed hiervoor ingerichte demonstratiebedrijven zouden hiervoor geschikt kunnen zijn. Voor mensen die de schoolbanken hebben verlaten zou het ook geen kwaad kunnen om af en toe in contact te komen met de landbouw om op deze wijze de kloof tussen de boer en burger te verkleinen.

Door goede lespakketten en daarop afgestemde demobedrijven ontstaan kritische consumenten voor de toekomst gekweekt worden en kan op de lange termijn de kloof tussen burger en boer verkleind worden.

Ook voor de huidige consumenten geldt dat het beste resultaat kan worden geboekt door eens een kijkje in de praktijk te nemen. Het is van belang dat het vrijblijvend en laagdrempelig is om eens een kijkje te nemen. Boeren die hun bedrijf inrichten voor een openstelling voor het publiek kunnen nu soms subsidie krijgen. Het is belangrijk om ze te ondersteunen voor het werk dat ze leveren en bijvoorbeeld in de onderhoudskosten van de voorzieningen die getroffen zijn om mensen te ontvangen. Een subsidiesysteem met verschillende gradaties voor de verschillende hoeveelheden tijd, moeite en geld die er in gestopt worden zou een goede mogelijkheid zijn. Er zal niet snel iemand de stap nemen om zijn bedrijf toegankelijk te maken voor publiek alleen voor deze subsidie, hierin zijn waarschijnlijk alleen de mensen in geïnteresseerd die zich maatschappelijk betrokken voelen.

Een ander gemis in de communicatie met de consument is één internetsite welke de informatie op goed behapbare wijze aan de consument aanbiedt. Er zijn goede voorbeelden in ons omringende landen en er is waarschijnlijk Europese subsidie voor te krijgen, verordening (EG) 2826/2000 is hiervoor geschikt. Dit is een kans die serieus bekeken dient te worden.

Om bij burgers/consumenten begrip te kweken voor de landbouw zijn er verschillende mogelijkheden. Met een goede subsidieregeling voor het belonen van boeren die hun bedrijf toegankelijk maken voor publiek, worden de boeren ondersteund in hun poging de kloof tussen burger en boer te verkleinen. Een onderzoek naar op welke wijze deze subsidie het best zou kunnen worden ingevoerd is gewenst. Ook de mogelijkheid tot inrichting van één internetportaal voor biologische producten dient serieus bekeken te worden.

Bijlage 1 Geraadpleegde literatuur

Literatuur

- Arendse, Wilma, Jenneke Leferink en Eric Regouin, 2000. Trekken of duwen aan het biologisch product, Ede, Expertisecentrum LNV.
- Battjes, J.J., M. Beeldman, J.C. Jansen, P. Kroon, F.T. Ormel, G.J. Schaeffer en J.P.M. Sijm, maart 2000. Beleidsopties voor CO₂-emissiereductie en de inzet van hernieuwbare energie in een geliberaliseerde energiemarkt, ECN.
- Besseling, Peter en Marja Hermsen, november 1998. Evaluatie Stimuleringskader LNV, Ede, IKC Landbouw Ede
- Brinkhorst, Laurens-Jan, 28 november 2002. Brief van de minister van LNV aan de Tweede Kamer der Staten Generaal.
- Fischler, Franz, 17 oktober 2002. Steunmaatregelen van de Staten/Nederland, Steunmaatregel nr. N 851/2001 Investeringsregeling biologische varkenshouderij, brief van de Europese Commissie aan de Nederlandse Staat, Brussel.
- Fischler, Franz, 25 juni 2003. Steunmaatregelen van de Staten/Nederland, steunmaatregel nr. N 801/2002 Kaderregeling kennis en advies, brief van de Europese Commissie aan de Nederlandse Staat, Brussel.
- Europese Commissie Directoraat Generaal Landbouw, 2000. Biologische Landbouw, gids betreffende de communautaire regelgeving. Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen.
- Lampkin, Nicholas, Carolyn Foster, Susanne Padel and Peter Midmore, 1999. The Policy and Regulatory Environment for Organic Farming in Europe: Synthesis of Results. Hohenheim, Duitsland: Universität Hohenheim
- Lampkin, Nicholas, Carolyn Foster, Susanne Padel, 1999. The policy and regulatory environment for organic farming in Europe: country reports. Hohenheim, Duitsland: Universität Hohenheim
- Ministerie van Financiën, mei 2001. Toetsingskader fiscale instrumenten.
- Ministerie van LNV, september 2000. Een biologische markt te winnen, beleidsnota biologische landbouw 2001-2004, Den Haag
- Projectbureau Duurzame Energie, januari 2003. Financiële stimuleringsregelingen voor duurzame energie, PDE.
- Scholtens, Bert, februari 2001. De regeling groenprojecten: economische and milieueffecten van groene belastingpolitiek in Nederland, Groningen, Rijksuniversiteit Groningen
- Staatscourant van 25 mei 1994

STAR committee, 27-29 juni 2000. Working document bij het plattelandsontwikkelingsplan van Zweden

STAR-committee 9 en 10 augustus 2000. Working document bij het plattelandsontwikkelingsplan van Denemarken

STAR-committee, 2000. Working document bij het platteland ontwikkelingsplan van Finland

STAR-committee 18 december 2002. Working document bij het plattelandsontwikkelingsplan van Denemarken.

Verschuur, G.W. en E.A.P. van Well, september 2001. Stimulating organic farming in the EU, with economic and fiscal instruments. Utrecht, CLM.

Wils, Jaap en Ben Crum, 14 maart 2001. Stimuleringsmaatregelen filmindustrie, tussen evaluatie – eindrapport, Leiden, Research voor Beleid.

Zaalmink, B.W., P. van Nieuwkoop, S.R.M. Janssens en H.B. van der Veen, oktober 2000. De invloed van stimuleringsmaatregelen nader bekeken. Den Haag, LEI.

Verordeningen Europese Unie

Verordening (EEG) nr. 2092/91 van de Raad, inzake de biologische productiemethode en aanduidingen dienaangaande op landbouwproducten en levensmiddelen, 24 juni 1991

Verordening (EEG) nr. 2078/92 van de Raad, betreffende landbouwproductiemethoden die verenigbaar zijn met de eisen inzake milieubescherming, en betreffende natuurbeheer, 30 juni 1992.

Verordening (EG) nr. 1257/99 van de Raad, inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit Europese Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) en tot wijziging en instelling van een aantal verordeningen, 17 mei 1999.

Verordening (EG) nr. 1804/1999 van de Raad, waarbij Verordening (EEG) nr. 2092/91 inzake de biologische productiemethode en aanduidingen dienaangaande op landbouwproducten en levensmiddelen wordt aangevuld met betrekking tot de dierlijke productie, 19 juli 1999

Verordening (EG) nr. 331/2000 van de Commissie, tot wijziging van bijlage V bij Verordening (EEG) 2092/91 van de Raad inzake de biologische productiewijze en aanduidingen dienaangaande op landbouwproducten en levensmiddelen, 17 december 1999

Verordening (EG) nr. 2826/2000 van de Raad, betreffende voorlichtings- en afzetbevorderingsacties van landbouwproducten op de binnenmarkt, 19 december 2000.

Verordening (EG) nr. 1783/2003 van de Raad, tot wijziging van Verordening (EG) nr. 1257/1999 inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europese Oriëntatie- en Garantiefonds (EOGFL), 29 september 2003.

Geraadpleegde websites

- DARCOF. 'organic farming in Denmark' en 'about DARCOF'. Danish Research Centre for Organic Farming. www.darcof.dk. Bezocht op 9 april 2004.
- Europese Unie . 'Impact of CAP measures on environmentally friendly farming systems: Status quo, analysis and recommendations. The case of organic farming.' Europese Unie, <http://europa.eu.int/comm/environment/agriculture/studies.htm>. Bezocht op 4 februari 2004.
- Filmfonds. 'introductie'. Nederlands fonds voor de film, www.filmfund.nl. Bezocht op 26 februari 2004
- Fine. 'fiscaal kader film CV'. Film investeerders Nederland, Fine BV. www.fine.nl. Bezocht op 26 februari 2004.
- Lebensministerium. 'land' en 'umwelt'. Website van het Oostenrijkse Ministerie van Land- en Bosbouw, Natuur en Water Management. www.lebensministerium.at. Bezocht op 19 februari 2004.
- Ministerie van Landbouw en Visserij. 'Investerings'. Website van het Vlaams Ministerie van Landbouw en Visserij <http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/investeringen/vlifreg.html>. Bezocht op 22 januari 2004.
- Ministerie van Landbouw en Visserij. 'biologische landbouw'. Website van het Vlaams Ministerie van landbouw en Visserij, <http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/bio/index.html>. Bezocht op 22 januari 2004.
- Ministerie van O, C en W. 'cultuur'. Website van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap www.minocw.nl. Bezocht op 25 februari.
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat. 'begroting 2002'. Website van Ministerie van Verkeer en Waterstaat, www.verkeerenwaterstaat.nl. Bezocht op 26 maart 2004.
- Organic Europe. "Country reports". Organic Europe, FIBL, www.organic-europe.net Bezocht op 19 januari 2004.
- Skal. 'tarievenblad'. Skal, certificatie biologische productie, stichting Skal, www.skal.nl Bezocht op 2 maart 2004.
- VAMIL. Dossier MIA en VAMIL, 'vraag en antwoord', 'wetten en regels' en 'milieulijst 2004; MIA en VAMIL'. Ministerie van VROM, www.vamil.nl. Bezocht op 18 december 2003.

Geïnterviewde personen

Bob Cramwinckel (CSO)
Hans Donkers (biologische varkenshouder)
Jaap Melgers (biologische akkerbouwer)
Maarten Rooijackers (gangbare varkenshouder, varkens in zicht)
Leo Verbeek (biologisch glastuinder)
Gerard Welles (Biokas)

Begeleidende literatuur en websites

Bor, Huib, Arie Rodenburg en Sjors Willems, 2001. Koers op biologisch. Den Haag.

Ingelaat, Frank, Hans Aalders, Henneleen de Boo en Theo Edens, 2001. Fiscale Stimulering Landelijk Gebied; uitwerking van enkele kansrijke instrumenten. Ede, Expertisecentrum LNV.

Lampkin, Nicholas, 2002. From conversion payments to integrated action plans in the EU. In proc. of the OECD workshop on organic farming (2002). Paris, France: OECD

Lockeretz, William, 2002. What are key-issues for consumers? In proc. of the OECD workshop on organic farming (2002). Paris, France: OECD.

Michelsen, Johannes, 2002. Policyapproaches to organic agriculture: role of research, information and communication. In proc. of the OECD workshop on organic farming (2002). Paris, France: OECD.

Ministerie van LNV, 2003. Verslag werkbezoek LNV aan Frankrijk, 3 tot 5 november 2003.

Nuytens-vaarkamp, Gabriëlle J.G.M., 2002. Dutch policy on organic agriculture: a market-orientated approach. In proc. of the OECD workshop on organic farming (2002). Paris, France: OECD.

Orlund, Kristin, 2002. Organic farming-Norwegian experiences with conversion and support payments. In proc. of the OECD workshop on organic farming (2002). Paris, France: OECD.

Prins, H. en A.B. Smit, 2003. De dynamiek van de Nederlandse biologische landbouw in relatie tot de markt vraag. Den Haag, LEI.

Roosjen, Marc, Andrea Almaši, Nynke de Vries en Aad van Winden, 2002. LNV, de burger en de consument. Ede, Expertisecentrum LNV.

Roosjen, Marc, Ton Brandwijk, Manja de Kleijn, Mirjam Snijdelaar en Jacob van Vliet, 2003. Consument in zicht. Ede, Expertisecentrum LNV.

Santucci, Fabio Maria en Filippo Pignataro, 2002. Organic farming in Italy. In proc. of the OECD workshop on organic farming (2002). Paris, France: OECD.

Schoorlemmer, H. B., R. Stokkers, W. K. van Leeuwen, M. J.G. Meeusen en F.G. Wijnands, 2002. Marktgerichte stimulering biologische plantaardige productie. Lelystad (PPO) en Den Haag (LEI).

europa.eu.int
www.bioforum.be
www.bioinfo.at
www.biologischconvenant.nl
www.biologischinhetschap.nl
www.bmvel.de
www.debio.no
www.defra.gov.uk
www.eigenlijkheellogisch.nl
www.EFRC.com
www.ez.nl
www.fvm.dk

www.krav.se
www.minlnv.nl
www.minlnv.nl/laser
www.novem.nl
www.oekolandbau.de
www.organic.aber.ac.uk
www.platformbiologica.nl
www.senter.nl
www.velt.be
www.vrom.nl
www.wageningen-ur.nl/ibl

Bijlage 2 Interviewverslagen

De geïnterviewde personen zijn onder te verdelen in twee groepen; 4 personen werkzaam in de primaire sector en 2 personen werkzaam in het onderzoek. Eerst vindt u de verslagen van de personen werkzaam in de primaire sector, aansluitend de twee verslagen van de personen werkzaam in het onderzoek.

Gesprek met Hans Donkers, biologische varkenshouder in Uden, oprichter van de vereniging van biologische varkenshouders, 29 maart 2004.

Hans Donkers is biologisch varkenshouder in Uden. Na de ruiming in verband met de varkenspest is het bedrijf in 1998 opnieuw opgestart, maar nu als biologisch varkensbedrijf. Het bedrijf bestaat uit een vermeerderingstak en een vleesvarkentak. Het bedrijf doet mee aan het biovar-project. Hans Donkers was direct betrokken bij het oprichten van de vereniging van biologische varkenshouders en heeft enkele jaren in de sector werkgroep biologische varkenshouderij van Biologica.

Hoe kijkt U, als varkenshouder, tegen de omschakelingsregeling aan?

Ik ben nooit zo'n voorstander van een omschakelingsregeling geweest, ik ben veel meer voor een fonds welke goedgevuld is en op het moment dat het mis dreigt te gaan in de varkenshouderij dat er dan geld genoeg is om een aantal boeren uit te kopen. Het fonds heeft ook een goede preventieve werking omdat daardoor de prijs op een juist niveau blijft. Als de afzetkant hun inkooprijzen wil verlagen, halen ze een aantal varkensboeren onderuit, deze worden uitgekocht via het fonds en door het feit dat er minder aanbod is zal de prijs weer stijgen. Dit kan doordat de biologische varkenshandel vooral een nationale handel is. Het biedt ook zekerheid voor de boeren zelf en heeft een positieve prikkel voor omschakelende boeren. De RSBP had voor mij niet veel zin omdat ik maar 6 hectare had om om te schakelen, en daardoor kwam ik onder het minimumbedrag uit. Om in aanmerking te komen voor de RSBP moest ik eerst een halve hectare er bij pachten. Wat verder niet goed is aan deze regeling is dat je er aan vast zit. Boeren die het financieel niet rond kunnen krijgen (voorbeelden in de tuinbouw), die dus niet verder vooruit kunnen met biologisch kunnen ook niet terug naar gangbare productie omdat ze dan de gehele eerder uitgekeerde subsidie moeten terugbetalen. Ik begrijp ook wel dat het niet de bedoeling is dat boeren heen en weer blijven switchen, maar dit is ook niet echt een oplossing. Iedereen die omschakelt naar biologisch weet dat het de eerste twee jaar financieel even slikken is.

Hoe kijkt U tegen de IBV aan?

Ik vind het een erg wrange regeling, vooral voor de al bestaande biologische boeren. Het geboden bedrag is te hoog. Al eerder omgeschakelde boeren komen niet in aanmerking voor deze regeling. De nieuwe biologische varkensboeren moesten van de slachterij een 3-jarig contract krijgen, de al eerder omgeschakelde biologische varkensboeren hebben een contract met een half jaar opzegtermijn. Met als gevolg hiervan dat de eerder omgeschakelde boeren als het slecht gaat het eerste in aanmerking kwamen voor contractopzegging. Dit is natuurlijk een zeer onwenselijke situatie! De pioniers zijn mensen die de kennis verzameld hebben, die de grootste risico's genomen hebben en die zouden er dan uitgegooid worden. Heel belangrijk bij een nieuwe regeling is dat het geen ongelijkheid schept tussen de voorlopers en de nieuwe omschakelende boeren.

Waar ziet U perspectieven om de sector te stimuleren?

Eigenlijk is het heel simpel. Iedere boer moet gewoon produceren wat de consument vraagt, doe je dat niet ben je een dief van je eigen portemonnee. Dus als de consument een bepaald soort vlees vraagt, komt het er vanzelf. Er is dus winst te halen met goede consumentenvoorlichting en promotiecampagnes. Ook het duurzaamheidssterrenstelsel wat minister Veerman voorstelde is een mogelijkheid om het voor de consument duidelijker te maken, al zitten daar nog wel wat haken en ogen aan.

Graag uw reactie op de volgende voorstellen

Groenfinanciering: werkt best goed in mijn ogen, het gat met gewone financiering zou best wat groter mogen zijn, maar verder in orde.

Investeringsregeling: het is mooi als er een investeringsregeling is alleen moet je blijven opletten dat je geen rechtsongelijkheid creëert tussen de al pioniers en de nieuwe omschakelende boeren.

Meer geld voor opleiding en voorlichting van boeren: Betere begeleiding van bedrijven rondom de omschakeling en later ook met studiegroepen, lijkt mij wel een goede zaak. Studiegroepen en dat soort initiatieven zijn toch in een zekere mate belangrijk voor de groei van de gangbare sector in het verleden. Open dagen lokt ook altijd veel mensen, dat is een goede manier van informatie en kennis uitwisselen. Maar wat ook interessant zou zijn is bedrijven die op een goede manier bezig zijn tot een soort demobedrijven of leerobjecten te benoemen en dat die bedrijven dan per bezoek vanuit de overheid een vergoeding krijgen voor de geleverde diensten. Het zou niet eens zo moeilijk zijn om dat te controleren want ieder bedrijf moet een logboek bijhouden en dit soort bezoeken staan meestal al een tijdje van te voren gepland.

Certificeringskosten verlagen door steun aan SKAL: het zou leuk zijn om bijvoorbeeld het basisbedrag te verlagen.

Milieuheffing op gangbare producten: ja t zou kunnen op zich. Biologisch is niet te duur in de winkel, het is gangbaar wat te goedkoop in de winkel ligt.

Hectarepremie: perspectief is heel belangrijk. Als een boer perspectief ziet schakelt hij toch wel om en dan is een omschakelingsregeling best leuk maar niet doorslaggevend, dat is het toekomstperspectief. Als dat perspectief verbetert door een hectarepremie, waardoor je naast het perspectief ook meer gelijkheid krijgt binnen de EU, is dat een goede zaak.

Consumenten belonen via bio-punten systeem en belastingaftrek: dat is wel een leuk idee, je stimuleert de consumenten en dat is goed.

Natuur/milieuclubs verplicht hun achterban laten voorlichten over biologische landbouw: het gebeurt op zich al wel, in hun blaadjes en nieuwsbrieven, maar dat zou best op grotere schaal kunnen.

Uitbreiding/voortzetting onderzoek: ja dat is belangrijk. Als kleine sector kunnen we dat zelf niet echt bekostigen denk ik, maar het is wel van belang. Ook voor de gangbare varkenshouderij. We zijn hier op het bedrijf bezig met een proef met het ontwormen via kruiden, dergelijke kennis kan op termijn ook in de gangbare varkenshouderij gebruikt worden.

Onderwijs/voorlichting over landbouw op scholen verbeteren: het zou goed zijn dat kinderen weten waar ons voedsel vandaan komt, en een tweede stap zou dan zijn het verschil tussen gangbaar en biologisch uitleggen. In zo'n plan zijn de eerder genoemde demonstratiebedrijven niet weg te denken.

Benutten lifestyle- en kookprogramma's: dat zou een zeer slimme manier zijn van reclamegelden gebruiken.

Gesprek met Jaap Melgers, voorzitter van de sectorwerkgroep open teelten van Biologica, akkerbouwer in Mill, Wageningen 24 maart 2004-03-24

Wat is uw visie op de toekomst van de biologische sector?

Ik zie het niet zo bijzonder positief in, de biologische sector komt niet aan de kritische massa die nodig is om echt door te groeien. Het moet geleidelijk groeien, maar het moet wèl blijven groeien. Het probleem zit denk ik in de gebrekkige afzet. Het assortiment aan biologische producten in de supermarkt is te beperkt. En een heel groot probleem blijft het prijsverschil tussen gangbare en biologische producten. Zolang dat prijsverschil er zo duidelijk is zal het niet echt van de grond komen. De overheid moet dààr dus aan meehelpen. Bijvoorbeeld met hectaresteen, maar er zijn meer mogelijkheden. Ik zou de biologische landbouw wel willen zien als groene dienst. Het prijsverschil zal dan kleiner worden en er zal meer geproduceerd worden. Als er meer geproduceerd wordt dan de markt wil moeten we dat maar gewoon als gangbaar afzetten. Hoe meer er geproduceerd wordt hoe dichter we bij die kritische massa komen en kan de sector serieus groeien.

U denkt dus dat de groei niet alleen vanuit de vraag vanuit de markt kan komen?

Nee, maar dat betekent niet dat de markt onbelangrijk is. Zolang de markt het nog niet trekt is het belangrijk dat de overheid blijft ondersteunen. De afzetkant is erg belangrijk, maar als je in de supermarkt kijkt is het assortiment zo beperkt dat het niet vreemd is dat consumenten afhaken. Verder is het imago van biologisch ook niet goed bij de consumenten. De promotiecampagne heeft niet echt het gewenste effect denk ik. De spotjes zijn wel professioneel en de spreuk blijft wel hangen bij het publiek, maar het leidt niet tot enorme verhoging van de consumentenbestedingen. Het zou beter zijn als de reclames meer op een bepaalde doelgroep gericht zouden zijn.

Ziet U nog andere hoeken waar en goede stimulans vandaan zou kunnen komen?

Bijvoorbeeld van de natuur en milieuclubs. Als deze hun leden aansporen tot de koop van biologische producten zijn we een meteen een heel eind verder. Er zit een groot verschil tussen wat de mensen, als leden van de verenigingen, zeggen en wat ze als consumenten in de winkel doen.

Een theoretisch voorstel: belastingaftrek naar rato van gekochte biologische producten, wat is uw reactie op zo'n voorstel?

Voor. Het verlaagt uiteindelijk de prijzen voor de consumenten en dat is een goede zaak. Hoe het precies in elkaar zou moeten gaan zitten weet ik niet precies. Maar eigenlijk ben ik er voor om het zo simpel mogelijk te houden zonder te veel papierwerk te creëren, of dat daarbij het geval is, blijft de vraag. Maar de essentie is goed, namelijk het prijsverschil tussen gangbaar en biologisch verkleinen.

Ander voorstel: de overheid neemt deel van de certificeringkosten op zich, uw reactie op zo'n voorstel?

Ook dit voorstel is om het prijsverschil te verkleinen en dat is een goede zaak.

Gesprek met Maarten Rooijackers, Aarle-Rixtel 7 mei 2004.

Het varkensbedrijf van de gebroeders Rooijackers biedt iedereen de mogelijkheid om een kijkje te nemen in de stallen middels een skybox en een excursieruimte met ramen naar de kraamstallen en de biggenstallen. De zeugen van dit bedrijf zijn gehuisvest op stro in een groepssysteem.

Waarom hebben jullie het initiatief genomen om iedereen zomaar in de stal te laten kijken?

Dat idee leefde al heel lang bij ons, ik geloof dat we vanaf 1996 er echt serieus mee bezig zijn geweest. Wij vinden dat je moet laten zien wat je doet! Er leeft een heel slecht beeld bij de burgers over gangbare veehouderij, maar de meeste mensen weten er eigenlijk heel weinig van. Het is toch eigenlijk belachelijk dat mensen niet meer weten hoe een varken er uit ziet terwijl er hier in Brabant overal varkensstallen te vinden zijn. We willen dat slechte beeld een beetje proberen te doorbreken door de burgers de kans te geven te kijken wat er werkelijk gebeurt. Om de mensen binnen te krijgen moet het zo laagdrempelig mogelijk zijn, dus geen afspraak maken en dat soort dingen, de mensen die langs komen fietsen moeten gewoon naar binnen kunnen stappen.

Het ziet er natuurlijk wel mooi uit die varkens in het stro, hebben jullie bewust voor de huisvesting op stro gekozen omdat dat er goed uitziet voor de burgers die komen kijken in de stal?

Nee we hadden al voor dit systeem gekozen omdat we denken hiermee goede resultaten te kunnen halen. De kostprijs is niet echt hoger bij dit systeem dan bij andere gangbare systemen. Het welzijn van de varkens is best goed in dit systeem. Natuurlijk ziet het er ook wel goed uit voor de burger, maar met een ander systeem had we het ook durven laten zien. Veel mensen die hier in de stal kijken denken dat ons bedrijf een biologisch bedrijf is, maar dat is niet zo. Mensen die komen kijken geven aan dat ze het welzijn van de varkens belangrijk vinden, maar de als consument willen dezelfde mensen er niets extra's voor betalen. We hebben zelf wel eens laten kijken of we voor ons product, wat meerwaarde heeft door beter welzijn en milieuvriendelijkere productie, een markt zouden kunnen vinden maar dat blijkt heel erg lastig te zijn. Je moet dan met een heel aantal bedrijven zijn om de logistieke en andere kosten goed op te kunnen vangen en dan nog blijft de vraag of de consument het wel zal kopen. Er wordt ons ook wel eens gevraagd waarom we geen winkeltje met ons vlees opzetten om hier aan huis te verkopen. Maar dat is ook niet zo'n goed idee, mensen weten wel dat een varken geslacht moet worden voor het gegeten kan worden maar men wil er liever niet mee geconfronteerd worden dus zo'n winkeltje zal ook niet helpen die meerwaarde te incasseren. Zulke dingen werken misschien wel met zuivel, groente en fruit maar een varken blijft een levend dier.

Het gaat om een hele investering die jullie gedaan hebben, zijn jullie daarin ondersteund?

Voor dat we daadwerkelijk zijn gaan bouwen hadden we wel contacten met allerlei organisaties, maar iedereen zei dat we het verhaal moesten opschrijven en dat aan de mensen vertellen. Ik denk dat als je iets in het echt ziet, dat dat veel beter blijft hangen en een stuk geloofwaardiger over komt. Er was wel interesse om ons er in te ondersteunen maar dat duurde ons allemaal veel te lang, we wilden de nieuwe stal gaan bouwen en niet wachten op een eventuele ondersteuning. Toen we al aan het bouwen waren kregen we ondersteuning. Vanuit de stichting varkensinzicht en later ook van de provincie Noord-Brabant hebben we financiële ondersteuning gekregen voor de investeringen die we gedaan hebben. Van de provincie hebben we geld kunnen krijgen omdat we een recreatieve en toeristische functie hebben. De stichting varkensinzicht is een stichting die probeert er voor te zorgen dat meer bedrijven zich openstellen voor publiek om de kloof tussen boer en burger te verkleinen.

Komen er veel mensen kijken in de stal en waar bestaat het publiek uit?

Er komen best veel mensen kijken, hoeveel weet ik niet, de meeste bezoekers zie ik niet eens dus hoeveel? Maar het publiek bestaat uit drie groepen:

- de burgers, meestal zijn dat fietsers die hier langskomen en dan even binnen gaan kijken, dit is het recreatieve gedeelte. De mensen kunnen gewoon binnen lopen en hoeven niets te betalen.
- het bedrijfsleven, er komen veel mensen vanuit het bedrijfsleven even een kijkje nemen. Deze groepen betalen wel een vergoeding hiervoor.
- Schoolklassen, er komen de laatste tijd zeer veel schoolklassen, dit is een stukje educatie, we vinden dit wel erg belangrijk maar het kost best veel tijd en er staat niks tegenover voor ons.

Exploiteren van de excursieruimtes is niet makkelijk. We hebben er een pot hangen waar mensen een gift in kunnen doen maar die wordt nauwelijks gebruikt. Entree vragen zou kunnen maar dan wordt de drempel om te gaan kijken weer hoger, ook zou er iemand de hele tijd dat in de gaten moeten houden, dat is dus ook geen optie. Ik zou wel iets zien in een vergoeding voor de tijd die we vrij maken om de schoolklassen te ontvangen. Educatie is eigenlijk een taak van de overheid dus daar zou wel iets tegenover mogen staan.

Interview met de heer Leo Verbeek, voorzitter van de sectorwerkgroep bedekte teelten van Platform Biologica, tevens biologische glastuinder, 17 maart 2004.

Het bedrijf van de gebroeders Verbeek is één van de grootste biologische glastuinbouwbedrijven van Nederland en bevindt zich in het noord Limburgse Velden. Het bedrijf bestaat uit drie locaties. Een van de voordelen hiervan is dat er per kaslocatie één gewas kan worden geteeld met een roulatieschema tussen de locaties, dit in verband met de verplichte vruchtwisseling. Het bedrijf teelt drie verschillende gewassen, namelijk tomaten (3 soorten), paprika's (3 soorten) en komkommers. In 1998 zijn de gebroeders Verbeek met biologische bedrijfsvoering begonnen. Deels uit ideële motieven en deels omdat zij hierin een groeimarkt voor de toekomst zien. In 2001 heeft het bedrijf de prijs voor het meest innovatieve tuinbouwbedrijf van Nederland. Het bedrijf maakt deel uit van het project Biokas.

Wat zijn volgens u de grootste problemen in de biologische glastuinbouw?

In de biologische glastuinbouw hebben we te maken met teelttechnische problemen waardoor de teeltzekerheid te laag is. Er is nog heel veel niet bekend. Er wordt wel onderzoek gedaan door bijvoorbeeld het project biokas. Het probleem met deze teelttechnische problemen is eigenlijk dat er te weinig vergelijkingsmateriaal is. Want van de fouten leer je het meest, zijn er veel bedrijven dan leer je snel doordat er veel fouten worden gemaakt. Vroeger was er meer uitwisseling tussen bedrijven, door individualisering is dat minder geworden. Uitwisseling is voor ons bedrijf sowieso al moeilijk omdat er in Nederland maar 3 of 4 biologische bedrijven zijn van deze grootte.

Verder is onze kostprijs gewoon hoger dan de gangbare producten. Dat komt door de lagere teeltzekerheid, de sector maar klein is, het bedrijf niet zo valt te automatiseren als gangbare bedrijven kunnen en door de beperkingen die je jezelf oplegt als je biologisch wilt produceren. Gangbaar kan wél steeds lager met kostprijs, in tegenstelling tot de biologische. Het prijsverschil tussen gangbaar en biologisch wordt verder in de keten, van producent tot consument, steeds een stapje groter. Onzekerheid op het bedrijf blijft bestaan doordat het een groot bedrijf is, veel vreemd kapitaal en grote investeringen, en dat dan in combinatie met de eerder genoemde lage teeltzekerheid..

Hoe kijkt u tegen de huidige stimuleringsinstrumenten van de overheid aan?

Voor onze eerste locatie hebben we wel omschakelingspremie aangevraagd. Maar het gaat over zulke marginale bedragen als je kijkt naar wat voor bedragen er in de glastuinbouw omgaan. En het invullen van alle formulieren kost bijna meer dan het oplevert. Voor de glastuinbouw zet de RSBP geen zoden aan de dijk. Groenfinanciering is wel een goed werkend instrument voor de glastuinbouw, zowel voor de biologische als gangbare glastuinbouw. Het ondersteunen van SKAL door de overheid lijkt me ook geen duurzame ontwikkeling en dus niet wenselijk. Het moet vanuit de markt komen. Wat wel belangrijk is, is dat het teelttechnisch onderzoek gesteund blijft worden. Zodat de stromen van producten constanter worden, qua kwaliteit en hoeveelheid, en misschien over een aantal jaar ook het jaar rond te leveren valt. Dit zijn allemaal eisen die de supermarkten stellen aan de producten.

Hoe ziet u de marktperspectieven voor de biologische producten?

De economische recessie heeft de groei van de biologische markt vertraagd, maar als de economie weer aantrekt komt het met biologische producten ook wel weer goed. Maar het moet vanuit de markt komen, de consument moet weten wat voor visie er achter biologisch schuil gaat. Niet alleen dat biologisch zogenaamd logisch is, maar waarom het logisch en beter is. Dan krijgt een product een andere, extra intrinsieke waarde en hebben we een mooi instrument te pakken voor de toekomst. Iedereen in de keten zou dat moeten uitdragen dat, de intrinsieke waarde van biologische producten heel anders is dan gangbare productie.

Hoe moet de consument bereikt worden met die visie achter biologisch?

Onder andere doordat iedereen in de keten er achter moet staan. Wij zijn omgeschakeld omdat we het eens zijn met de visie die achter biologisch staat. En zo

moet iedere schakel het eens zijn met die visie en er ook vol voor gaan om de volgende schakel te overtuigen.

Een andere manier is dat de verschillende natuur en milieu organisaties het hun leden eens uitleggen wat de visie achter biologisch is. Gewoon in normale volzinnen die iedereen kan begrijpen. De overheid zou dat mogen eisen van deze organisaties omdat de overheid ze subsidie geeft. Als wij iets sponsoren mogen we toch ook onze eisen hebben, waarom de overheid dan niet? Zo krijgen deze organisaties een wat meer opvoedende taak en kunnen ze ontwikkelingen stimuleren in plaats van, wat je vaak ziet, vooral dingen tegenhouden. Basisscholen zouden deze opvoedende taak ook kunnen hebben, dat kinderen weten waar ons voedsel vandaan komt. Dat is een heel verschil met vroeger, in de jaren '70 en '80 hadden de kleinschalige biologische bedrijven direct contact met de consumenten. Tegenwoordig is er een groot gat tussen de consument en de producent. Dit gat moet verkleind worden.

Gesprek met Bob Cramwinckel, directeur en oprichter van het CSO (centrum smaakonderzoek) en deskundig op het gebied van consumentenonderzoek, 5 april 2004.

Op welke wijze zou het mogelijk zijn om meer consumenten meer biologische producten te laten kopen?

Het is belangrijk om te weten wat de consument voor beeld of idee heeft dan wel krijgt bij een bepaald product. Een product moet bij de persoon zelf passen, een product moet eigenschappen hebben die de persoon als aan zichzelf refererende eigenschappen ervaart. Bij biologische producten zou je kunnen denken aan termen als zorgzaam, gezond, betrouwbaar en "goed bezig". Wat het meest juiste is, zou je met goed uitgekiend, kwalitatief consumentenonderzoek kunnen achterhalen. Je komt dan ook te weten wat de motieven zijn om biologische producten te kopen. Daarnaast moet de verpakking ook uitstralen dat het die eerder genoemde eigenschappen bevat. Het lijkt mij niet waarschijnlijk dat een consument bijna het dubbele wil betalen voor precies hetzelfde product, alleen omdat er een stickertje op zit dat het anders geproduceerd is.

Consumenten zijn dus niet bereid die meerprijs te betalen voor een andere productiemethode?

Daar zit een fout, denk ik. Biologische producenten moeten niet hetzelfde willen maken wat de gangbaren ook doen. Nee, ze moeten iets maken wat gewoon beter is, van een hogere kwaliteit is. Misschien kan dat wel met andere rassen planten en dieren dan die nu gebruikelijk zijn. De productie zou dan misschien wel iets minder efficiënt zijn, maar je hebt wel iets beters in handen. Die extra kwaliteit moet worden uitgebuit. De pluspunten van biologisch moeten sterker geprofileerd worden.

Minder efficiënt dus nog hogere prijzen in de winkels?

De prijs die men bereid is te betalen, is afhankelijk van verschillende dingen. Maar als je dat stukje extra kwaliteit hebt waar ik het net over had, krijgt de klant waarde voor zijn geld. Dus niet waar voor zijn geld, maar waarde. En dat moet je zichtbaar maken, tastbaar maken. Verder moet de biologische sector heel kritisch zijn op zichzelf en hun productie en dat moet duidelijk naar buiten worden gecommuniceerd.

Communicatie is gewoon heel belangrijk. Met een goed consumentenonderzoek is het mogelijk profielen van de potentiële consumenten op te stellen, dat zijn denk ik de ideologisch gedreven mensen en een soort bovenlaag qua opleiding en inkomen. Biologisch blijft dan wel een soort nichemarkt maar kan nog zeker een stuk groeien.

Is het van belang dat het assortiment van biologische producten wordt uitgebreid of veranderd?

Er moet gekeken worden naar wat consumenten willen kopen. Daar moet het op worden aangepast. Misschien wil de consument wel helemaal iets anders dan er nu in de schappen ligt, zou kunnen natuurlijk. Het is voor supermarkten niet haalbaar om alle producten zowel gangbaar als biologisch te hebben en daarnaast is het ook niet nodig denk ik. Consumentgerichte productdiversificatie is een mogelijke oplossing.

Een voorstel: kinderen op school weer leren waar ons voedsel vandaan komt om kritische consumenten te kweken, uw reactie?

Het zou goed zijn als de kinderen weer weten waar ons voedsel vandaan komt, maar het kan niet zo zijn dat je zegt 'we doen nu niks, maar over een jaar of vijftien hebben we kritische consumenten en dan komt het wel goed'. Dat zal niet werken. Daarnaast is het nadeel van zoiets is dat het een bijzonder lang proces is voor het resultaat oplevert. Verder worden scholen bestookt met lespakketten over van alles en nog wat, maar onze scholen zijn daar niet voor ingericht. Onze scholen zijn gericht op het aanleren van vaardigheden en wat feitenkennis. Dit soort lespakketten worden al gauw ondergeschikt, ze hebben een veel lagere prioriteit voor scholen.

Gesprek met Gerard Welles, projectleider van het Biokas project, coördinator duurzame systemen bij PPO en trekker van een aantal andere projecten. 18 maart 2004

Wat voor perspectieven ziet u voor de biologische landbouw in de toekomst?

Ik denk dat er weinig mensen zijn die echt bewust biologisch kopen, maar er is een grote groep die dit wel wil maar het vaak niet doet omdat men het te duur vindt. Hierin zie ik een opening naar de toekomst. Ik denk aan twee sporen die gelijktijdig naast elkaar moeten lopen. Als eerste de kostprijsverlaging, zodat het verschil kleiner wordt tussen gangbaar en biologisch en je grotere groepen consumenten bereikt. En ten tweede moet er meer gebruik gemaakt worden van de emotionele meerwaarde die een biologisch product heeft. Dan denk ik op twee vlakken de intrinsieke waarde van het product, maar ook het fysieke voorkomen van het product, zoals de verpakking en eventuele modificaties aan het product. Je kunt denk ik niet volstaan met maar één van de twee sporen, samen kunnen ze elkaar versterken. De kostprijs kan nog wel een stuk omlaag maar daar loop je uiteindelijk tegen een grens aan, er zal altijd een verschil blijven in kostprijs tussen biologisch en gangbaar. De grote klapper uiteindelijk zal te maken zijn in de ideële meerwaarde.

Wat doet u met Biokas aan deze twee sporen?

We zijn bezig met teelttechnische zaken maar ook met andere vormen van de producten. Niet alleen de gewone tomaten en komkommers maar ook met wat andere vormen en eventueel daaraan gerelateerde smaken. En we kijken of je die typische, afwijkende, smaken en vormen in de markt zou kunnen uitbuiten. Ideaal zou zijn dat je die bepaalde vorm of smaak direct aan de teeltwijze zou kunnen hangen. Er zijn vrij veel 'vergeten groenten' die appelleren aan die emoties. Daar zijn we nu mee bezig.

Met het oplossen van teelttechnische problemen kunnen we de kostprijs omlaag krijgen. Probleem blijft wel dat het een kleine sector is, er zijn maar weinig bedrijven en die bedrijven verschillen onderling ook nog eens enorm, dat maakt het vergelijken lastig.

Welke rol ziet u voor de overheid in stimulering van de sector?

Ik zie een rol voor de overheid in het ondersteunen kostprijsverlagend onderzoek, wat ze nu ook doen. Zonder deze steun kan de biologische glastuinbouw dat onderzoek niet doen want het zijn te weinig telers. En ten tweede een rol in het ondersteunen van wetenschappelijk basisonderzoek naar de relaties aangaande die meerwaarde, wat de parameters zijn die belangrijk zijn voor die intrinsieke meerwaarde. Zodra het om commerciële wordt moet het door de afzetpartijen gedaan worden. Zij moeten het product ter waarde brengen, dus verpakkingsonderzoek en consumentenonderzoek moeten uit die hoek komen.

De RSBP is voor glastuinbouw niet interessant, het gaat om zulke marginale bedragen als je kijkt naar de investeringen die gedaan worden. De groene financiering is ook niet echt een pijler waar je een bedrijf op kunt bouwen, het scheelt wel wat in de kosten, maar ook weer niet zo bijzonder veel. De Task Force heeft voor de glastuinbouw ook niet zo veel zin, omdat die zich op de Nederlandse markt richt en de glastuinbouw voor het overgrote deel voor de buitenlandse markt produceert.

Zijn er verder nog ontwikkelingen waar u toekomst in ziet?

De afzetpartijen willen eigenlijk jaarrond dezelfde kwaliteit en een constante stroom van producten. Dus waarom niet als teler in Nederland een contract afsluiten met een Spaanse teler met een zelfde teeltstrategie, waardoor je het dus teelt daar waar het eigenlijk het meest natuurlijke is en je weer inspeelt op de emoties van de consumenten.

Er is een toenemende interesse in het bereiden van voedsel, dat is een trend waar je als biologisch zeker op in zou kunnen springen. Kijk bijvoorbeeld naar het aantal televisieprogramma's wat over koken en lifestyle gaat, daar zit een trend in waar we iets mee zouden kunnen doen.

Verder moet er meer onderzoek gedaan worden naar imago van biologische producten en hoe we dat kunnen benutten cq uitbuiten. Wat is voor welke groep consumenten belangrijk?

Het opzetten van kennisnetwerken is iets waar we in de toekomst mee verder moeten kunnen komen. Zoals het tot nu toe ging, kunnen we niet echt veel verder mee komen. Maar als we een netwerk hebben waarin ook de voorlichters, adviseurs van bedrijven, onderzoekers en tuinders in zitten kan dat wel. Als iedereen er achter staat, en blijft staan, hebben de onderzoeken veel meer rendement dan wanneer een onderzoeker een aantal keer optreed voor een groepje tuinders. Het onderzoek is dan veel meer op de praktijk gericht en de bedrijven gaan er ook mee aan de slag en koppelen de uitkomsten dan weer terug. En natuurlijk zullen de bedrijven zelf met hun eigen dingen de markt op gaan, maar hun verkopers vertellen dan in essentie hetzelfde en kunnen we verder ontwikkelen.

Bijlage 3 Situatie en regelgeving andere Europese landen

België

Zoals ook in veel andere Europese landen het geval is, neemt het aantal boeren ieder jaar af in België. Het totale landbouwareaal is niet veel kleiner geworden, wat inhoudt dat de gemiddelde bedrijfsoppervlakte groter is geworden. Vroeger viel de landbouw in België onder de federale bevoegdheden, sinds 15 oktober 2002 zijn deze bevoegdheden overgeheveld naar de gewesten. Tussen Vlaanderen en Wallonië zijn grote verschillen in de wijze waarop de landbouw bedreven wordt. Wallonië wordt gekenmerkt door een meer extensieve vorm van landbouw in vergelijking met Vlaanderen. In het jaar 2001 waren er 694 biologische landbouwbedrijven in België, ongeveer 65 procent bevond zich in Wallonië. Het jaar 2001 laat een groeipercentage van 4,2 zien in het aantal biologische bedrijven. Het gemiddelde bedrijf in Wallonië is qua oppervlakte bijna 2,5 keer zo groot als dat in Vlaanderen. Biologische productie maakt maar een heel beperkt deel uit van de totale productie in België, in 2001 was slechts 1,48% van de bedrijven biologisch, gezamenlijk goed voor 1,08% van het gehele landbouwareaal. In Wallonië heeft men van vroeger uit al een extensievere vorm van landbouw doordat de gebieden door geografische condities gewoonweg niet geschikt zijn voor intensieve landbouw. Biologische vleesvee- en melkveebedrijven zijn voornamelijk in Wallonië te vinden. In Vlaanderen treft men vooral de biologische akkerbouw en tuinbouwbedrijven aan. De Belgische biologische markt is een importmarkt. Biologische boeren ondervinden nog veel problemen bij de afzet van hun producten, met het Vlaams Actieplan Biologische Landbouw II probeert de overheid de afzetstructuren te verbeteren, dit moet een stimulans vormen voor potentiële omschakelaars.

De Belgische overheid heeft vanaf 1995 financiële middelen beschikbaar gesteld voor biologische productie. Boeren kunnen 5 jaar lang subsidie krijgen, 2 jaar voor de omschakeling naar biologisch en nog drie jaar om deze productiewijze voort te zetten. Tijdens de omschakel jaren is de subsidie hoger dan tijdens de voortzetting jaren. Boeren in Wallonië kunnen vanaf 1 januari 2003 nog eens 5 jaar voortzettingsteun tegemoet zien, de hoogte van deze steun hangt af van het aantal hectares, het geteelde gewas en het aantal voltijds arbeidskrachten op het bedrijf. Vlaanderen is ook bezig om een voortzettingspremie op te zetten. Omdat omschakeling naar biologisch produceren specifieke teelttechnische en bedrijfseconomische problemen met zich mee brengt, is er door de overheid medegefinancierde voorlichting en bedrijfsbegeleiding. Deze voorlichting wordt voor 50% met EU geld gefinancierd. Per landbouwer kan maximaal 5 jaar beroep gedaan worden op de bedrijfsbegeleidingssubsidie. Er is ook subsidie verkrijgbaar om een gedeelte van de kosten van het opstellen van een bedrijfsontwikkelingsplan, waarin de mogelijkheden om om te schakelen voor het bedrijf bekeken worden, op te vangen. Zo worden mogelijkheden en risico's inzichtelijk gemaakt voor de boer, de gedachte hierachter is dat dit drempelverlagend werkt voor de boer om de omschakeling te maken.

In juni 2000 presenteerde de Vlaamse overheid het Vlaams Actieplan Biologische Landbouw, 3 jaar later presenteerde men deel twee. De Vlaamse overheid investeert onder andere in demonstratieprojecten en in een netwerk van demonstratiebedrijven. Ook wil zij de afzetstructuren verbeteren, het burger bewustzijn aangaande biologische productie vergroten en de kwaliteit van de controle verbeteren. Er wordt

onderzocht of er een mogelijkheid is om de controlekosten te verlagen en eerlijker te verdelen naar draagkracht. In België zijn twee certificeringorganisaties die het officiële biogarantie-label mogen verstrekken, namelijk Ecocert en Blik. De Belgische overheid probeert ervoor te zorgen dat deze twee instanties de regels steeds meer op dezelfde manier interpreteren. Naast het biogarantie-label is er ook nog het Nature et progrès label, van de naar dezelfde naam luisterende organisatie, opgericht in 1967.

Voor alle boeren in Vlaanderen is er het VLIF. VLIF staat voor Vlaams Landbouw Investerings Fonds. Investerings die door landbouwers gedaan worden kunnen gedeeltelijk gefinancierd worden vanuit dit fonds. De hoeveelheid steun is onafhankelijk van de wijze waarop de investeringen worden gedaan, alleen de aard van de investeringen zijn hierop van invloed. Biologische investeringen zijn omhoog gebracht naar de hoogste categorie en kunnen nu tot maximaal 40% worden gefinancierd vanuit het VLIF.

Voor de informatievoorziening rondom biologische landbouw en producten is de biotheek opgericht, hier zijn allerlei informatiestromen gebundeld om duidelijkheid te scheppen voor landbouwers, verwerkers en consumenten. De biotheek is bereikbaar via www.biotheek.be en www.bioforum.be.

het Belgische biogarantie-label

Bronnen:
Lampkin et al., 1999a en 1999b.

websites: www.bioforum.be
www.organic-europe.net
www.velt.be
<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/bio/index.html>
<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/investeringen/vlifreg.html>

Denemarken

Denemarken was in 1987 het eerste land ter wereld wat een uitgebreide wetgeving had voor biologische productie. Vanaf 1993 ging de verkoop van biologische producten enorm in de lift. De eerste algemene omschakelingssubsidies die gegeven werden aan boeren vielen samen met de gelijktijdige verlaging van de prijzen van biologische producten in de grootste supermarktketens met ruim 15%. Zowel de vraag als het aanbod namen sterk toe. In 1995 kwam de raad voor biologisch voedsel en landbouw met een actieplan voor biologische productie welke 65 aanbevelingen voor de minister bevatte. In 1999 werd deze opgevolgd door het volgende 5-jaren-actieplan. De Deense overheid is vanaf de eerste regelgeving omtrent biologische landbouw zeer duidelijk geweest met de regels. Verder is de Deense overheid vrij snel de biologische sector gaan ondersteunen met informatie- en marketingservices. In 2002 was 6,7% van het totale landbouwareaal biologisch, 7,3% van de bedrijven gold als biologisch op dat moment.

Financiële ondersteuning wordt vanaf 1993 op grote schaal gegeven. In Denemarken is het, in tegenstelling tot de meeste andere Europese landen, verplicht om het hele bedrijf om te schakelen naar biologisch. Het mag wel in gedeeltes worden ingevoerd

maar voor 1 januari van het 4de jaar dient het gehele bedrijf omgeschakeld te zijn. Omschakelen mag pas na goedkeuring van een plan daarvoor, het plan behelst onder meer een gewasrotatieschema en een bemestingsschema. Er zijn een aantal cross-compliance regelingen, dit zijn regelingen waar aan voldaan moet worden anders wordt er gekort op subsidies, deze zijn:

meer dan 65% van het areaal dient tot tenminste 20 oktober bedekt te zijn met gewassen,

Volledige gewasrotatie schema's en bemestingsschema's moeten ieder jaar voor 31 maart gemaakt zijn,

Een aantal regelingen met betrekking tot de bemesting van het land.

Er is 5 jaar subsidie, waarbij de eerste twee, de omschakeljaren, de bedragen 30 euro per hectare hoger liggen. Omdat er te weinig intensieve bedrijven om schakelden heeft de Deense overheid in 1997 besloten een extra vergoeding te geven voor bedrijven waarvoor de regelingen niet interessant genoeg waren. Akkerbouwers zonder melkquotum komen in aanmerking voor extra subsidie tijdens de eerste drie jaar. Voor biologische varkenshouders is er een aparte hectaresubsidie in het leven geroepen. Boeren in aangewezen 'sensitive areas'(natuurgebieden e.d.) krijgen een extra premie gedurende 5 jaar. Er is dus een divers pakket aan subsidies voor biologische bedrijven in Denemarken. Binnenkort komt de Deense overheid met een nieuw subsidiesysteem (meldt de website www.organic-europe.net , november 2003).

Vanaf 1990 bestaat het Deense keurmerk voor biologische producten: het Ø-logo. De Deense Staat voert zelf de certificering en de bijbehorende controles uit. Iedere producent die het Ø-logo voert wordt minimaal 1 maal per jaar bezocht, ook vindt er nog een extra (onaangekondigde) controle plaats bij 25% van alle bedrijven. De boeren betalen alleen de directe kosten van de controles, de rest van de kosten is voor rekening van de Deense Staat. Denemarken kent een heffing op pesticiden, wat concurrentievoordeel oplevert voor biologische boeren ten opzichte van gangbare boeren.

het Deense Ø-logo

Bronnen:

Lampkin et al., 1999a en 1999b

STAR-committee 9 en 10 augustus 2000. Working document bij het plattelandsontwikkelingsplan van Denemarken

STAR-committee 18 december 2002. Working document bij het plattelandsontwikkelingsplan van Denemarken.

websites: www.darcof.dk
www.fvm.dk
www.organic-europe.net

Duitsland

De Duitse overheid heeft zeer ambitieuze doelstellingen voor de biologische landbouw gesteld: in 2010 wil men namelijk 20% van het landbouwareaal biologisch hebben. In 2001 was 3,2 procent van de landbouwbedrijven biologisch, gezamenlijk goed voor 3,7 procent van het landbouwareaal.

Na de éénwording verspreidde de biologische productiemethode zich snel over het voormalige Oost Duitsland. In het voormalige Oost Duitsland was het voor de éénwording verboden biologisch te produceren. De meeste biologische bedrijven zijn tegenwoordig te vinden in het zuiden en het oosten van Duitsland. In het zuiden van Duitsland is men van oudsher meer op alternatieve productiemethodes gericht geweest dan in de rest van Duitsland. In het oosten kwam door de hervormingen veel land beschikbaar voor de biologische landbouw en daarnaast zijn veel van deze gebieden ook nog gekenmerkt als gebieden met een handicap, waardoor extra premies beschikbaar zijn gekomen. Verder heerst er in het oosten een minder negatief vooroordeel over biologische landbouw dan in het westen.

Sinds 1989 is het voor biologische boeren mogelijk om subsidie te krijgen, Duitsland maakte dit mogelijk onder het Europese extensiveringprogramma. Door de staatsvorm die Duitsland heeft, met zijn Bundesländer, mochten de deelstaten zelf een eigen ondersteuningsbeleid voor biologische landbouw ontwikkelen. De deelstaten mogen de Europese subsidies maximaal verlagen met 20% en maximaal verhogen met 40%. In Duitsland is het niet toegestaan om het bedrijf gedeeltelijk om te schakelen, in getrapte vorm is ook niet mogelijk, het moet in één keer gebeuren. Er is geen echte directe steun voor biologische varkenshouders, alleen indirecte steun. Dit houdt in dat er wel steun is voor de hectares waarop voedergewassen geteeld worden.

Door de Duitse staatsstructuur zijn 22 staatsinstanties betrokken bij het controleren van de meer dan 20 private inspectie en certificeringorganisaties. Duitse consumenten zijn gewend aan de labels van de producentenorganisaties, deze organisaties hebben allemaal hun eigen label ontwikkeld. Om enige duidelijkheid te scheppen in deze wirwar van labels is in 1999 het Euko-Pruefzeichen ontwikkeld. In 2001 is deze vervangen door het Biosiegel. Dit logo is gratis te gebruiken door gecertificeerde bedrijven, misbruik van dit logo is opgenomen in het Duitse strafrecht. In tenminste drie deelstaten is er subsidie voor de kosten van certificering als biologisch bedrijf, te weten Baden-Württemberg, Bayern en Schleswig-Holstein. Op federaal niveau is een programma ontwikkeld voor verdere ondersteuning van de biologische sector, op andere vlakken dan de directe subsidies aan de boeren. Vanuit de hiervoor beschikbaar gestelde middelen is onder andere een netwerk opgezet van demonstratiebedrijven en informatievoorzieningen gemaakt voor boeren en hun medewerkers, consumenten en er is speciale aandacht voor jonge boeren. Er is tevens een internetportaal geopend van waaruit veel informatie verspreid wordt (www.oekolandbau.de). Ook wordt er onderzoek vanuit gefinancierd. Adviseurs op het gebied van biologische landbouw worden (gedeeltelijk of geheel, dat hangt er vanaf welke groepering de adviseur inhuurt) vanuit de staat ondersteund. Verder is er het zogenaamde Agrarinvestitionsförderungsprogramm, een investeringsregeling voor agrariërs.

het Duitse Biosiegel

Bronnen: Lampkin et al., 1999a en 1999b.
websites: www.bmvel.de
www.oekolandbau.de
www.organic-europe.net

Finland

In 1990 begon Finland met het subsidiëren van de omschakeling van gangbare naar biologische productie. De subsidie was voor drie jaar, waarbij de omschakeling ook binnen die drie jaar voltooid moest worden. Sinds 1995 is er een vijfjarige ondersteuning, waarbij de eerste twee jaar meer betaald wordt dan de drie jaar erna, om een deel van de omschakelingskosten op te vangen. Het is niet verplicht om geheel om te schakelen als een deel van het land van erg slechte kwaliteit is of anderszins hier ongeschikt voor is. Het is wel verplicht om deel te nemen aan een vijfdaagse cursus over biologische landbouw.

In 1995 trad Finland toe tot de EU en moest zich dus conformeren aan de geldende EU-regelingen. Gedurende de eerste jaren van het EU-lidmaatschap van Finland kelderden de prijzen van enkele landbouwproducten met meer dan 25%, wat de Finse boeren deed zoeken naar alternatieve wijzen van inkomsten vergaren. De biologische landbouw was één van de opties. Sinds de toetreding is het biologische areaal gegroeid van 1,1% tot 6,6% eind 2001.

Controle en certificering is in Finland geregeld door een aantal verschillende instanties. In 1986 begon de organisatie voor biologische landbouw, Luomuliitto, met certificeren van bedrijven volgens haar eigen standaards. In juli 1994 ging de verantwoordelijkheid voor het organiseren van de inspecties over naar het ministerie van Land- en bosbouw. Of een bedrijf als biologisch te boek mag staan wordt beslist door regionale “rurale centra voor arbeid en economische ontwikkeling”, welke vallen onder het ministerie van land- en bosbouw. Belast met het implementeren van het inspectiesysteem, zoals die in de EU-verordeningen is vastgelegd, zijn het plant productie inspectie centrum en het nationale voedsel agentschap. Door de unieke, autonome, positie van de Åland eilanden, is de provinciale regering van deze eilanden de verantwoordelijke voor inspectie, certificering en registratie. Producten van goedgekeurde bedrijven mogen het Luomu-Valvottua tuotantoa /Kontrollerad ekoproduktion logo dragen. Luomuliitto en de biologisch-dynamische vereniging kennen hun eigen logo toe aan producten, zij baseren zich op de rapporten van de inspecties die zijn uitgevoerd door de rurale centra.

Advisering en training wordt vanuit een aantal organisaties geregeld, waaronder de rurale advies centra, de biologisch-dynamische vereniging en de 4H-vereniging (vertaald: hoofd, handen, hart, gezondheid). Ter ondersteuning van het advieswerk trekt het Finse ministerie hier jaarlijks een half miljoen euro voor uit.

Naast 5 jaar omschakelingspremie kan men in Finland ook nog eens 5 jaar voortzettingspremie ontvangen. De hoogte hiervan is 103 euro per hectare per jaar. De beide subsidiemaatregelen worden betaald via het Finnish Agri-Environmental Program (FAEP) en het Supplementary Protection Scheme (SPS).

Het Finse Luomu-label

Bronnen:

Lampkin et al., 1999a en 1999b.

STAR-committee, 2000. Working document bij het plattelandontwikkelingsplan van Finland

Websites: www.organic-europe.net

Frankrijk

Frankrijk was enkele decennia geleden een koploper wat betreft biologische productie. In 1972 werden de eerste standaarden vastgelegd voor biologische productie. In 1985 werd het staatslogo AB (Agriculture Biologique) gelanceerd. Er zijn 6 verschillende geaccrediteerde organisaties die na inspectie dit logo mogen verstrekken.

Eind 2000 was 1,3% van het landbouwareaal biologisch. Om aan de groeiende binnenlandse vraag te kunnen voldoen kwam het (federale) Franse ministerie van landbouw met een actieplan. Dit actieplan bevat onder andere de doelstelling van 1.000.000 ha biologisch areaal, dit is 3% van het totale landbouwareaal. Om deze doelstelling te halen zijn de subsidies verhoogd. In Frankrijk is er alleen een omschakelingspremie, geen voortzettingssubsidie.

De omschakeling moet binnen vijf jaar gebeuren, de subsidies zijn 2 of 3 jaar, afhankelijk van het te produceren product. Verder wordt er meer geïnvesteerd in researchprojecten, training en probeert men de distributiekkanalen te verbeteren. Vanaf 2000 zijn de subsidies op granen en oliehoudende zaden verhoogd om naast het oververtegenwoordigde grasland ook meer biologische akkerbouw te genereren.

Onder het extensiveringsprogramma wat Frankrijk kent worden zogenaamde territoriale contracten afgesloten om het platteland leefbaar te houden. Jonge agrariërs worden stelselmatig geholpen om zich te settelen, door middel van het proberen op te lossen van de huidige struikelblokken als hoge sociale lasten en te lage support voor de kleine bedrijfjes.

het Franse AB-logo

Bronnen:
Lampkin et al., 1999a en 1999b.
Ministerie van LNV, 2003.

Websites: www.organic-europe.net

Groot-Brittannië

Groot-Brittannië wordt gekenmerkt door verschillen tussen de delen van het land, met als uitersten aan de ene kant Noord-Ierland en aan de andere kant Wales en Schotland. In Noord-Ierland zijn zeer weinig biologische bedrijven, dit wordt geweten aan de gebrekkige afzet- en verwerkingsstructuur. Schotland heeft procentueel het grootste biologische areaal, afgezet tegen het totaal beschikbare areaal. Wales is qua ontwikkelingen in de aantallen in omschakeling vergelijkbaar met Schotland. In maart 1999 nam de nationale assemblee van Wales een actieplan aan, het zogenaamde Welsh Agrifood Action Plan for the Organic Sector. Dit actieplan is gericht op de ontwikkeling van de markt, marketingstrategieën en de oprichting van een kenniscentrum. De doelstelling van dit actieplan is 10% van de agrarische output van de biologische sector afkomstig is. Over heel Groot-Brittannië was in 1999 gemiddeld 1,7% van het beschikbare landbouwareaal biologisch. De export van biologische producten is klein te noemen, alleen zalm en paddestoelen werden geëxporteerd. Import van akkerbouw en tuinbouw producten is een stuk groter dan de export. Ongeveer 80% van de verhandelde biologische groenten en fruit in 1999 was afkomstig van de import. Ook granen, zowel voor humane als dierlijke consumptie, worden veel geïmporteerd. De biologische veehouderij groeit sneller dan de biologische akkerbouw.

De Britse overheid voerde lange tijd een laissez-faire beleid, waarin het accent heel duidelijk lag op de markt. Budgetten voor biologische landbouw waren klein in vergelijking met andere Europese landen. Sinds 2000 zijn de budgetten voor biologische landbouw en agrarisch milieubeheer verhoogd met gelden die vrijkomen uit de modulatie van Europese subsidies van gangbare boeren. Sinds 2002 is er naast de al bestaande omschakelingsubsidie ook een voortzettingssubsidie. Ook doordat biologische boeren minder milieubelastingen hoeven te betalen zijn ze in het voordeel in vergelijking met gangbare boeren.

In 1946 werd de Soil Association opgericht. Dit werd het publiek gezicht van de biologisch landbouw in Groot-Brittannië. In 1967 werden door de S.A. de eerste standaards waaraan biologische producten moesten voldoen opgericht. Zes jaar later werd een inspectie- en certificeringorganisatie gevormd. Tegenwoordig heet deze Soil Association Certification Ltd en is de belangrijkste organisatie met een aandeel van 70% van alle inspecties. De rest wordt gedaan door 5 andere organisaties die aangewezen zijn als officiële certificatie en inspectiediensten.

De Britse overheid betaald boeren rechtstreeks om onder andere een deel van de certificeringkosten op te vangen en de andere kosten voor een omschakelend bedrijf. De ondersteuning in het eerste jaar is 300 pond, in het derde jaar (tevens laatste jaar) is deze afgebouwd tot 100 pond per bedrijf. Er zijn verschillende adviescentra opgericht die door de overheid betaald worden. Ook is er de mogelijkheid van bedrijfsbezoeken door adviseurs die door overheid betaald worden.

De subsidies voor omschakeling en voortzetting vallen onder het Organic Farming Scheme. Extensiveringprogramma's zijn ook toegankelijk voor biologische boeren. Er zijn nu nog twee verschillende programma's, namelijk de Countryside Stewardship en Environmentally Sensitive Areas Scheme, deze worden in 2005 vervangen door het Entry Level Scheme, welke onderdeel is van het nieuwe Environmental Stewardship Scheme.

het Britse soil association label

Bronnen:

Lampkin et al., 1999a en 1999b.

websites:

www.defra.gov.uk

www.soilassociation.org

www.organic-europe.net

Luxemburg

Luxemburg is het kleinste land van de EU en had in 1999 30 biologische landbouwbedrijven. Dit is 1,1% van bedrijven, gezamenlijk goed voor 0,8 % van het beschikbare landbouwareaal. Van de 30 biologische landbouwbedrijven waren er 9 biologisch-dynamisch. De meeste biologische bedrijven zijn gemengde bedrijven waar voornamelijk rundvee gehouden wordt en akkerbouw bedreven wordt. Er is één bedrijf dat vleesvarkens op grote schaal houdt. En er is één bedrijf wat het eigen geproduceerde kippenvlees verwerkt en vermarkt.

In 1988 zijn de Luxemburgse verenigingen voor biologische landbouw en die voor biologisch-dynamische landbouw opgericht. Samen hadden ze toen 10 leden. Gecertificeerde producten mogen het bio-label dragen, welke eigendom is van de vereniging voor biologische landbouw. Een Duitse controle organisatie genaamd Kontrollverein Ökologischer Landbau doet de inspectie en certificering, een paar kleine verwerkingsbedrijven worden door de Luxemburgse staat gecontroleerd. De staat betaalt alle inspectie en controlekosten. Er is subsidie voor het omschakelen (twee jaar) en er is een iets lagere voor de voortzetting van de biologische methode voor de duur van drie jaar. Naast deze subsidie is er een zogenaamde rentmeesterschapssubsidie waarin milieuvriendelijke maatregelen worden gesubsidieerd. Gangbare bedrijven die milieuvriendelijk(er) produceren profiteren hier ook van, maar biologische bedrijven hebben hier ook veel baat bij. Er zijn geen nationale standaarden voor biologische productie in Luxemburg, alleen de standaards van de biologisch-dynamische vereniging en de biologische landbouw vereniging. De regels van deze verenigingen zijn op sommige vlakken strikter dan de EU-regels, bijvoorbeeld op ingekochte veevoeders en dat gedeeltelijke omschakeling onmogelijk is.

Een groot deel van de geproduceerde producten wordt verkocht op het bedrijf zelf. Ook op lokale boerenmarkten vindt een groot deel van de producten zijn weg naar de consument. Er is dus een sterke relatie tussen boer en consument. Het geproduceerde vlees gaat meestal via een lokale slager, op een paar eerder genoemde organisaties na. Naast deze wegen is er ook de verkoop via coöperatieve wegen, eerst samen met gezondheidswinkels. Later, omdat de samenwerking niet goed genoeg was, is dit gebeurd op eigen initiatief. In de hoofdstad Luxemburg is een grote winkel opgezet door zo'n samenwerkingsverband.

Er is een adviescentrum voor biologische boeren opgericht door de twee verenigingen, deze bestaat sinds 1999. Het centrum wordt voor de helft door de staat

gefinancierd. Het resterende bedrag wordt bijeen gebracht door boerenorganisaties, natuurorganisaties en de boeren zelf.

het Luxemburgse bio-label

Bronnen: Lampkin et al., 1999a en 1999b.

websites: www.organic-europe.net

Noorwegen

Noorwegen is geen lid van de Europese Unie, maar doordat het binnen de European Free trade Area ligt is het beleid van Noorwegen wel beïnvloed door het gezamenlijke landbouwbeleid van de EU. De Noorse standaarden voor biologische productie voldoen aan de EU-regels zoals afgekondigd in de Verordening (EG) 2092/91 en de internationale regels van IFOAM. Door het koudere klimaat en het korte groeiseizoen is het moeilijker om in Noorwegen redelijke opbrengsten te behalen dan in wat zuidelijker gelegen landen. Voordeel van het koudere klimaat is dat de insectendruk lager is dan in zuidelijker gelegen landen. Door de lagere opbrengsten is de import van fruit en groenten goedkoper dan de in Noorwegen geproduceerde producten. Er zijn maar weinig bedrijven die deze producten telen in Noorwegen, het importcijfer van 50% in 1999 bevestigt dit. Export is er nauwelijks, toch liggen hier wel kansen voor de vis en visverwerkende bedrijven, in gangbare productie is dit de tweede export van het land.

In 2000 was 2% van het beschikbare landbouwareaal biologisch. Vier jaar daarvoor was het nog maar 0,8%, er is dus groei, al dient gezegd te worden dat deze groei ernstig afvlakte in de laatste twee jaar. Om de groei van de binnenlandse productie op gang te houden presenteerde de Noorse overheid in 1997 het actie plan biologische landbouw. Later kwam men met het tweede actieplan, waarin een ambitieuze doelstelling staat. In het jaar 2009 wil de Noorse overheid 10% van het beschikbare landbouwareaal biologisch hebben. Verder wil men de markt verder ontwikkelen. Het is voor biologische boeren niet makkelijk om hun producten af te zetten in Noorwegen, omdat de marktstructuur niet erg open is. De supermarkten zijn grotendeels zogenaamde co-ops, dit zijn coöperatieve ondernemingen die subsidie krijgen van de staat en ongeveer een monopoly hebben in de vlees- en zuivelverwerkende fabrieken. De supermarkten zijn nog niet echt geïnteresseerd in biologische producten, maar toen in 1999 biologische melk werd geïntroduceerd in de supermarkten steeg de consumptie met 40%. Veel consumenten in Noorwegen weten niet wat biologisch is en hebben er ook geen interesse in.

Debio is in Noorwegen de organisatie die belast is met de certificering en inspectie van biologische bedrijven. Gecertificeerde bedrijven mogen het Ø-merk dragen. Alleen voor aquacultuur geldt een uitzondering. In 2001 is het certificeren en inspecteren van deze bedrijven overgedragen aan KRAV, de Zweedse certificeringorganisatie. Debio is een private, democratische vereniging, die een link probeert te zijn tussen consumenten, producenten, verwerkers en de handel.

Noorwegen steunt de biologische sector op twee manieren. De ene is de directe steun aan de boeren, subsidie voor omschakeling en voortzetting. De premies zijn per hectare. Vroeger was het verboden om slechts een gedeelte van het bedrijf om te schakelen en moest de volledige omschakeling een feit zijn binnen 10 jaar na de eerste betaling. Tegenwoordig is het wel mogelijk om een deel om te schakelen. Na omschakeling dient een bedrijf minimaal 3 jaar biologisch te blijven. De tweede manier is door het ondersteunen van researchprojecten, adviescentra (waardoor advies in veel gevallen gratis is) en ook debio kan rekenen op steun. Tweederde van het budget van debio wordt door de Noorse staat betaald, de rest moet komen uit de inspectiekosten, betaald door de geïnspecteerde bedrijven.

het Noorse Debio-label

Bronnen: Lampkin et al., 1999a en 1999b.

websites: www.debio.no
www.organic-europe.net

Oostenrijk

Oostenrijk heeft een aanzienlijke hoeveelheid biologisch landbouwareaal, eind 2002 was 11,6% van het landbouwareaal biologisch. Het aantal biologische boeren is in de jaren '90 flink gestegen, echter deze groei vlakke af en werd zelfs negatief aan het eind van de jaren '90, maar vanaf 2000 is er weer een omschakelingsgolf tot stand gekomen. In 1989 begonnen 3 provincies omschakeling te subsidiëren, vanaf 1991 werd dit op federaal niveau geregeld. In 1992 kwam hier ook nog eens de voortzettingssubsidie bij. De omschakelingspremie's zijn niet hoger dan de voortzettingssubsidies, om er voor te zorgen dat omschakeling naar biologisch niet alleen een jacht op subsidies is. Een gedeelte omschakelen van het bedrijf mag tegenwoordig, vroeger was dit verboden. Een training van tenminste 15 uur is verplicht.

In 1994 werden de eerste producten door supermarktketens in het assortiment opgenomen. De supermarktketens lanceerden ook een publiciteitscampagne die de biologische producten wist te koppelen aan bij de consument gevoelige kwaliteitsgevoelens als welzijn voor mens, dier en milieu, plezier en behoud van de Oostenrijkse natuur en landschappen.

In 1995 werd het agrarisch milieu programma ÖPUL ingevoerd, dit is een 5-jarig contract met onder andere als doel de landbouw te extensiveren. Dit leverde gunstige condities voor biologische landbouwers op. In het jaar 2000 ging de tweede cyclus van 5 jaar van start. In 2002 deden 95% van de biologische boeren mee aan dit programma. De terugval eind jaren '90 is te wijten aan het feit dat er problemen waren met de vermarkting van de geproduceerde producten. Het bleek dat alleen stimulering aan de productiekant niet voldoende is om een stevige afzetketen op te zetten. In februari 2001 kwam het Oostenrijkse ministerie van landbouw met een eerste actieplan biologische landbouw, welke in juli 2003 werd opgevolgd door het tweede deel. Deze actieplannen hebben tot doel de informatievoorziening voor de consumenten te verbeteren, marketing trainingen te doen ontstaan, meer en beter research en advies te genereren.

Biologische boeren in Oostenrijk zijn verenigd in 11 verschillende organisaties, die weer onder een aantal andere overkoepelende organisaties vallen. Boeren die lid van een van deze organisaties zijn moeten naast de wettelijke regelingen, zoals ze door de EU zijn vastgelegd, ook nog eens voldoen aan de, meestal striktere, regels van deze organisatie. Het staatslogo werd in 1994 ingevoerd en garandeert naast dat het product biologisch is ook nog dat 70% van de ingrediënten uit Oostenrijk afkomstig is. Voor biologische producten van buiten Oostenrijk is er een ander label. Er zijn 7 organisaties die mogen certificeren en inspecteren. Er is een subsidie voor boeren, die een deel van de certificatie en inspectiekosten opvangt.

De grootste organisatie van biologische boeren heeft een BIO CLUB opgericht. Deze club probeert de consumenten beter te bereiken met meer en duidelijkere informatie. Dit is verder geëvolueerd in een informatiecentrum wat informatie verstrekt via een telefonische helpdesk en via internet (www.bioinfo.at). Sinds 2003 zijn de overkoepelende organisaties en de organisaties zelf bezig met het creëren van een nieuwe organisatie: Bio Austria. Deze organisatie moet er voor gaan zorgen dat er op een efficiëntere manier gewerkt wordt op vlakken als marketing, informatievoorziening en voor beter kwaliteitsmanagement en advies. Dit geeft meer duidelijkheid en zekerheid voor de consumenten en de boeren.

het Oostenrijkse bio-label

Bronnen:

Lampkin et al., 1999a en 1999b.

websites: www.bioinfo.at
www.lebensministerium.at
www.organic-europe.net

Zweden

Begin 1985 richtten biologische boeren de nationale vereniging voor alternatieve landbouw op. Twee weken na de oprichting van deze vereniging richtte deze vereniging de KRAV op, een organisatie die er voor moest zorgen dat er een beleid ontstond voor de certificering van biologische producten en welke de verschillende bestaande visies op biologische landbouw bij elkaar moest brengen. Het moest een hoge graad van transparantie en openheid bezitten, om andere geïnteresseerde partijen deelgenoot te maken van onder andere de certificering. Tegenwoordig hebben er naast boeren ook processors en retailers zitting in de KRAV, welke nu dus als een soort sectorvertegenwoordiging van de biologische productie, handel en verkoop kan worden gezien.

In 1989 startte Zweden met het ondersteunen van biologische productie. De subsidie was driejarig, Zweden was uniek op dat moment door ook te ondersteunen bij voortzetting (het derde jaar van de subsidie). In 1994 stemde het Zweedse parlement unaniem in met de doelstelling 10% biologisch areaal in 2000. In 1999 was dit al bijna gelukt en stelde men het volgende doel: 20% biologisch areaal in 2005. Zweden is in 1995 lid geworden van de Europese Unie, wat inhoudt dat ze zich aan de geldende EU-regels moesten gaan houden. De subsidiemogelijkheden werden verruimd en verlengd. In de nieuwere regelingen die vanaf 2001 in werking zijn gesteld is meer aandacht voor dierlijke productie en voor de opbrengstpotentiaal van het te

bebouwen land dan in de regelingen van voor die tijd. Zweden kent naast omschakelingssubsidie ook een voortzettingssubsidie, waarvan de hoogte per geteeld gewas verschillend is. Zweden heeft in het noorden van het land de verplichting van certificering om in aanmerking te komen voor premies voor biologische productie laten vallen. Er worden wel steekproefsgewijs controles gehouden, zoals verplicht door de Europese Unie. De producten worden als gangbaar afgezet.

Zweden kent geen nationale certificeringorganisatie. De KRAV regelt de certificering en inspectie. De KRAV volgt de internationale regels van de IFOAM. De Zweedse demeter vereniging is ook door de Zweedse overheid geautoriseerd om te certificeren, deze volgt de internationale demeter-regels. Het KRAV-label is vrijwel volledig dominant op de Zweedse markt.

Naast de traditionele adviesorganisaties zijn er verschillende private organisaties en instellingen in Zweden die subsidie kunnen krijgen voor het verstrekken van informatie over biologische landbouw aan boeren en het verzorgen van trainingen en demonstratieprojecten. De boeren kunnen door deze subsidies gratis gebruik maken van allerlei informatieservices.

het Zweedse KRAV-label

Bronnen:

STAR committee, 27-29 juni 2000. Working document bij het plattelands ontwikkelingsplan van Zweden
Lampkin et al., 1999a en 1999b.

Websites: www.krav.se
www.organic-europe.net

Zwitserland

In Zwitserland is men al heel lang bezig met alternatieve vormen van landbouw. Sinds 1990 is de groei echt aangezwollen. Was het areaal biologische landbouw in 1990 nog maar 0,94% van het gehele landbouwareaal, in 2001 was dit al 8,90%. De hoogste concentratie biologische bedrijven is vooral te vinden in het westen van het land, de meer bergachtige gebieden.

Vanuit verschillende lagen van de Zwitserse overheid wordt de biologische landbouw gestimuleerd. Op federaal niveau zijn er verschillende programma's waarin subsidie gegeven wordt voor verhoogde diervriendelijkheid van produceren maar bijvoorbeeld ook voor behoud van extensieve regio's. Op kantonniveau is er in de meeste kantons een omschakelingssubsidies. De federale bedragen zijn lange tijd ieder jaar verhoogd, maar daar is de Zwitserse overheid mee gestopt. De verwachting bestaat dat de prijzen van biologische producten minder snel zullen dalen dan die van gangbare producten, hierdoor wordt de extra prijs die consumenten moeten betalen minder groot. Door staatsubsidie is het prijsverschil al redelijk te overzien. Uit onderzoeken is gebleken dat het prijselement voor de Zwitsers een beduidend minder grote rol speelt in vergelijking met de omringende landen. De binnenlandse markt groeit aanzienlijk sneller dan het binnenlandse geproduceerde aanbod, deze marktsituatie moet een stimulans zijn om de binnenlandse productie te vergroten, door meer areaal

en meer bedrijven. Twee belangrijke supermarktketens (coop en migros, samen goed voor tweederde van de gehele omzet in de voedselbranche) hebben zich actief bezig gehouden met de promotie en het verkopen van biologische producten. Zij halen al enkele procenten van hun omzet uit biologische producten.

Biologische boeren hebben zich in Zwitserland gegroepeerd in 32 verschillende organisaties, waarvan bio suisse de overkoepelende organisatie is. Er zijn verschillende private instanties die mogen inspecteren en certificeren, maar bio inspecta is de grootste en belangrijkste op het gebied van de primaire productie. Gedeeltelijk omschakelen mag niet in Zwitserland. Uitzonderingen zijn gemaakt voor wijngaarden en boomgaarden, die mogen onafhankelijk van de rest van het bedrijf wèl of juist niet biologisch zijn. Binnen 5 jaar dient het hele bedrijf omgeschakeld te zijn. Een 2daagse introductie cursus is verplicht voor certificatie.

Iedere kanton heeft adviseurs die worden betaald vanuit de kantonoverheid, bedrijfsbezoeken van een halve of een hele dag zijn meestal gratis als het bedrijf gecertificeerd is, is er meer advies nodig dan kan dat tegen een gereduceerd tarief. Daarnaast zijn er ook nog 2 andere instellingen die boeren adviseren, deze worden betaald met federaal geld. Ook is er een, federaal betaalde, organisatie die probeert zoveel mogelijk adviseurs in de biologische landbouw enkele keren per jaar bij elkaar te brengen voor kennisoverdracht en het bespreken van actuele onderwerpen.

het Zwitserse bio-logo

bronnen:

Lampkin et al., 1999a en 1999b.

websites: www.organic-europe.net

Andere Europese landen

In veel landen ligt de verantwoordelijkheid voor de stimulering van de biologische sector niet op federaal niveau maar eronder. Een treffend voorbeeld is Griekenland met zijn 56 regio's. Alle regio's mogen zelf beslissen welke producten en wel en welke niet gesubsidieerd worden. Hierdoor ontstaan grote regionale verschillen binnen een land. Maar tussen landen zijn de verschillen vaak ook opmerkelijk. Spanje en Italië kennen net als Griekenland regionale verschillen, maar daar zitten de verschillen meer in de hoogte van de subsidies. Maar ook tussen de landen zijn hierin grote verschillen. Zo krijgt een boer in het Spaanse Andalusië met een olijfbomgaard ongeveer de helft van het bedrag wat een boer met dezelfde boomgaard in het Italiaanse Toscane krijgt. Misschien valt hiermee enigszins het opmerkelijke verschil in biologisch areaal te verklaren: in Italië is 8% van het areaal biologisch tegenover 2% in Spanje.

Veel landen hebben de subsidies voor biologische boeren bij hun agrarische milieu plannen ondergebracht. Zo heeft Ierland het REPS, het Rural Environment Protection Plan, waar de subsidies voor biologische productie een submaatregel van is. Na omschakeling krijgt de biologische boer overigens nog ruim 55 euro per hectare als voortzettingsteun onder dit plan. Tsjechië heeft de subsidies voor biologische productie ook onder een agrarisch milieu programma geplaatst. Hierin is een systeem op puntenbasis opgenomen. Ieder punt is omgerekend 6 euro per jaar waard. De

punten lopen per hectare uiteen van 5 voor permanent grasland tot 15 voor horticuultuur en speciale gewassen.

Hongarije neemt de biologische sector erg serieus omdat de overheid hier een interessante exportmarkt in ziet. De overheid betaald veel voor de biologische boeren. Certificering en inspectie worden vergoed, lidmaatschappen van allerlei organisaties worden betaald en ook advies en informatie wordt volledig vergoed. Voor investeringen is een investeringssteun van 40% ontworpen. Hieronder vallen speciale machines, onbehandeld zaaizaad en andere investeringen in het bedrijf die nodig zijn om het bedrijf biologisch te maken.

Bronnen: country report Czech Republic, voortgangsrapportage 2003, onderzoeksprogramma EU-ACCES, project organics

country report Hungary, voortgangsrapportage 2003, onderzoeksprogramma EU-ACCES, project organics

Website: www.organic-europe.net

Bijlage 4 Samenvatting verordening (EG) 1257/99

Deze bijlage bevat een samenvatting van verordening (EG) 1257/99 en de bijbehorende wijzigingen, verordening (EG) 1783/2003. Om de leesbaarheid te vergroten is gekozen om de hoofdstukken samen te vatten en de meest relevante punten weer te geven.

- Investeringssteun in landbouwbedrijven (artikel 4 tot en met 7). Het is mogelijk om een investeringssteun te geven aan landbouwbedrijven indien het landbouwbedrijf economisch levensvatbaar is, aan de minimumnormen op het gebied van milieu, hygiëne en dierenwelzijn voldoet en de landbouwer over voldoende vakbekwaamheid en deskundigheid beschikt. De investeringen mogen niet gericht zijn op productieverhoging waarvoor op de normale markt geen afzetmogelijkheden kunnen worden gevonden. Het totale steunbedrag mag maximaal 40% van het investeringsvolume zijn, in probleemgebieden is dit 50%. Als het gaat om investeringen gedaan door jonge boeren mogen deze percentages nog eens 10% omhoog.
- Vestiging van jonge landbouwers (artikel 8). Als een boer jonger is dan 40 jaar en zich voor het eerst ergens vestigt als bedrijfshoofd is het mogelijk hierin financiële ondersteuning te bieden. Dit kan een eenmalige premie zijn, maar ook een rentesubsidie voor leningen ter dekking van de kosten die gemoeid zijn met de vestiging. Aan beide opties zijn maxima gesteld. Als de jonge boer de eerste drie jaar na vestiging gebruik maakt van bedrijfsadviesdiensten in verband met de vestiging van zijn bedrijf is het maximum hoger. De boer moet verder wel over voldoende vakbekwaamheid en deskundigheid beschikken en het bedrijf waar hij zich vestigt moet economisch levensvatbaar zijn en voldoen aan de minimumnormen op het gebied van milieu, hygiëne en dierenwelzijn.
- Opleiding (artikel 9). Beroepsopleidingen in de landbouw kunnen steun krijgen omdat deze de vakbekwaamheid en deskundigheid verbeteren van boeren en andere personen betrokken bij de landbouw.
- Vervroegde uittreding (artikel 10 tot en met 12). Als een boer tenminste 55 jaar oud is, maar nog niet de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt is het mogelijk om deze boer bij beëindiging van zijn landbouwbedrijf een inkomen te geven met Europese steun. De boer moet wel de laatste tien jaar de landbouw hebben beoefend. Voor werknemers in de landbouw gelden ongeveer dezelfde regels, maar in plaats van tien jaar moet een werknemer de laatste vier jaar tenminste twee voltijds arbeidsjaren op een landbouwbedrijf hebben gewerkt om in aanmerking voor deze steun te komen. Voor een meewerkend gezinslid is deze tijd vijf jaar waarvan tenminste de helft van de arbeidstijd aan werkzaamheden op een landbouwbedrijf besteed moet zijn. Deze regeling heeft, naast het verschaffen van een inkomen aan oudere landbouwers, nog twee doelen. Het bevorderen van de vervanging van oudere landbouwers door landbouwers die indien nodig in staat zijn de economische levensvatbaarheid van de resterende bedrijven te verbeteren en het veranderen van landbouwgrond waar niet onder bevredigende omstandigheden qua economische levensvatbaarheid gewerkt kan worden om te vormen tot gronden met een niet-agrarische bestemming.

- Probleemgebieden en gebieden met specifieke beperkingen op milieugebied (artikel 13 tot en met 21). In gebieden die door hun natuurlijke eigenschappen minder geschikt zijn voor het bedrijven van de landbouw kunnen landbouwers steun ontvangen. Deze steun is er op gericht de gronden in gebruik te houden als landbouwgrond en zo bij te dragen aan een levensvatbare plattelandsgemeenschap, de natuur in stand te houden en duurzame landbouwsystemen, waarin rekening gehouden wordt met de milieubeschermingsbelangen, in stand te houden. Boeren die steun krijgen vanuit deze maatregel gaan een contract aan voor tenminste 5 jaar. De hoogtes van de premies zijn afhankelijk van de ernst van de natuurlijke handicap, het type productie en de specifieke milieuproblemen die opgelost moeten worden en inkomensverlies als er door omzetting van communautaire milieuvoorschriften specifieke problemen worden veroorzaakt. Onder probleemgebieden vallen:
 - o bergstreken (gebieden boven de 62° noorderbreedte en enkele aangrenzende gebieden krijgen dezelfde behandeling als de bergstreken),
 - o andere probleemgebieden (weinig productieve grond, geringe productiviteit van het natuurlijk milieu en gebieden waar de overwegend van landbouw afhankelijke bevolking snel afneemt en de levensvatbaarheid van verdere bewoning van het gebied in gevaar komt),
 - o gebieden met specifieke belemmeringen (waar landbouw noodzakelijk is voor behoud of verbetering van het milieu, de handhaving van de toeristische mogelijkheden van het gebied of voor de kustbescherming).

- Milieumaatregelen in de landbouw (artikel 22 tot en met 24). Het is mogelijk om met Europees geld steun te verlenen aan landbouwproductiemethoden, die ontworpen zijn met het oog op milieubescherming en natuurbeheer (milieumaatregelen in de landbouw). Hieronder vallen:
 - o wijzen van gebruik van landbouwgronden die verenigbaar zijn met bescherming en verbetering van het milieu, landschap, natuurlijke hulpbronnen, bodem en de genetische verscheidenheid,
 - o voor het milieu gunstige extensivering van de landbouw en beheer van niet erg intensieve graslandsystemen,
 - o instandhouding van milieuvormen met een grote natuurwaarde waar landbouw wordt beoefend en die worden bedreigd,
 - o de instandhouding van landschapselementen en van historische elementen op landbouwgrond,
 - o de toepassing van milieuplanning bij de agrarische bedrijfsvoering,
 - o de verbetering van dierenwelzijn

Boeren die steun krijgen vanuit deze maatregel gaan een contract met de overheid aan voor tenminste 5 jaar. De hoogte van de te ontvangen premies worden jaarlijks berekend op basis van gedeelde inkomsten, de extra kosten die met de verbintenis gemoeid zijn en de noodzaak van het geven van een stimulant. Ook investeringen die niet direct met productie te maken hebben maar wel noodzakelijk zijn voor het naleven van de afgesproken verbintenissen kunnen meegenomen worden in de berekening van de hoogte van de steun. Het moet wel betrekking hebben op dienstverlening waarin niet is voorzien in andere steunregelingen zoals die betreffende marktsteun of de compenserende vergoedingen. Er zijn maximale bedragen vastgelegd.

- Verbetering van de verwerking en afzet van landbouwproducten (artikel 25 tot en met 28). Om de verwerking en de afzet van landbouw producten te verbeteren kan er een investeringssteun worden gegeven van maximaal 40%, met voor sommige uitzonderingen een maximum van 50%. De investeringen moeten bijdragen aan een of meerdere van de volgende doelstellingen
 - o sturing van de productie in overeenstemming met de te verwachten marktontwikkeling of bevordering van de ontwikkeling van nieuwe afzetmogelijkheden voor landbouwproducten,
 - o verbetering of rationalisatie van de afzetkanalen of verwerkingsprocédés,

- verbetering van de wijze waarop producten worden aangeboden of verkoopklaar worden gemaakt, verbeterde benutting of verwijdering van bijproducten of afval,
 - toepassing van nieuwe technologieën,
 - bevordering van innovatieve investeringen,
 - verbetering en bewaking van de kwaliteit,
 - verbetering en bewaking van de omstandigheden op het gebied van gezondheid,
 - milieubescherming.
De bedrijven moeten voldoen aan de minimumnormen op het gebied van milieu, hygiëne en dierenwelzijn en moeten economisch levensvatbaar zijn. Ook moet er aangetoond worden dat voor de producten normale afzetmogelijkheden op de markt gevonden kunnen worden. Uitgesloten van steun zijn investeringen op het niveau van detailhandel en investeringen in de verwerking of afzet van producten uit derde landen.
- Bosbouw (artikel 29 tot en met 32). De steun voor bosbouw is ontwikkeld om bij te dragen aan de economische, ecologische en maatschappelijke functies van bossen in plattelandsgebieden. De steun is ingesteld voor duurzaam beheer en ontwikkeling van bossen, het onderhoud en verbetering van bosrijdommen en de uitbreiding van bosoppervlakten. De premie bestaat uit een steun ter dekking van de aanlegkosten, een premie per beboste hectare voor maximaal 5 jaar ter dekking van de onderhoudskosten en een steun van maximaal 20 jaar ter dekking van de gedeerde kosten voor landbouwers die voor de bebossing het land bewerken.
- Bevordering van de aanpassing en de ontwikkeling van plattelandsgebieden (artikel 33). Er wordt steun verleend aan plattelandsactiviteiten en de omschakeling daarvan en hiermee verband houdende activiteiten die buiten de werkingssfeer van andere onderdelen van deze verordening vallen, ze hebben onder andere betrekking op:
- grondverbetering,
 - herverkaveling,
 - oprichting bedrijfsadviseerdersdiensten, bedrijfsverzorgingsdiensten en diensten ter ondersteuning van het bedrijfsbeheer voor de landbouw,
 - afzet van kwaliteitslandbouwproducten, met inbegrip van de instelling van kwaliteitsregelingen en
 - diversificatie van de bedrijvigheid in de landbouw (verbreding van de landbouw).

Bijlage 5 Skaltarieven

Skal-Tarievenblad 2004

Skal-R16

1. TARIEVEN VOOR LANDBOUWERS

1A. Eénmalige bijdragen:	EUR
- aansluitingsbijdrage, normale procedure: beoordeling van de aanvraag voor toelating bij Stichting Skal	158,82
- aansluitingsbijdrage, spoedprocedure: op verzoek van de opdrachtgever beoordeling toelating binnen 5 werkdagen	385,71
- administratieve afhandeling aansluiting	68,07
- wijziging certificaat landbouw	11,34

1B. Jaarlijkse bijdragen: (per aansluiting per kalenderjaar)
P.S.: Kosten voor toezicht zijn inbegrepen in de onderstaande tarieven.

1B1. Basisbijdrage (jaarlijks):	
- agrarische productie (normaal)	260,00
- 'Kleine stichting of vereniging met meerdere locaties' ³	500,00

vermeerderd met:

1B2. Variabele bijdrage:

Dierlijk:

	diercategorieën (zie bijlage veebezetting en MINAS-tabellen)	EUR
Melkveehouderij:		
koeien (per koe)	100	9,53
geiten (per geit)	600	1,77
schapen (per schaap)	550	2,45
Vleesvee:		
(vlees)varkens (per varkensplaats)	411; 410	1,04
(vlees)kalveren (per vleeskalfplaats)	121;122;124;125	1,95
zoogkoeien (per zoogkoe)	120	3,86
stieren (per stier)	123	3,86
schapen (per schaap)	551	1,04
geiten (per geit)	600	0,54
kippen (per kip)	312	0,05
eenden (per eend)	801	0,07
kalkoenen (per kalkoen)	210	0,08
Fokvee:		
dekstieren (per stier)	104	6,35
dekrammen (per ram)	551	1,50
fokooien (per ooi)	550	1,50
zeugen (per zeug)	400;401	6,44
dekbokken (per bok)	601	1,50
dekberen (per beer)	406	3,40

³ Kleine stichting of vereniging met meerdere locaties: de leverancier heeft als rechtsvorm een vereniging of stichting en voldoet aan alle onderstaande voorwaarden. In dit geval is één aansluiting mogelijk ('aansluiting voor kleine stichting of vereniging met meerdere locaties').

- a. De stichting of vereniging telt maximaal 20 leden;
- b. De leden mogen alleen landbouwgrond aanmelden, geen gebouwen. Alleen een enkele centrale opslag kan worden aangemeld;
- c. Elk individueel lid heeft een oppervlakte aan landbouwgrond niet groter dan 3 ha;
- d. Alle leden van de stichting of vereniging hebben een contract met de vereniging of stichting waarin geregeld is dat Stichting Skal de mogelijkheid heeft om aangekondigd en onaangekondigd bij alle leden te inspecteren;
- e. De administratie met betrekking tot de teelt (gebruik middelen en gebruik meststoffen) is bij de afzonderlijke leden inzichtelijk;
- f. De totale administratie is bij de contactpersoon van de stichting of vereniging inzichtelijk.

		EUR
Jongvee:		
geitenlammeren (per lam)	601	0,54
schapenlammeren (per lam)	551	1,04
jongvee tot 1 jaar (per dier)	101;103	1,50
jongvee 1 tot 2 jaar (per dier)	102	1,95
biggen 20 tot 50 kg (per big)	402;403;404;405;407	0,54
Eierproductie:		
legkippen (per legkip)	301	0,14
opfokhennen (per opfokhen tot 18 weken)	300	0,02
Overig:		
paarden (per paard)	--	3,86

Plantaardig:

Veehouderijbedrijven zijn vrijgesteld van onderstaande variabele bijdragen voor de producten die op het eigen bedrijf voor eigen ruwvoervoorziening (t.b.v. dieren aangemeld voor certificatie en toezicht in kader van biologische productiemethode) geproduceerd worden.

	EUR
Fruitteelt (per ha):	
- hard: appelen, peren, pruimen, kersen en morellen.	32,22
- zacht: blauwe bessen, bramen, druiven, frambozen, kruisbessen, rode bessen, vlierbessen, zwarte bessen, aardbeien.	96,43
Granen/Noten (per ha):	5,45
haver, spelt, tarwe, zomergerst, quinoa, korrelmaïs, triticale, hazelnoten, walnoten, wintergerst, winterrogge, wintertarwe, zomertarwe.	
Zaaigranen e.a. (per ha):	8,17
Winter/zomergerst, wintertarwe/rogge, zomertarwe/rogge, spelt, haver, triticale,	
Conserven (per ha):	19,29
doperwten, sperziebonen, tuinbonen, waspeen, spinazie, kapucijners, fabrieksaardappelen.	
Droge peulvruchten (per ha):	12,71
witte bonen, bruine bonen, kapucijners, groene erwten, Mexicaanse bonen.	
Rooivruchten e.a. (per ha):	25,68
consumptie- en pootaardappelen, zaaiuien, 1 ^e jaars sjalot, 1 ^e jaars knoflook, 1 ^e en 2 ^e jaars plantuien, fijne- en grove groenten voor industrie, kruidenteelt voor industriële verwerking, bloembollen (tulpen, narcissen, enz.), suikerbieten (biologische afzet), fruit voor industrie.	
Voedergewassen (per ha):	4,40
gras, grasklaver, klaver/luzerne, snijmaïs, voederbiet, veldboon, droge boon voor silage, wikke, graansilage, voedererwt, corn cob mix.	
Voedergewassen van natuurgrond (per ha):	2,20
Gras van percelen natuurgrond van organisaties als Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, Staatsbosbeheer, of één der Provinciale Landschappen of waarop een beheersovereenkomst met één van deze organisaties rust.	
Handelsgewassen (per ha):	9,53
karwij, maanzaad, olievlas, koolzaad, teunisbloem, graszaad, mosterdzaad, boekweit, vlas, zonnebloemen, meekrap, tuinkerszaad, hennep (vezel).	

EUR

Grove groenteteelt (per ha):	38,57
zilveruien, krotten, knolselderij, vroege aardappelen (oogst voor 1 juli), witte-rode kool, savoye kool, spruiten, winterpeen, spruitkool, boerenkool, witlofpennen, bewaarkool, sluitkool, aardperen, bladgewassen, kolen (overig), koolraap, rettich, raapstelen, pompoen, bloemkool, prei, schorseneren, broccoli, pastinaak, Chinese kool, snijgroen, suikermaïs (vers), tuinbonen (vers), zeegroenten.	
Fijne groenteteelt (per ha):	128,87
boskroot, zomerprei, asperges, andijvie, sla (div.), stokbonen, augurken, stamslabonen, stamsnijbonen, bleekselderij, rabarber, peultjes, sjalotten, knoflook, spitskool, artisjok, courgette, groene asperges, plantenkwekerij, meloen, knolvenkel, koolrabi, paksoi, rammenas, radijs, snijbiet, waterkers, winterpostelein, zomerpompoen, groenselderij, spinazie (vers), bospeen, veldsla en (groente)zaadvermeerdering.	
Kruidachtigen (per ha):	140,22
peterselie, selderij, arnica, basilicum, bieslook, brandnetel, wortelpeterselie, echinacea, majoraan, pepermunt, passieflora, phacelia, tijm, postelein, St. Janskruid, citroenmelisse, koriander, salie.	
Tuinbouw onder (plat)glas/plastic (per are) :	7,71
Groenten, sier- en snijplanten en (groente)zaadvermeerdering.	
Houtproductie (per ha):	5,67
Populieren	
Sierteelt (per are):	1,13
Coniferen, heesters, snijbloemen vollegrond.	
Overige (per are):	5,67
champignons, shii-take, oesterzwammen, witloftrek, perkplanten, potplanten, bloemzaden, potplanten.	

Overige sectoren c.q. productgroepen zullen op het moment van aanvraag door Skal vastgesteld worden.

De bovengenoemde variabele bijdrage geldt slechts voorzover het onder certificatie vallende producten betreft. Zie verder Artikel 3, derde lid sub a van het Skal-Bijdragereglement.